

Hodnocení a výhledy stavu životního prostředí

(zprávy mezinárodních organizací a závěry
mezinárodních konferencí v r. 2007)

Autor úvodního slova:
Mgr. Iveta Špaltová

Revize překladu a editace:
Mgr. Eva Krýžová
Mgr. Markéta Renéová
Mgr. Veronika Schneidrová

Obsah

I. OECD: Environmentální výhled OECD do roku 2030 - Shrnutí	3
II. UNEP: Globální environmentální výhled – Shrnutí pro politiky	11
III. EEA: Životní prostředí v Evropě: Čtvrté hodnocení – Shrnutí	30
IV. 6. ministerská konference „Životní prostředí pro Evropu“ – Deklarace.....	37
V. 6. ministerská konference „Životní prostředí pro Evropu“ - Shrnutí předsedy	42

PLANETA

edice pro životní prostředí

Ročník XVI, číslo 1/2008

Vydává Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10,
tel.: 267 122 549, fax: 267 126 549

Tisk PEMA, s.r.o.

Titul PLANETA má registrováno Ministerstvo životního prostředí a vychází
jako monotematická čísla věnovaná problematice životního prostředí
MK ČR E 8063

ISSN tištěná verze 1801-6898

ISBN 978-80-7212-478-7

Úvodem

Rok 2007 představoval významný mezník v mezinárodní ochraně životního prostředí. Byl to rok 20. výročí vydání zprávy Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (WCED) nazvané *Naše společná budoucnost*. Komise Brundtlandové, jak byla tehdy známa, obrátila pozornost mezinárodního společenství ke koncepci udržitelného rozvoje – tedy alternativnímu způsobu, jak naplnit dnešní potřeby rozvoje bez ohrožení možnosti budoucích generací naplnit jejich vlastní potřeby. Poprvé byla na mezinárodní scéně popsána úzká provázanost a vzájemné interakce mezi životním prostředím a ostatními složkami rozvoje společnosti.

Za těchto dvacet let se svět dramaticky změnil a došlo také k dramatickým změnám v životním prostředí. Ochrana životního prostředí se stala zásadní pro rozvoj a kvalitu lidského života.

Nyní již existují důkazy o bezprecedentních změnách v životním prostředí na globální a regionální úrovni, které jsou způsobeny lidskou činností v čím dál více globalizovaném, industri-

alizovaném a propojeném světě. Znalost vztahů mezi životním prostředím a rozvojem společnosti a jejich dopadů na kvalitu lidského života umožňuje efektivně reagovat na problémy životního prostředí.

To je také důvodem různě komplexních procesů posuzování interakcí životního prostředí a společnosti, které jsou prováděny v rámci aktivit jednotlivých mezinárodních organizací. Na následujících stránkách se nacházejí souhrny hodnotících zpráv popisujících problémy životního prostředí a stav a trendy ve vývoji životního prostředí vypracovaných v r. 2007 Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), Programem OSN pro životní prostředí (UNEP) a také Evropskou agenturou pro životní prostředí (EEA) pro účely 6. ministerské konference „Životní prostředí pro Evropu“ v Bělehradě, jejíž závěry jsou také připojeny. Česká republika se jako aktivní účastník mezinárodních environmentálních vztahů podílela na vypracování všech těchto dokumentů.

Ilustrační foto archiv

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝHLED OECD DO ROKU 2030

Shrnutí

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

Originál tohoto shrnutí byl publikován OECD v „OECD Environmental Outlook to 2030“, © 2008 OECD
Odpovědnost za kvalitu a přesnost českého překladu nese Ministerstvo životního prostředí České republiky

KLÍČOVÉ INFORMACE

Environmentální výhled OECD do roku 2030 je založen na projekcích a odhadech ekonomických a environmentálních trendů do roku 2030. Klíčové environmentální výzvy pro budoucnost jsou předkládány podle systému “semaforů”

(viz Tabulka 1). *Výhled* rovněž představuje simulace politických opatření, která by reagovala na klíčové výzvy, včetně jejich potenciálních environmentálních, ekonomických a sociálních dopadů.

Tabulka 1. Environmentální výhled OECD do roku 2030

	 zelené světlo	 žluté světlo	 červené světlo
Změny klimatu		Klesající emise skleníkových plynů na jednotku HDP	- Celosvětové emise skleníkových plynů - Rostoucí důkazy o již probíhající změnách klimatu
Biodiverzita a obnovitelné přírodní zdroje	Zalesněná plocha v zemích OECD	- Lesní hospodářství - Chráněné oblasti	- Kvalita ekosystémů - Úbytek druhů - Invasivní cizí druhy - Tropické lesy - Ilegální těžba dřeva - Fragmentace ekosystémů
Voda	Znečišťování vody z bodových zdrojů v zemích OECD (průmysl, obce)	Kvalita povrchových vod a čištění odpadních vod	- Nedostatek vody - Kvalita podzemních vod - Využívání vody v zemědělství & znečištění
Kvalita ovzduší	Emise SO₂ & NO_x v zemích OECD	- Prachové částice a přízemní ozón - Emise ze silniční dopravy	Kvalita městského ovzduší
Odpady a nebezpečné chemikálie	- Odpadové hospodářství v zemích OECD - Emise CFC v zemích OECD	- Produkce komunálního odpadu - Emise CFC v rozvojových zemích	- Nakládání s nebezpečným odpadem a jeho doprava - Odpadové hospodářství v rozvojových zemích - Chemikálie v životním prostředí a v produktech

KLÍČ: **Zelené světlo** signalizuje otázky životního prostředí, které jsou dobře řízeny a zvládány, nebo v jejichž řízení a zvládání došlo v posledních letech k významným zlepšením, u nichž by však země OECD měly nadále zachovávat obezřetnost. **Žluté světlo** signalizuje otázky životního prostředí, které i nadále zůstávají výzvou, ale jejich řízení a zvládání se zlepšuje, anebo u kterých přetrvává stav nejistoty, nebo které byly dobře řízeny a zvládány v minulosti, ale v současné době tomu tak zcela není. **Červené světlo** signalizuje otázky životního prostředí, které nejsou dobře řízeny a zvládány, jsou ve špatném nebo zhoršujícím se stavu a vyžadují naléhavou pozornost. Veškeré trendy jsou celosvětové, pokud není uvedeno jinak.

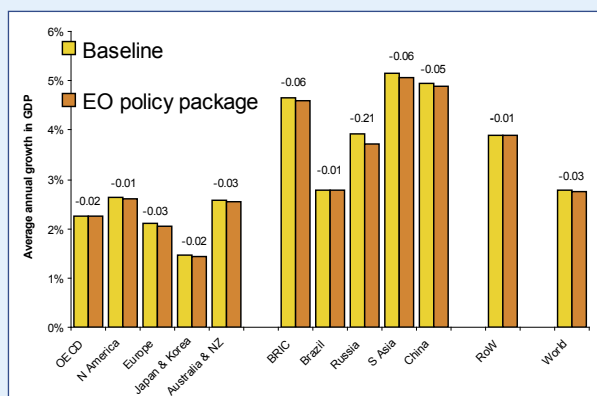
Opatření jsou dostupná a přijatelná: politické scénáře a náklady

Ve *Výhledu* jsou zdůrazněny některé z otázek signalizovaných "červeným světlem", jimiž je třeba se naléhavě zabývat. Politické scénáře v tomto *Výhledu* naznačují, že postupy a technologie, kterých je zapotřebí k reagování na výzvy, jsou dostupné a nákladově přijatelné. Náročná politická opatření k ochraně životního prostředí mohou zlepšit efektivnost ekonomiky a snížit náklady na péči o zdraví. V dlouhodobém pohledu přínosy včasného reagování na mnohé environmentální výzvy pravděpodobně převáží nad náklady.

Jako příklad byl použit hypotetický globální „balíček opatření Environmentálního výhledu OECD“ (balíček opatření EV, viz Kapitola 20). Tento příklad ukazuje, že kombinací přesně stanovených politických postupů se lze do řešení některých z klíčových environmentálních výzev pustit s vynaložením finančních prostředků jen o málo vyšších než 1 % světového HDP v roce 2030, anebo zhruba o 0,03 procentního bodu nižšího průměrného ročního růstu HDP do roku 2030 (Obrázek 1). Takto by světový HDP v roce 2030 spíše než o téměř 99 % byl zhruba o 97 % vyšší než dnes. Při takovém scénáři by emise oxidů dusíku a oxidů síry byly v roce 2030 zhruba o třetinu nižší, zatímco při výchozím scénáři nepředpokládajícím žádnou novou politiku jsou uvažovány jen malé změny, a do roku 2030 by růst emisí skleníkových plynů byl zadržen na 13 % namísto 37 %.

Náročnější politická opatření, než je balíček opatření EV, by byla zapotřebí ke stabilizaci koncentrací skleníkových plynů na úrovni uvažované v mezinárodních diskusích (Obrázek 2). Další provedená simulace se týkala postupů a opatření potřebných ke stabilizaci atmosférických koncentrací na úrovni 450 ppm CO₂ekv, jednoho z nejnáročnějších diskutovaných cílů. Simulace ukazuje, že k dosažení tohoto cíle jsou zapotřebí opatření ze strany všech zemí k docílení 39% snížení celosvětových emisí skleníkových plynů do roku 2050, vztaheno k úrovním roku 2000 (Obrázek 3). Takováto opatření by vedla ke snížení HDP pod úroveň výchozích odhadů o 0,5 % v roce 2030 a o 2,5 % v roce 2050, což se rovná snížení ročního růstu HDP v průměru o zhruba 0,1 procentního bodu ročně. Čím více zemí a sektorů, které se budou podílet na opatřeních ke zmírnění změn klimatu, tím levnější a efektivnější bude držet na uzdu celosvětové emise skleníkových plynů.

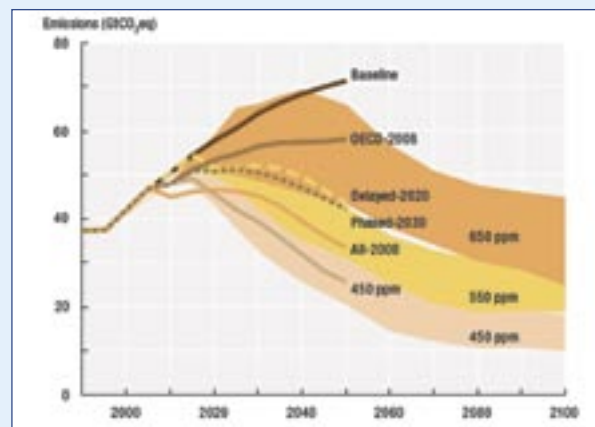
Obrázek 1. Průměrný roční růst HDP v letech 2005–2030

Poznámka: osa y – průměrný roční růst HDP; baseline = výchozí situace; EO policy package = balíček opatření podle EV; BRIC = Brazílie, Rusko, Indie, Čína; RoW = Rest of world/zbytek světa

Tyto náklady ovšem nejsou rovnoměrně rozloženy napříč regiony, jak je vidět na Obrázku 1. Naznačuje to potřebu mechanismů pro sdílení nákladového břemene v rámci mezinárodní spolupráce k ochraně globálního klimatu. Zatímco země OECD by se měly ujmout vedení a udávat tón, další spolupráci s širší skupinou vyvíjejících se ekonomik, zejména zemí "BRIICS" (Brazílie, Rusko, Indie, Indonésie, Čína a Jižní Afrika), lze dosáhnout společných environmentálních cílů při nižších nákladech.

Obrázek 2. Globální scénáře emisí skleníkových plynů: Výchozí úroveň a případy zmírnění do roku 2050 ve srovnání se stabilizačními scénáři v roce 2100

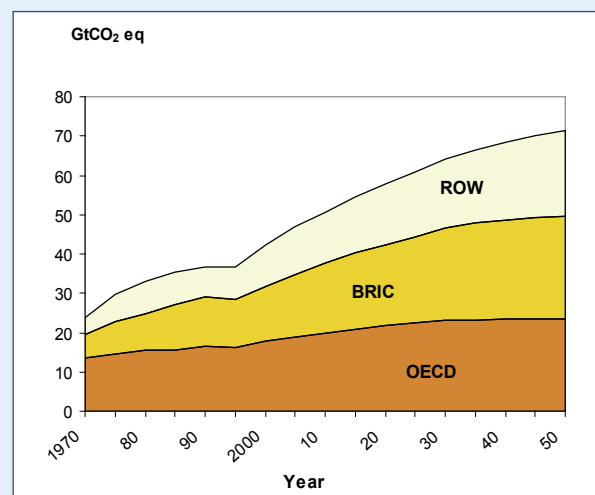

Zdroj: OECD Environmental Outlook Výchozí úroveň a simulace opatření; a van Vuuren et al, 2007.

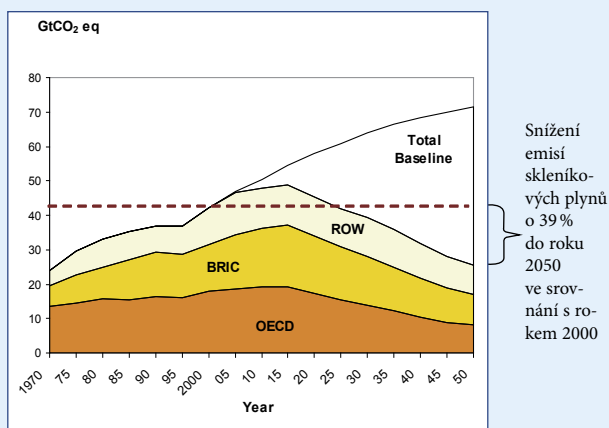
Poznámka: Emissions (GtCO₂eq) = Emise (Gt CO₂ekv); OECD 2008 = všechny země OECD aplikují daň ze skleníkových plynů 25 USD/t CO₂ekv; Delayed 2020 = Pozdní 2020 = všechny země aplikují daň počínaje rokem 2020; Phased 2030 = Postupné 2030 = země OECD aplikují daň v roce 2008, BRIC v roce 2020 a zbytek světa (ROW) v roce 2030; All 2008 = Všichni 2008 = všechny země aplikují daň počínaje rokem 2008; 450 ppm = scénář pro stabilizaci koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na 450 ppm CO₂ekv; Ve všech případech se daň ze skleníkových plynů 25 USD/t CO₂ekv zvyšuje o 2 % ročně po počátečním roce zavedení.

Obrázek 3. Celkové emise skleníkových plynů (podle regionů), 1970–2050

a) výchozí úroveň podle Environmentálního výhledu OECD

b) simulace opatření ke stabilizaci na úrovni 450 ppm

Poznámka: BRIC = Brazílie, Rusko, Indie, Čína; ROW = Rest of world/zbytek světa; eq = ekv; baseline = výchozí úroveň

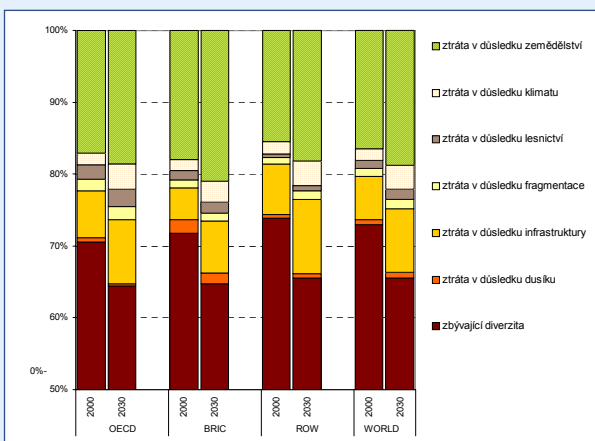
Důsledky nepodniknutí politických opatření v oblasti životního prostředí

Nebudou-li podniknuta nová politická opatření, v příštích několika málo desetiletích se vystavíme riziku nezvratných změn environmentální základny pro udržitelnou ekonomickou prosperitu. Abychom tomu zabránili, je zapotřebí naléhavých opatření k řešení zejména problémů signalizovaných "červeným světlem", jako jsou změny klimatu, úbytek biodiverzity, nedostatek vody a dopady znečišťování a nebezpečných chemikálií na zdraví (Tabulka 1).

Bez dalších opatření do roku 2030, například:

- Odhaduje se, že celosvětové emise skleníkových plynů vzroste o dalších 37 %, a 52 % do roku 2050 (Obrázek 3a). Mohlo by to mít za následek zvýšení globální teploty nad úroveň před průmyslovou érou, a to v rozmezí od 1,7 do 2,4° C do roku 2050, což by vedlo ke zvýšeným vlnám horka, obdobím sucha, bouřím a záplavám, v jejichž důsledku by docházelo k vážným škodám na klíčové infrastruktuře a na plodinách.

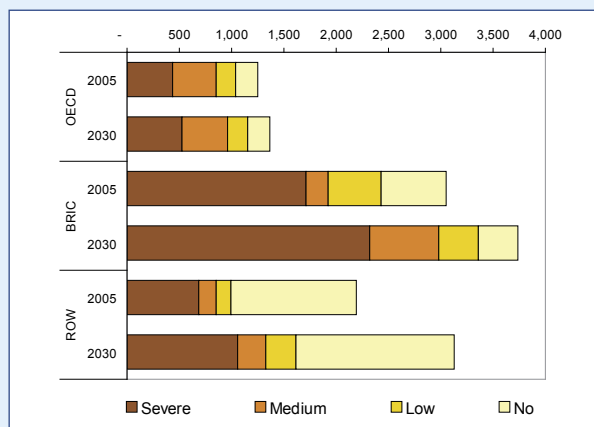
Obrázek 4. Zdroje ztrát v průměrné četnosti druhů do roku 2030

Poznámka: BRIC = Brazílie, Rusko, Indie, Čína; ROW = Rest of world/zbytek světa; WORLD = svět

- Značné množství dnešních známých živočišných a rostlinných druhů pravděpodobně vyhyne, převážně z důvodu rozšiřující se infrastruktury a zemědělství, a rovněž z důvodu změn klimatu (Obrázek 4). Produkce potravin a biopaliv bude vyžadovat celosvětové zvýšení rozlohy zemědělské půdy o 10 %, což bude mít za následek další úbytek biotopů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Pokračující ztráty biodiverzity pravděpodobně omezí kapacitu Země poskytovat cenné ekosystémové služby, které podporují ekonomický růst a lidský blahobyt.
- Nedostatek vody se zhorší z důvodu neudržitelného využívání zdrojů a péče o ně, stejně jako z důvodu změn klimatu; očekává se, že počet lidí žijících v oblastech postižených vážným vodním stresem se zvýší o další 1 miliardu a dosáhne úrovně přes 3,9 miliardy (Obrázek 5).

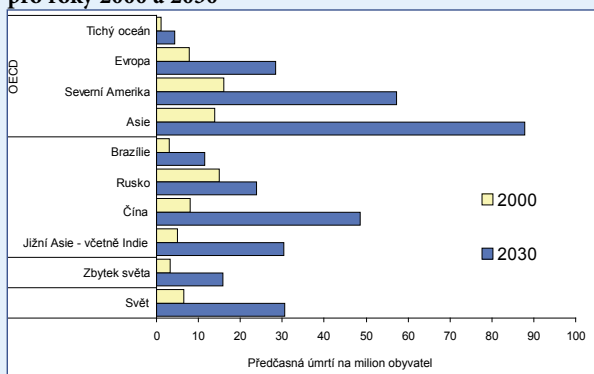
Obrázek 5. Lídé žijící v oblastech vodního stresu, podle úrovně stresu, 2005 a 2030

Poznámka: BRIC = Brazílie, Rusko, Indie, Čína; ROW = Rest of world/zbytek světa; severe = vážný, medium = střední, low = nízký, no = žádný

- Dopady znečišťování ovzduší na lidské zdraví se celosvětově zvýší s tím, že počet předčasných úmrtí v souvislosti s přízemním ozónem dosáhne čtyřnásobku (Obrázek 6) a počet předčasných úmrtí v souvislosti s prachovými částicemi se více než zdvojnásobí. Objemy chemické výroby v nečlenkách zemích OECD rychle rostou a k dispozici jsou jen nedostatečné informace, aby bylo možné plně posoudit rizika chemikálií v životním prostředí a v produktech.

Obrázek 6. Předčasná úmrtí z expozice přízemnímu ozónu pro roky 2000 a 2030

Největší dopady na životní prostředí pocítí rozvojové země, které jsou méně vybaveny k jejich zvládnutí a přizpůsobování se jim. Ovšem ekonomické a sociální náklady vznikající nepodniknutím politických opatření nebo jejich zpožděním v těchto oblastech dosahují významné výše a již postihují ekonomiky — včetně ekonomik v zemích OECD — a to přímo (např. prostřednictvím nákladů na veřejnou zdravotní péči) i nepřímo (např. prostřednictvím snížené produktivity práce). Náklady vznikající nepodniknutím opatření proti ztrátám biodiverzity (např. rybolov) a proti změnám klimatu by mohly být značné.

Varianty klíčových politických koncepcí

Nyní je vhodná příležitost k představení změn náročných politických opatření k řešení klíčových problémů životního prostředí a k podpoře udržitelného rozvoje. Volbu investic je dnes třeba směřovat k lepší environmentální budoucnosti, a to zejména takových investic, které "uzamknou" způsoby výroby energií, dopravní infrastrukturu a fond budov pro nadcházejících několik desetiletí. Nezbytné jsou následující kroky:

- Je třeba použít kombinaci doplňkových politik k řešení těch nejnáročnějších a nekomplexnějších environmentálních problémů se silným důrazem na tržní nástroje, jako jsou daně a obchodovatelné povolenky, za účelem snížení nákladů na opatření.
- Stanovit priority opatření v klíčových sektorech, které jsou hnacími silami degradace životního prostředí:

energetika, doprava, zemědělství a rybolov. Ministři životního prostředí to sami provést nemohou. Záležitosti týkající se životního prostředí je třeba začlenit do tvorby politik všech příslušných ministerstev, včetně ministerstev financí, hospodářství a obchodu, a je třeba je promítnout do veškerých rozhodnutí v oblasti výroby a spotřeby.

- Zajistit, aby globalizace vedla k efektivnějšímu využívání zdrojů a k rozvoji a šíření ekoinovací. Je třeba, aby podniky a průmyslové obory hrály vedoucí roli, ovšem vlády musí stanovit jasné a důsledné dlouhodobé politické rámce k podněcování ekoinovací a k zabezpečování environmentálních a sociálních cílů.
- Zlepšit partnerské vztahy mezi členskými a nečlenskými zeměmi OECD za účelem řešení globálních problémů životního prostředí. Především Brazílie, Rusko, Indie, Indonésie, Čína a Jižní Afrika (BRIICS) jsou klíčovými partnery, což je dáno jejich rostoucím vlivem ve světové ekonomice a zvyšujícím se podílem na globálních environmentálních tlacích. Další spolupráce v oblasti životního prostředí mezi členskými a nečlenskými zeměmi OECD může napomáhat šíření znalostí a nejlepších technologických postupů.
- Posílit mezinárodní environmentální dozor a kontrolu za účelem lepšího řešení přeshraničních a globálních problémů životního prostředí.
- Zesílit pozornost věnovanou životnímu prostředí při vývoji programů spolupráce a podpořit soudržnější politické strategie.

Jak bude vypadat životní prostředí v roce 2030, pokud nebudou podniknuta žádná další opatření?

Během uplynulých několika desetiletí země OECD dosáhly významného pokroku při řešení mnoha problémů životního prostředí. Znečištění z průmyslových zdrojů se snížilo, plochy lesních porostů stejně jako počty a velikosti chráněných přírodních oblastí se zvýšily (i když kvalita chráněných oblastí není vždy vysoká a stále je příliš málo mořských chráněných oblastí), látky poškozující ozónovou vrstvu byly do značné míry vyraženy z používání a využívání přírodních zdrojů,

vody a energií bylo do určité míry odpojeno od pokračujícího ekonomického růstu (tzn., že se stává efektivnějším na jednotku HDP). V politických opatřeních, která úspěšně vedla k dosažení těchto výsledků, by se mělo pokračovat

Bez ambicióznějších politik a opatření by rostoucí tlaky na životní prostředí mohly během několika málo desetiletí způsobit nevratné škody.

a měla by se zintenzivnit. V mnoha případech ovšem rostoucí tlaky na životní prostředí působené obyvatelstvem a ekonomickým růstem předstihly veškeré přínosy získané efektivností.

Petrávající problémy životního prostředí (viz Tabulka 1) jsou v rostoucí míře komplexního či globálního charakteru, a jejich dopady se mohou projevit teprve po uplynutí dlouhých časových rámců. Mezi nejnaléhavější z těchto problémů pro členské i nečlenské země OECD patří změny klimatu, ztráty biodiverzity, neudržitelné hospodaření s vodními zdroji a dopady znečištění a nebezpečných chemikálií na lidské zdraví. S naším životním prostředím nebudeme hospodařit udržitelným způsobem.

To, jak budou vypadat ekonomické a environmentální trendy v nadcházejících desetiletích, se bude lišit region od regionu. Očekává se, že do roku 2030 se světová ekonomika téměř zdvojnásobí a světová populace vzroste z dnešních 6,5 miliardy na více než 8,2 miliardy lidí. Většina růstu, a to jak pokud jde o příjmy, tak o populaci, bude připadat na vyvíjející se ekonomiky Brazílie, Ruska, Indie, Indonésie, Číny a Jižní Afriky (BRIICS) a na další rozvojové země. Rostoucí příjmy a snahy o lepší životní úroveň budou zvyšovat tlak na přírodní zdroje planety. Ekonomické vyhlídky mnoha z těch nejchudších zemí jsou ohrožovány neudržitelným využíváním přírodních zdrojů, nekontrolovaným znečišťováním v rychle rostoucích městech a dopady změn klimatu. Rozvojové země jsou nejzranitelnější vůči změnám klimatu, neboť postrádají nezbytné finanční prostředky a institucionální kapacity k tomu, aby se přizpůsobily.

Celosvětový význam rychle se vyvíjejících ekonomik roste, neboť se stávají důležitými ekonomickými a obchodními partnery, konkurenty, uživateli zdrojů a znečišťovateli na úrovni, kterou lze srovnat s největšími zeměmi OECD. Očekává se, že v období let 2005 – 2030 primární spotřeba energie Brazílie, Ruska, Indie a Číny dohromady vzroste o 72 % v porovnání s 29 % ve 30 zemích OECD. Nebudou-li podniknuta náročná politická opatření, emise skleníkových plynů pouze z těchto čtyř zemí vzrostou o 46 % do roku 2030, a předčí tak emise zmíněných 30 zemí OECD dohromady. Již nyní 63 % populace v Brazílii, Rusku, Indii a Číně dohromady žije v podmínkách středního až vážného nedostatku vody; tento podíl se zvýší na 80 % do roku 2030, pokud nebudou zavedena nová opatření k lepšímu hospodaření s vodními zdroji.

Politické kroky jsou nákladově přijatelné, ale cena za nečinnost bude vysoká

Ochrana životního prostředí může jít ruku v ruce s pokračujícím ekonomickým růstem. *Výhled* odhaduje, že světový HDP v období let 2005 – 2030 vzroste téměř o 99 % na základě výchozí projekce, do níž nejsou promítnuty žádné nové strategie. Bez politických změn budou důsledky tohoto růstu pro životní prostředí významné. Dobré politiky životního prostředí ovšem mohou vést k „vítězným“ příležitostem pro životní prostředí, lidské zdraví a ekonomiku. Za účelem prokázání této skutečnosti byl v *Environmentálním výhledu OECD* sestaven hypotetický globální „balíček politických opatření“, který je tvořen řadou specifických opatření k řešení několika klíčových environmentálních problémů současně. Tento balíček opatření by předpokládal snížení světového HDP jen o něco málo přes 1 % v roce 2030, takže by světový HDP v roce 2030 místo o téměř 99 % byl vyšší zhruba o 97 % ve srovnání s dneškem. V průměru by to znamenalo snížení celosvětového ročního růstu HDP o 0,03 procentního bodu do roku 2030.

Balíček opatření k řešení některých klíčových problémů životního prostředí by mohl stát pouze ztrátu 0,03 procentního bodu celosvětového průměrného ročního růstu HDP do roku 2030.

Řešení specifického problému životního prostředí může v některých případech nabídnout další přínosy v souvislosti se snižováním jiných environmentálních tlaků a řešení globálních problémů může rovněž pomoci zabývat se místními environmentálními problémy a naopak. Například opatření ke snížení emisí z motorových vozidel mohou jak snížit emise skleníkových plynů, tak zlepšit kvalitu místního ovzduší, zatímco lepší izolace domů a kanceláří může snížit účty domácností za energii a snížit znečištění z výroby energie. Například, pomocí simulace opatření pro ovzduší cestou stabilizace na úrovni 450 ppm CO₂ekv bylo rovněž zjištěno, že vedle snížení emisí skleníkových plynů by náročná opatření proti změnám klimatu vedla také ke snížení oxidů síry o 20–30 % a oxidů dusíku o 30–40 % do roku 2030. Podobným způsobem, regulační opatření k omezení znečištění vod dusíkatými hnojivy používanými v zemědělství mohou rovněž snížit atmosférické emise oxidu dusného, účinného skleníkového plynu.

Vlády nesou odpovědnost za vytváření vhodných pobídek pro podniky a spotřebitele, umožňujících výběr či volbu, které mohou napomoci předcházet budoucím environmentálním problémům. Dnes prováděná volba směřování investic bude určovat budoucí výsledky v environmentální oblasti. Například v dnešní době instalované typy energetické infrastruktury po dobu několika nadcházejících desetiletí „uzamknou“ emise skleníkových plynů. Dnešní investice do dopravní infrastruktury rovněž budou mít vliv na budoucí varianty mobility a jejich dopady na životní prostředí. Energetická účinnost našeho fondu budov pro nadcházející desetiletí nebo dokonce staletí je určována předpisy pro účinnost konstrukcí a budov, které existují dnes.

Cena za nečinnost je vysoká, zatímco náklady na ambiciózní kroky k ochraně životního prostředí jsou přijatelné a mohou jít ruku v ruce s ekonomickým růstem.

Rychle rostoucí ekonomiky nabízejí obrovské příležitosti pro investice do nových energeticky účinných technologií. Například Čína staví nové uhelné elektrárny rychlým tempem a očekává se, že její fond budov pro městské bydlení se více než zdvojnásobí v příštích 20 letech.

U mnohých z těchto kroků bude trvat dlouho, než se projeví přínosy jejich realizace; a naopak, mnoho krátkozrakých politických rozhodnutí přijatých dnes může vést ke dlouhodobým environmentálním problémům. Znamená to, že načasování je důležitou otázkou pro návrh a implementaci environmentální politiky po dobu nadcházejících desetiletí. Cena za zpoždění kroků by ovšem mohla být kriticky vysoká, zejména tam, kde rozhodnutí o politice či strategii mají dlouhodobé či nevratné důsledky pro životní prostředí, anebo kde je nemožné s přesností předpovědět plný rozsah a charakter škod. Ztráty biodiverzity a zánik druhů jsou jedním z takových příkladů. Rozhodování, kdy jednat v případě změn klimatu, zahrnuje zvažování nyní vynaložených ekonomických nákladů na rychlejší snížení emisí proti budoucím rizikům, které zpoždění pro klima může znamenat.

Vhodná příležitost jednat je nyní otevřená, ale nezůstane otevřená po dlouhou dobu. Prozíravé strategie s výhledem do budoucnosti potřebujeme dnes, abychom se vyhnuli vysoké ceně za nečinnost nebo za opožděné kroky podniknuté po delší době.

Vhodná příležitost konat je nyní otevřená tam, kde v nadcházejících desetiletích budou vloženy investice do stavební, energetické a dopravní infrastruktury, zejména v rychle rostoucích ekonomikách.

Jaké kroky je třeba podniknout?

Zajistit účinné využívání zdrojů a ekoinovace

Liberalizace obchodu a investic může podpořit účinnější alokaci zdrojů v globálním měřítku, pokud budou existovat rozumné environmentální politiky a institucionální rámce. Budou-li tyto prvky chybět, může globalizace zesílit selhávání trhu a politických opatření a rovněž zintenzivnit environmentální tlaky. Účinné politiky a strategie jsou nutné na místní, národní, regionální i na celosvětové úrovni.

Globalizace rozšiřuje trhy a podporuje konkurenci a může motivovat podniky k přizpůsobování se a zavádění inovací. Někteří přední představitelé soukromého sektoru se již nyní ubírají cestou vpřed, podněcování zainteresovanými stranami a poptávkami spotřebitelů po „zelených“ inovacích a produktech. Ekoinovace a širší využívání ekologicky účinných postupů nejenom zlepšují úroveň péče o životní prostředí, ale rovněž mohou zvyšovat ekonomickou produktivitu a činit tak podniky a přední země konkurenceschopnějšími. Sektor environmentálního zboží a služeb se v budoucnu pravděpodobně bude významně rozšiřovat. Podniky mohou těžit z přínosů globalizace, pokud se jim podaří využít výhody „počáteční hnací síly“ ekoinovací. Technologická řešení se již začala používat při zabývání se mnohými environmentálními problémy a nová se vyvíjejí, jako například zachytávání a ukládání uhlíku a vozidla na hybridní pohon, která se pravděpodobně budou stávat stále více nákladově konkurenceschopnější v příštích několika desetiletích. Například jestliže se do roku 2030 technologie biopaliv „druhé generace“ (založená na odpadu z biomasy) stane široce dostupnou, mohlo by se zabránit předpokládanému rozšiřování zemědělské půdy pro zásobování produkce biopaliv, zvýšenému používání pesticidů, hnojiv a vody, a dopadům na biodiverzitu a ekosystémy spjaté s využíváním této půdy.

Globalizace poskytuje příležitosti k podpoře efektivního využívání zdrojů a k urychlení rozvoje a rozšiřování ekoinovací.

Podnikání hraje ústřední roli ve vynakládání úsilí o ekologické inovace, ale vlády mají důležitou odpovědnost při stanovování vhodných politických rámců podle národních okolností:

- Dlouhodobé politické rámce, které umožňují začlenit environmentální náklady do ekonomických aktivit (*např.* prostřednictvím zelených daní a obchodovatelných emisních povolenek nebo regulace), jejichž účelem je učinit zelené technologie nákladově konkurenceschopnými a poskytnout podnikům stimuly pro inovace.
- Dobře cílená podpora státu pro základní výzkum a vývoj pro ekologické inovace tam, kde je to odůvodněné, včetně rozšířených partnerství mezi státem a podnikem.
- Silné politické a institucionální rámce k podpoře environmentálních a sociálních cílů vedle snah o liberalizaci obchodu a investic, a rovněž k vyrovnání podmínek umožňujících vzájemnou podporu mezi ochranou životního prostředí a globalizací.

Liberalizace obchodu v oblasti environmentálního zboží a služeb by mohla napomoci uskutečnění tohoto cíle. Počet regionálních obchodních dohod je dosud nízký, ale rychle se zvyšuje, a mnohé z nich nyní již zahrnují závazky ke spolupráci v oblasti životního prostředí. Multilaterální nástroje jako jsou *Doporučení OECD pro oblast životního prostředí a vývozních úvěrů* a *Směrnice OECD pro nadnárodní podniky* podporují environmentálně a sociálně odpovědné chování firem.

Zatímco globalizace má celou škálu potenciálních dopadů — jak pozitivních, tak negativních — na životní prostředí, stav životního prostředí a přírodních zdrojů rovněž ovlivňuje ekonomický rozvoj a globalizaci. Soutěžení o omezené přírodní zdroje, využívání některých obnovitelných zdrojů jako je výlov zásob ryb a těžba tropických dřev, dopady měnícího se klimatu na zemědělskou produkci, ceny energií, hledání alternativních zdrojů energií a další faktory mohou silně ovlivnit scénáře obchodu a investic v nadcházejících letech.

Posílit mezinárodní spolupráci v oblasti životního prostředí

Ekonomická globalizace, stejně jako globální charakter mnoha environmentálních problémů, vyžaduje, aby členské i nečlenské země OECD pracovaly společně při řešení nejtěžších globálních environmentálních problémů a podpoře udržitelného rozvoje.

- Rozvojové země mají příležitosti učit se ze zkušeností jiných zemí a rovnou „přeskočit“ k energeticky účinnějším, zdroje účinněji využívajícím a zelenějším cestám rozvoje, s využitím výhod nových know-how a technologií. Je třeba, aby členské i nečlenské země OECD spojily síly při šíření znalostí, nejlepších postupů a technologií tak, aby vzájemně těžily z udržitelnějších vzorců výroby a spotřeby v celosvětovém měřítku.
- Některé z nejchudších zemí na světě zůstaly globalizací nedotčeny, neboť se nedokázaly začlenit do světové ekonomiky z důvodu nedostatku jejich schopnosti zachytit přínosy globalizace, a rovněž z důvodu obchodních bariér v zemích OECD. Je třeba dalšího úsilí k začlenění záležitostí životního prostředí do programů rozvojové spolupráce.
- Je zapotřebí, aby zejména země BRIICS byly součástí mezinárodních řešení globálních výzev, které před nás životní

Je třeba, aby země OECD i země mimo OECD spolupracovaly za účelem dosažení společných environmentálních cílů.

prostředí klade, což je dáno jejich vzrůstající rolí ve světové ekonomice a rychle rostoucími dopady na životní prostředí. A také lze další spolupráci v oblasti životního prostředí mezi zeměmi OECD a BRIICS dosáhnout globálních environmentálních cílů při nižších nákladech pro všechny.

- V otázkách změn klimatu, čím více zemí se bude podílet na zmírňujících opatřeních a čím více sektorů a skleníkových plynů se jimi pokryje, tím levnější bude udržet globální emise na uzdě. Výhled naznačuje, že pokud by země OECD samotné zavedly daň z uhlíku začínající na USD 25/t CO₂ v roce 2008, vedlo by to ke 43% snížení emisí skleníkových plynů zemí OECD. Celosvětové emise by ovšem stále byly o 38% vyšší v roce 2050 ve srovnání s úrovní roku 2000. Pokud by Brazílie, Čína, Indie a Rusko následovaly příkladu stejné politiky v roce 2020, a zbytek světa v roce 2030, celosvětové emise skleníkových plynů v roce 2050 by mohly být sraženy na úroveň roku 2000 (zvýšení 0%).
- Silnější mezinárodní environmentální dozor a kontrola jsou zapotřebí k zajištění implementace mezinárodních dohod o řešení přeshraničních a globálních problémů životního prostředí.

Stanovit prioritní kroky v klíčových sektorech ovlivňujících životní prostředí: energetika, doprava, zemědělství a rybolov

Většinu problémů v oblasti životního prostředí lze řešit pouze pomocí opatření konzistentní politiky státu a spolupráce s podniky a občanskou společností. Je třeba, aby příslušná ministerstva spojila síly při vývoji lépe koordinovaných politik tak, aby záležitosti životního prostředí byly začleněny do kroků a opatření ze strany klíčových ministerstev jako jsou ministerstva financí, obchodu, průmyslu, energetiky, dopravy, zemědělství a zdravotnictví. Například přizpůsobování se změnám klimatu, které již jsou definitivní díky minulým emisím, bude zapotřebí ve stále rostoucí míře začleňovat do politik a koncepcí řídicích energetickou, dopravní a vodní infrastrukturu, územní plánování a rozvojovou spolupráci. A také při vývoji biopaliv je třeba vzít v úvahu celkové dopady jejich životního cyklu na životní prostředí a na ceny potravin. Je třeba, aby se posuzování dopadů konzistentní politiky týkalo veškerých příslušných oblastí, včetně energetiky, zemědělství, životního prostředí, stejně jako výzkumu a vývoje technologií, za účelem zabránění situacím, kdy stát subvencuje výrobu energie, která může mít za následek pochybné přínosy pro životní prostředí a vést k vyšším cenám zemědělských komodit. Stále rostoucí měrou je třeba, aby orgány státu pracovaly společně, a to i napříč různými úrovněmi státní správy (centrální, regionální, státní, místní), za účelem úspěšného zajištění vývoje a implementace konzistentních politik životního prostředí.

Environmentální výhled OECD vyzdvihuje prioritní kroky, kterých je třeba v klíčových sektorech k zabránění škod na životním prostředí předpokládaných do roku 2030:

- **Energetika.** Používání fosilních paliv je hlavním zdrojem emisí oxidu uhličitého, nejdůležitějšího skleníkového plynu, který způsobuje změnu klimatu. *Výhled* odhaduje, že za předpokladu základního výchozího scénáře, to znamená, pokud nebudou podniknuta žádná nová politická opatření, se světové emise oxidu uhličitého v souvislosti s energetikou zvýší

Mnohé z environmentálních problémů nemohou ministři životního prostředí vyřešit sami.

o 52 % do roku 2030. Mezitím se předpokládá, že světové emise síry a dusíku v souvislosti s energetikou zůstanou stabilní kolem úrovní z poslední doby nebo pod nimi. Vzhledem k tomu, že investice do energetické infrastruktury „uzamknou“ technologie, potřeby paliv a související emise po nadcházející léta, je nyní zapotřebí vhodný politický rámec k podpoře obnovitelné energie a nízkouhlíkových alternativních procesů a paliv, včetně technologií pro zachycování a ukládání uhlíku. Nezbytnou záležitostí je stanovování takových cen energií, v nichž budou promítnuty plné náklady na uhlík, ovšem rovněž jsou zapotřebí regulace a podpora výzkumu a vývoje nových technologií. Státy by se měly vyhnout takovým politikám a koncepcím, které „uzamknou“ specifické technologie či možnosti výběru paliv, a zejména se vyhnout cílům spjatým s konkrétními technologiemi (*například* u biopaliv), za účelem ponechání všech možností volby a variant technologií otevřených a rovněž za účelem poskytnutí pobídek pro další inovace. Koncepce k podpoře nákladově efektivních opatření k zajištění energetické účinnosti u budov, dopravy a výroby elektřiny jsou naléhavě zapotřebí, zejména v rychle rostoucích ekonomikách, kde dnes budovaná infrastruktura bude přetrvávat po mnohá desetiletí.

- **Doprava.** Znečištění ovzduší a emise skleníkových plynů z dopravy prudce rostou, a to z osobních vozidel, z letecké a námořní dopravy, a celosvětově přispívají ke změnám klimatu a působí zdravotní problémy v mnoha městských oblastech. *Výhled* odhaduje, že do roku 2030 se emise oxidu uhličitého v souvislosti s dopravou zvýší o 58 %, zatímco emise síry a dusíku poklesnou o čtvrtinu až třetinu ve srovnání s dnešními úrovněmi. Ceny dopravy zřídka odrážejí její úplné sociální a environmentální náklady, což má za následek nadměrné používání některých druhů dopravy a ne zcela optimální možnosti výběru, který druh dopravy použít. Stanovování cen dopravy by mělo plně odrážet cenu za poškozování životního prostředí i cenu zdravotních dopadů, *např.* prostřednictvím daní z paliv (včetně odstranění daňových výjimek) a poplatků pro regulaci využívání silnic. Je třeba podporovat výzkum a vývoj nových dopravních technologií, včetně vozidel s hospodárnější spotřebou paliv, vozidel s hybridním pohonem, apod., a to zejména za účelem pomoci vykompenzovat předpokládané prudké nárůsty motorizace v zemích mimo OECD. Je třeba posílit dostupnost, četnost a bezpečnost veřejné dopravy za účelem zajištění funkčně schopné alternativy soukromých vozidel. Je třeba zajistit mobilitu a přístup, nikoliv „dopravu“ samu o sobě.
- **Zemědělství** je zdaleka největším uživatelem vody a je odpovědné za valnou část znečištění vod. *Výhled* odhaduje, že do roku 2030 světová produkce primárních potravinových plodin vzroste o 48 % a živočišných produktů o 46 %. Země OECD se na tom budou podílet velkou měrou, zejména u živočišných produktů (37 % v roce 2030 k nakrmení 17 % světové populace). Nebudou-li realizovány nové koncepce, přeměna přírodní půdy na zemědělské využití bude i nadále klíčovou hnací silou ztrát biodiverzity. Za stávajících koncepcí se odhaduje, že v období let 2005 – 2030 rozloha půdy pro produkci plodin pro biopaliva vzroste o 242 %. Emise skleníkových plynů související s půdou jsou nižší než z energetických zdrojů, ale stále dosahují významné výše. Subvence spojené s výrobou měly v mnoha případech za následek znečištění vodních zdrojů a půdy, poškození ekosystémů a krajiny. Platby spojené s výrobou ve stále rostoucí míře podmiňují zemědělce k přijímání určitých postupů ke snižování škod na životním prostředí. Zatímco takový „vzájemný soulad“ může napomoci snížit ně-

které z negativních dopadů zemědělské výroby na životní prostředí, efektivnější přístup by v první řadě znamenal odstranění subvence škodlivé pro životní prostředí. Daně na zemědělské chemikálie rovněž pomáhají omezovat jejich používání, zatímco stanovování přiměřených cen vody pro zavlažování by podpořilo racionálnější využívání vody a návratnost nákladů u zajišťování zavlažovací infrastruktury.

- **Rybolov** vyvíjí tlaky na ekosystémy a na biodiverzitu vyčerpáváním zásob ryb, ničením biotopů a znečišťováním. Tyto environmentální tlaky mohou těžce narušit produktivitu rybolovu a existenci rybolovem se živících společenství. Rybolov závisí na zdravém mořském prostředí. Možnosti rybolovu jsou ovlivňovány změnami klimatu, přirozeným kolísáním a environmentálními tlaky působícími ze strany dalších činností člověka. Zatímco již dochází k určitému pokroku směrem k přístupu založenému na ekosystémech, znepokojivý výhled pro rybolov, na který je upozorňováno v této zprávě, by bylo možné zvrátit pomocí dalších opatření k omezení celkových úrovní výlovu, stanovením rybolovných sezón a pásem, regulací rybolovných metod a zrušením subvencí pro rybolov. V této oblasti je zapotřebí silnější mezinárodní spolupráce.

Jaké jsou překážky zabraňující změnám?

Zatímco politické reformy jsou dosažitelné a nákladově přijatelné, některé překážky brání provedení potřebných náročných politických změn, včetně:

- *Obav z dopadů na průmyslovou konkurenceschopnost.* Možné negativní dopady environmentálních politik na průmyslovou konkurenceschopnost jsou klíčovou překážkou učinění různých politických kroků. Odpor ze strany sektorů, jichž se to týká, často nastoluje problém politické proveditelnosti zavedení environmentálních opatření, jako jsou emisní limity, cíle a ekologické daně. Obavy o dopady environmentálních politik na konkurenceschopnost jsou ovšem často přehnané. Je třeba lepší informací o skutečných dopadech na firmy a sektory, kterých se to týká, a tyto dopady by měly být porovnány s širšími a dlouhodobějšími přínosy zlepšení životního prostředí a s potenciálními přínosy celkové ekonomické efektivnosti. Nicméně některé sektory mohou být nepříznivě ovlivněny environmentálními opatřeními, zejména jsou-li taková opatření realizována nikoliv globálním způsobem.
- *Nejistoty v otázce, kdo by měl kroky podniknout a kdo by měl nést náklady na tyto kroky.* Týká se to zejména globálních environmentálních problémů jako jsou změny klimatu a ztráty biodiverzity, u nichž jsou náklady a přínosy podniknutých politických kroků nerovnoměrně rozloženy mezi jednotlivými zeměmi a generacemi. Většina emisí skleníkových plynů historicky pochází z rozvinutých zemí, ale očekává se, že klimatické změny budou mít největší dopady na rozvojové země. Ve výhledu do budoucnosti se odhaduje, že emise CO₂ ze zemí mimo OECD se do roku 2030 zdvojnásobí, a budou činit téměř 73 % celkového přírůstku do roku 2030. Počítáno na jednoho obyvatele ovšem emise zemí OECD v roce 2030 budou pořád třikrát až čtyřikrát vyšší než emise zemí mimo OECD. Podílení se o emisní břemeno bude klíčovou otázkou ve struktuře klimatu po roce 2012.
- *Stanovení nepřiměřeně nízkých cen za využívání přírodních zdrojů a za znečišťování.* „Nastavení správných cen“ je často velmi účinným způsobem, jak udržet náklady na environmentální politiku a opatření na nízké úrovni a jak učinit ekomi-

ku ekologickou. V praxi je ovšem obtížné přesně odhadnout úplnou cenu škod na životním prostředí, na zdraví a v oblasti produktivity způsobených ekonomickými aktivitami. Pokud se tyto ceny plně promítnou do cen ekonomických aktivit, znečišťující aktivity budou nákladnější a budou existovat jasné cenové stimuly pro zvýšenou efektivnost zdrojů a energií. Ve většině zemí ovšem využívání omezených přírodních zdrojů zůstává na nepřiměřeně nízké cenové úrovni nebo je dokonce dotováno, a jen zřídka je plně uplatňován princip “znečišťovatel platí”. Neúnosné subvence jsou všudypřítomné v sektorech průmyslu, zemědělství, dopravy a energetiky ve většině zemí OECD. Udržovat tyto subvence je drahé jak pro stát, tak pro daňové poplatníky, a mohou mít škodlivé účinky na životní prostředí i škodlivé sociální účinky.

Odstraňování klíčových překážek bránících změnám

Práce OECD ukazuje, že čistý a inteligentním způsobem zajišťovaný růst nemusí být drahý. A také správná opatření k ochraně životního prostředí mohou vést k dlouhodobým čistým přínosům pro ekonomiku. Aby se to podařilo, měly by být vzaty v úvahu následující přístupy k přípravě, vývoji a realizaci politiky a opatření:

- *Politiku zavádět postupně za účelem umožnění alternativ* jako jsou přechodné úpravy, opětovné využití daňových výnosů v postižených sektorech, hraniční daňové úpravy v souladu se Světovou obchodní organizací, a mezinárodní spolupráce za účelem sladění předpisů a daní. Zlepšující se povědomí veřejnosti o celkových nákladech a přínosech navrhovaných opatření bude rovněž důležité. Přechodná opatření mohou být součástí reformního balíčku za účelem hladšího přechodu a zmírnění jakýchkoliv nežádoucích vlivů strukturálních změn na určité skupiny ve společnosti, mezi které patří například vyšší účty za energie u nízkopříjmových rodin.
- *Pracovat společně se všemi zainteresovanými stranami* včetně podniků, akademické obce, odborů a organizací občanské společnosti, za účelem nacházení kreativních a úsporných řešení mnoha environmentálních problémů. Podpora veřejnosti a zejména spotřebitelů a postižených sektorů, je často zapotřebí k zajištění úspěšné realizace náročných politických opatření.
- *Země OECD i země mimo OECD by se měly spojit za účelem nalezení environmentálně účinných a ekonomicky efektivních řešení společných problémů životního prostředí.* Je třeba, aby se země OECD ujal vedení v úsilí o zmírňování změn kli-

matu a pomáhaly rozvojovým zemím přizpůsobovat se těmto změnám a realizovat jejich potenciál ke zmírňování. Kroky k zastavení a zvrácení trendů ztrát biodiverzity jsou potřebné v první řadě v rozvojových zemích, kde se nacházejí nejbohatší zásoby přírodních zdrojů, zatímco přínosy ochrany přírodních zdrojů se projeví celosvětově. Cena za nečinnost, nebo za nepodniknutí náročných kroků a opatření, jakou to společnost a životní prostředí bude dlouhodobě stát, pravděpodobně převáží náklady na kroky podniknuté včas.

- *Rozšířit využívání tržních přístupů k získání přínosů v podobě efektivnosti a tržních výhod prostřednictvím inovací.* Na trhu založené nástroje — jako jsou daně, obchodovatelná emisní povolení a reforma nebo odstranění environmentálně škodlivých subvencí — jsou mocnými nástroji k vyslání cenových signálů podnikům i domácnostem, aby výrobu i spotřebu upravily na únosnější úroveň.
- *Vyvíjet kombinace politických opatření či nástrojů přizpůsobené specifickým národním okolnostem a podmínkám* za účelem řešení mnoha přetrvávajících naléhavých problémů životního prostředí. Kombinace politických nástrojů jsou zapotřebí z důvodu komplexního a často napříč sektory jdoucího charakteru environmentálních otázek. Typicky to znamená kombinaci pevného regulačního rámce s množstvím různých nástrojů, jako jsou silné mechanismy stanovování cen, obchodování s emisemi nebo obchodovatelná emisní povolení, stimuly založené na informacích, jako je označování výrobků, předpisy a stavební řády pro infrastrukturu. V dobře navržené kombinaci se jednotlivé nástroje mohou vzájemně podporovat. Například systém označování výrobků může zlepšit schopnost firem i domácností reagovat na daň související s životním prostředím, zatímco existence daně pomáhá upoutat pozornost k systému označování výrobků.

Environmentální výhled OECD dokazuje, že řešení environmentálních problémů je jak ekonomicky racionální, tak technologicky proveditelné. Pokud na věc nahlédneme z dlouhodobého hlediska, náklady na včas podniknuté kroky budou mnohem nižší než cena za zpoždění. Čím dříve budeme jednat, tím snadnější a méně nákladný úkol to bude. Je třeba, aby všichni, to znamená politici, podniky i spotřebitelé hráli svou roli při realizaci náročných politických reforem, které s sebou přinesou vzhledem k vynaloženým nákladům ta nejefektivnější zlepšení životního prostředí. Tímto způsobem zůstanou otevřené možnosti pro budoucí generace, aby se samy rozhodly, jak pozvednout svůj blahobyt na vyšší úroveň.

4. zpráva OSN o stavu životního prostředí planety

Global Environment Outlook

GEO4

životní prostředí pro rozvoj

Shrnutí pro politiky

Program OSN pro životní prostředí (UNEP)

Proces posouzení v rámci GEO-4

Program OSN pro životní prostředí (UNEP) začal v roce 1997 vydávat zprávy nazvané Globální environmentální výhled (Global Environment Outlook – GEO), které hodnotí interakce mezi životním prostředím a společnostmi. Program OSN UNEP v rámci svého mandátu „dohlížet na globální životní prostředí“ koordinoval řadu odborných posouzení, včetně rozsáhlých konzultačních procesů a postupů se zapojením veřejnosti, které vyústily ve vydání zpráv GEO v letech 1997, 1999 a 2002.

Globální environmentální výhled: životní prostředí pro rozvoj (GEO-4) je výsledkem nejkompaktnějšího procesu posouzení, který byl dosud proveden. Byl navržen tak, aby zajistil vzájemné synergické působení vědy a politiky, a zároveň si zachoval vědeckou důvěryhodnost a reagoval na politické potřeby a cíle. Zpráva GEO-4 byla vydána v roce 2007, tedy v roce 20. výročí vydání zprávy Světové komise pro životní prostředí a rozvoj nazvané *Naše společná budoucnost*. Tuto zprávu používá Zpráva GEO-4 jako referenční úroveň při posouzení klíčových environmentálních a rozvojových otázek. Zpráva GEO-4 zdůrazňuje zásadní význam životního prostředí pro rozvoj, a co je ještě důležitější, pro kvalitu lidského života.

Zpráva GEO-4 je víc než jen zprávou: jedná se o komplexní konzultační proces, který byl zahájen v roce 2004. V rámci *mezivládních konzultací o posílení vědecké základny UNEP*, jichž se zúčastnilo více než 100 vládních a 50 partnerských organizací, byla v únoru roku 2004 vyjádřena potřeba dalšího zintenzivnění procesu GEO. Po skončení globálních konzultací se v září až říjnu 2004 konaly *konzultace regionální*, které definovaly klíčové regionální a globální problémy životního prostředí. Na základě těchto konzultací byl v rámci *První globální mezivládní a mnohostranné konzultace* v únoru 2005 konkretizován a schválen rozsah, cíle a proces sestavování GEO-4.

Posouzení provedlo 10 odborných skupin pro jednotlivé kapitoly, které byly složeny z *hlavních koordinujících autorů* a *vedoucích autorů*, za podpory *koordinátorů pro jednotlivé kapitoly* jmenovaných sekretariátem UNEP. Návrhy odborných

skupin se staly předmětem následného cyklu *regionálních konzultací* a dvou kol rozsáhlého *odborného a vládního posouzení (peer review)*. Na proces posouzení dohlíželi *redaktoři pro jednotlivé kapitoly*. Tento proces byl také veden a podporován *Poradní skupinou na nejvyšší úrovni* složenou ze zkušených politiků, sponzorů, vědců a akademických pracovníků a rovněž i ze zástupců některých agentur OSN, mezinárodních organizací, soukromého sektoru, středisek spolupracujících s GEO a občanských organizací.

Zpráva GEO-4 obsahuje v 10 kapitolách: přehled problémů životního prostředí; stav a trendy ve vývoji životního prostředí mezi lety 1987 a 2007; antropogenní rozměr změn životního prostředí; výhled do budoucnosti na základě čtyř různých scénářů; a politické varianty směřující k zajištění naší společné budoucnosti:

Kapitola 1: Životní prostředí pro rozvoj

Kapitola 2: Atmosféra

Kapitola 3: Půda

Kapitola 4: Voda

Kapitola 5: Biodiverzita

Kapitola 6: Udržitelná společná budoucnost

Kapitola 7: Zranitelnost lidí a životního prostředí

Výzvy a příležitosti

Kapitola 8: Vzájemné vazby: vláda a udržitelnost

Kapitola 9: Budoucnost z dnešního pohledu

Kapitola 10: Z okraje zájmu do centra rozhodování – Možnosti akcí

Shrnutí pro politiky (Summary for Decision Makers – SDM) připravilo UNEP s technickým přispěním hlavních koordinujících autorů a příspěvků členů Poradní skupiny na nejvyšší úrovni. Shrnutí bylo dále předmětem rozsáhlého dvoukolového posouzení odborníky a vládními odborníky (peer review). V neposlední řadě se stalo námětem zevrubného posouzení v rámci *Druhé globální mezivládní a mnohostranné konzultace* v září 2007. Zde bylo přijato prohlášení, jímž bylo schváleno toto SDM.

V jednotlivých kapitolách GEO-4 lze nalézt východiska tohoto Shrnutí pro politiky.

Toto Shrnutí pro politiky obsahuje stručný přehled závěrů hlavní zprávy: *Globální environmentální výhled: životní prostředí pro rozvoj (GEO-4)* a bylo připraveno programem UNEP společně s:

Příspěvky členů Poradní skupiny na nejvyšší úrovni

Agnes Kalibbala (spolupředsedající), Jacqueline McGlade (spolupředsedající), Ahmed Abdel-Rehim, Svend Auken, Phillippe Bourdeau, Preeti Bhandari, Nadia Makram Ebeid, Idunn Eidheim, Exequiel Ezcurra, Peter Holmgren, Jorge Illueca, Fred Langeweg, John Matuszak, Toral Patel-Weyand, Jaco Tavenier, Dan Tunstall, Judi Wakhungu, Vedis Vik (náhradník)

Technickým přispěním hlavních koordinujících autorů

John Agard, Russell Arthurton, Neville Ash, Sabrina Barker, Jane Barr, Ivar Baste, Bradnee Chambers, David Dent, Asghar Fazel, Habiba Gitay, Jill Jager, Peter King, Marcel Kok, Johan Kuylenstierna, Marc Aaron Levy, Clever Mafuta, Diego Martino, Trilok Panwar, Walter Rast, George Varughese, Zinta Zommers

a

následujícími vedoucími autory a regionálními autory

Walled K. Al-Zubari, Ahmed Fares Asfary, Samuel Ayonghe, Álvaro Fernández-González, Murari Lal, Frank Murray, Washington Odongo Ochola, Irene Pisanty-Baruch, Salvador Sánchez-Colón, Tunnies Srisakulchairak, Marc Sydnor

Bylo přijato dne 26. září 2007 v rámci:

Druhé globální mezivládní a mnohostranné konzultace o čtvrté zprávě nazvané Globální environmentální výhled

Afgánistán, Argentina, Ázerbajdžán, Bahrajn, Bangladéš, Belgie, Burundi, Kanada, Chile, Kolumbie, Kuba, Česká republika, Dánsko, Demokratická republika Kongo, Džibutsko, Egypt, Estonsko, Finsko, Gambie, Gruzie, Německo, Řecko, Vatikán, Honduras, Maďarsko, Indie, Indonésie, Írán, Irák, Itálie, Japonsko, Keňa, Libérie, Libye, Madagaskar, Mauricius, Mexiko, Maroko, Myanmar, Nizozemsko, Nigérie, Norsko, Omán, Pákistán, Panama, Filipíny, Portugalsko, Korejská republika, Rusko, Saúdská Arábie, Španělsko, Svatý Kitts a Nevis, Švédsko, Súdán, Švýcarsko, Sýrie, Tanzanie, Thajsko, Togo, Uganda, Spojené království, Spojené státy americké, Uzbekistán, Venezuela, Vietnam, Jemen, Zambie a Zimbabwe

Arabské mediální fórum pro otázky rozvoje a životního prostředí, Egypt; Centrum pro životní prostředí a rozvoj pro arabský region a Evropu, Egypt; Univerzita Karlova Praha, Česká republika; Rada pro rozvoj, environmentální studium a ochranu (MAUDESCO), Mauricius; Ministerstvo životního prostředí, bydlení a udržitelného rozvoje, Egypt; Agentura pro hodnocení životního prostředí (MNP), Nizozemsko; Mezinárodní centrum environmentální spolupráce (ELCI), Keňa; Mezinárodní centrum environmentální spolupráce (ELCI), Švýcarsko; Evropská agentura pro životní prostředí, Dánsko; Organizace OSN pro výživu a zemědělství, Itálie; Institut pro globální environmentální strategie, USA; Mezinárodní rada vědeckých svazů, Francie; Mezinárodní konference o filantropii, Švýcarsko; Mezinárodní svaz pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN), Švýcarsko; Sif Maoni, Keňa; Národní úřad pro správu životního prostředí, Uganda; Organizace mládeže pro životní prostředí (OJA), Kolumbie; Vědecká komise o problémech životního prostředí (SCOPE), Francie; Fórum o lesích při OSN, Spojené státy americké; Společnost pro ochranu životního prostředí (SCOPE), Pákistán; Účastnické fórum pro udržitelnou budoucnost, Spojené království; Sekretariát Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), Kanada; Sekretariát Úmluvy OSN o boji proti

desertifikaci (UNCCD), Německo; Sekretariát Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu UNFCCC, Německo; Univerzita v Tilburgu (IGSP), Nizozemsko; Americký geologický úřad (USGS), Spojené státy americké; Světová zdravotnická organizace (WHO), Švýcarsko; Světová meteorologická organizace (WMO), Subregionální úřad pro východní a jižní Afriku, Keňa; Světový fond na ochranu přírody – Kiunga MNRC&D projekt (WWF), Keňa; a Světový ústav zdrojů (WRI), Spojené státy americké

Pracovní skupina UNEP ve složení:

Adel Abdel-Kader, Joana Akrofi, Ivar Baste, Marion Cheatele, Jacquie Chenje, Munyaaradzi Chenje, Thierry de Oliveira, Volodymyr Demkine, Salif Diop, Silvia Giada, Peter Gilruth, Robert Hoft, Christian Lambrechts, Marcus Lee, Elizabeth Migongo-Bake, Patrick M' mayi, Neeyati Patel, Charles Sebukeyera, Nalini Sharma, Gemma Shepherd, Ashbindu Singh, Linda Starke (konzultant), Jaap Van Woerden, Ron Witt a Jinhua Zhang

KLÍČOVÁ POSELSTVÍ PRO POLITIKY

Lidstvo je závislé na životním prostředí, které má zásadní význam pro rozvoj i kvalitu života lidstva. Přírodní zdroje jsou – na rozdíl od finančních, materiálních a lidských zdrojů – základem bohatství mnoha států. Změna klimatu může ovlivnit bezpečnost lidí, jejich zdraví, sociální vztahy a materiální potřeby.

Existují důkazy o bezprecedentních změnách klimatu na globální a regionální úrovni:

Povrch Země se ohřívá. Ohřev Země je nyní prokazatelný při sledování růstu průměrných teplot vzduchu a oceánů, rostoucího tání sněhu a ledu a zvyšující se průměrné hladiny světového oceánu. Další hlavní následky, včetně změn v dostupnosti vody, v degradaci půdy, v zásobování potravinami a ve ztrátě biodiverzity, předpokládaného zvýšení četnosti a intenzity vln veder, bouřek, povodní a období sucha, dramatickým způsobem ovlivní milióny lidí, především v malých ostrovních státech a polárních oblastech. Zatímco v průběhu minulého století se globální průměrná teplota zvýšila o 0,74 °C, nejlepší odhad Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC), pokud jde o další zvyšování teploty během tohoto století, činí 1,8 až 4,0 °C. Změna klimatu může dále urychlit úbytek biodiverzity a degradaci krajiny, půdy, lesů, sladkých vod a oceánů.

Více než 2 milióny lidí ročně předčasně umírá na celém světě v důsledku znečištění venkovního a vnitřního ovzduší. Přestože se znečištění ovzduší v některých městech díky technologickým a politickým opatřením snížilo, zvýšení emisí v jiných městech zvyšuje naléhavost řešení. Znečištění vnitřního ovzduší kvůli nesprávnému spalování pevných paliv z biomasy vytváří enormní zdravotní zátěž.

„Díra“ ve stratosférické ozónové vrstvě nad Antarktidou – ve vrstvě, která chrání lidstvo před škodlivým ultrafialovým zářením – je nyní největší v historii. Díky snížení emisí látek poškozujících ozónovou vrstvu a za předpokládaného úplného splnění Montrealského protokolu se očekává obnovení ozónové vrstvy, ovšem až mezi lety 2060 až 2075, a to kvůli značnému zpoždění účinků opatření.

Neudržitelné využívání půdy a změna klimatu vedou k degradaci půdy, včetně eroze půd, vyčerpání živin, nedostatku vody, zasolení, desertifikace a narušení biologických cyklů. Chudí lidé trpí nepřiměřeně více následky degradace půdy, zvláště v suchých oblastech, které poskytují obživu více než 2 miliardám lidí, z nichž 90% žije v rozvojových zemích.

V globálním měřítku se snižuje množství dostupné sladké vody na hlavu a znečištění vody zůstává nejčastější samostatnou environmentální příčinou špatného zdravotního stavu nebo smrti lidí. Při pokračování současných trendů by v roce 2025 žilo 1,8 miliardy lidí v zemích či regionech s absolutním nedostatkem vody a 2/3 světové populace by bylo vystaveno vodnímu stresu. Snižování množství a kvality povrchové a podzemní vody ovlivňuje vodní ekosystémy a jejich služby.

Pokračuje intenzivní využívání vodních ekosystémů, což vede k ohrožení udržitelnosti ekosystémů jako zdrojů potravy a jejich biodiverzity. Celosvětové objemy úlovků mořských i sladkovodních ryb vykazují velký úbytek, který je způsoben trvale nadměrným rybolovem.

U velké většiny dobře popsanych druhů klesá jejich areál rozšíření, počet zástupců nebo obojí. Přestože se podařilo zvrátit trend úbytku lesů mírného pásma, když mezi lety 1990 až 2005 došlo k rozšíření jejich plochy o 30.000 km² ročně, odlesňování v tropickém pásmu pokračovalo v témže období s ročním tempem úbytku 130.000 km². Více než 16.000 druhů bylo popsáno a zařazeno jako ohrožené vyhynutím.

Tyto bezprecedentní změny jsou způsobeny lidskou činností v čím dál více globalizovaném, industrializovaném a propojeném světě, a jejich hnacím motorem jsou toky zboží, služeb, kapitálu, lidí, technologií, informací, myšlenek a práce, a ovlivňují i izolované populace. Odpovědnost za globální tlaky na životní prostředí není celosvětově rovnoměrně rozdělena. Například, jak uvádí Rámcová úmluva OSN o změně klimatu v Příloze I, v roce 2004 země s 20% světové populace vytvořily 57% hrubého světového produktu na základě parity kupní síly a byly zodpovědné za 46% emisí skleníkových plynů. Takové faktory, jako průmyslový rozvoj, využívání přírodních zdrojů a průmyslová výroba náročná na uhlík, mohou mít značné dopady na životní prostředí, které je třeba řešit. Řešení zahrnují využívání vhodných nejlepších dostupných technologií a postupů.

Změny životního prostředí ovlivňují možnosti volby lidského rozvoje, přičemž chudí lidé jsou nejzranitelnější. Například, v období mezi lety 1992 až 2001, povodně, jako nejčastější živelná katastrofa, způsobily smrt téměř 100.000 lidí a ovlivnily životy další více než 1,2 miliardy lidí. Více než 90 % těchto lidí vystavených pohromám žije v rozvojovém světě.

Biofyzikální a sociální systémy mohou dosáhnout kritických bodů, při jejichž překročení jsou již změny náhlé, rychlejší nebo potenciálně nevratné. Čtyři scénáře GEO-4 ukazují rostoucí nebezpečí překročení těchto kritických bodů, i když některé globální trendy poškozování životního prostředí se budou různou rychlostí do poloviny století zpomalovat či obracet. Změny biofyzikálních a sociálních systémů mohou pokračovat, i když příčiny změn již byly odstraněny, jak bylo prokázáno u poškozování stratosférické ozónové vrstvy a úbytku druhů.

Přechod k udržitelnému rozvoji musí být intenzivnější prosazován jednotlivými státy i mezinárodním společenstvím, a to včetně vytváření kapacit a technologické pomoci rozvojovým zemím. Akce směřující k odstranění příčin změny klimatu všemi zainteresovanými skupinami, včetně soukromého sektoru a spotřebitelů, si vyžádají různé ústupky, jež mohou být i bolestivé, s ohledem na různé protichůdné hodnoty a zájmy.

Orgány přijímající příslušná rozhodnutí mohou podpořit včasná opatření tím, že začlení otázky prevence, zmírňování dopadů a adaptace do centra rozhodovacího procesu, a to prostřednictvím soustavného úsilí zaměřeného na:

Snížení zranitelnosti lidstva v důsledku environmentálních a sociálně-ekonomických změn prostřednictvím decentralizace, posílení práv místních komunit v oblasti hospodaření se zdroji, zlepšení přístupu k finanční a technické podpoře, zlepšení kapacit nezbytných k boji s přírodními katastrofami a posílení postavení žen a zranitelných skupin;

Začlenění environmentálních činností do širšího rámce rozvoje, včetně zjišťování environmentálních dopadů navrhovaných veřejných výdajů, určení sektorových a mezisektorových cílů pro oblast životního prostředí, podpory nejlepší praxe a monitorování pokroku v dlouhodobém horizontu;

Podpora plnění smlouvy formou překonávání obtíží souvisejících s vysokými administrativními náklady a zátěží spojenou s podáváním zpráv, zlepšením sledování a plnění smlouvy a zlepšením koordinace, zvláště na národní úrovni;

Vytvoření příznivého prostředí pro inovace a nová řešení za použití ekonomických nástrojů, nových a stávajících technologií, posílením pravomocí zúčastněných stran a využitím pružnějších přístupů, které překonávají tradičně rozdělenou správu institucí a výrobních systémů; a které povede k udržitelnějším vzorcům spotřeby a výroby;

Posílení vzdělanosti, výchovy a osvěty v oblasti životního prostředí zpřístupněním nejlepších dostupných vědeckých výzkumů a dat získaných díky kvalitnější infrastruktuře v oblasti monitorování, vyhodnocování a poznatků, vybudované na základě rychlého rozvoje informačních a komunikačních technologií;

Mobilizaci finančních zdrojů pro řešení problémů životního prostředí pomocí inovativních přístupů, včetně plateb za ekosystémové služby, s cílem zajistit otevřený, nediskriminační a spravedlivý mnohostranný systém obchodování a také smysluplnou liberalizaci obchodu, ze které by měly prospěch všechny státy na jakékoli úrovni rozvoje.

Znalost vztahů mezi životním prostředím a rozvojem a jejich dopadů na kvalitu lidského života, získaná od doby vydání *Naší společné budoucnosti*, zprávy Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, může být efektivně využita při přechodu k udržitelnému rozvoji. Obavy spojené s globálním životním prostředím již mohly dosáhnout svého kritického bodu, neboť si čím dál více lidí uvědomuje, že u mnoha problémů přínosy z včasných opatření převažují nad náklady. Nyní je čas usilovat o přechod na udržitelný rozvoj, který bude podporován kvalitně řízenými a moderními institucemi, jež se budou zaměřovat na dosažení žádoucích výsledků.

1. ÚVOD

V roce 1987 předložila Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (WCED) svou zprávu *Naše společná budoucnost*. Komise Brundtlandové, jak byla tehdy známa, obrátila pozornost mezinárodního společenství ke koncepci udržitelného rozvoje – tedy výzvě, jak splnit dnešní potřeby rozvoje bez ohrožení možnosti budoucích generací splnit jejich vlastní potřeby. O dvacet let později jsou výzvy uvedené v Rozvojových cílech tisíciletí (Millennium Development Goals - MDG) ještě zevrubnější a význam životního prostředí v rámci udržitelného rozvoje se stává stále zřetelnějším.

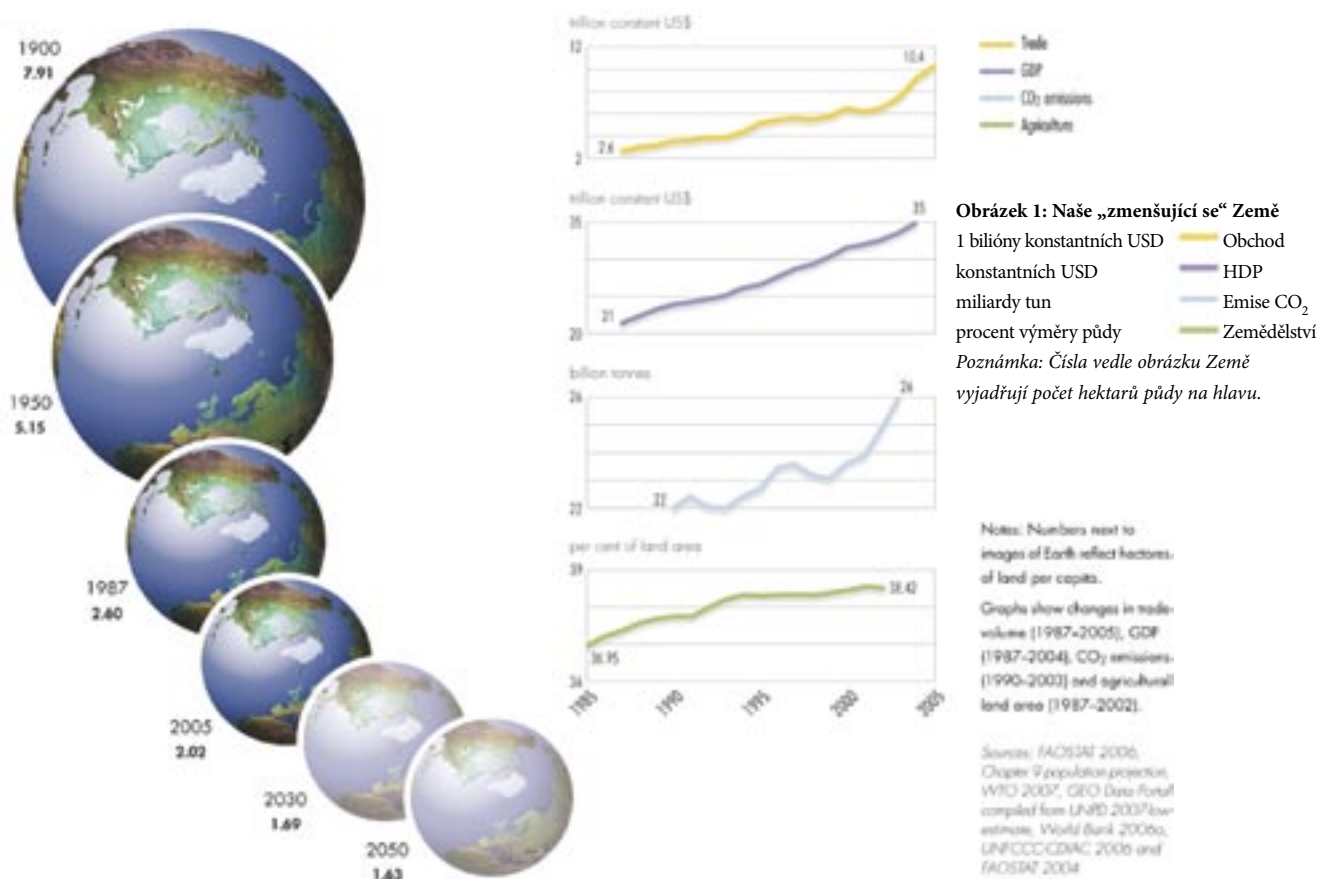
2. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ PRO ROZVOJ

Rozvoj závisí na životním prostředí a jeho dopady na životní prostředí zpětně ovlivňují kvalitu lidského života. Svět se za posledních dvacet let dramaticky změnil. Proběhly významné změny geopolitických hranic. Světová populace se zvýšila z 5 miliard na 6,7 miliard. Čistý roční hrubý domácí produkt na osobu roste skoro o 2% ročně, pokračuje zvyšování objemu obchodu, emisí CO₂ a plochy zemědělské půdy (viz obr. 1). Technologické inovace zlepšily způsoby obživy a zdraví lidí. Nízké přepravní náklady, společně s liberalizací trhu a rychlým rozvojem telekomunikací, jsou hnacím motorem globalizace a mění se vzorce obchodních toků tím, že se rozšiřují toky zboží, služeb, kapitálu, lidí, technologií, informací, myšlenek a práce. Miliónům lidí se podařilo uniknout z chudoby a získat přístup k lepším službám, například ve zdravotnictví; na světě však stále žije více než 1 miliarda chudých lidí. Nedostává se jim základních potřeb jako je čistá voda, odpovídající výživa, přístřeší a čistá energetika, v důsledku čehož jsou obzvláště zranitelní ze strany environmentálních a sociálně-ekonomických změn.

Odpovědnost za globální tlaky na životní prostředí není celosvětově rovnoměrně rozdělena. Například, jak uvádí Rámcová úmluva OSN o změně klimatu v Příloze I, v roce 2004 země s 20 % světové populace vytvořily 57 % hrubého světového produktu na základě parity kupní síly a byly zodpovědné za 46 % emisí skleníkových plynů. Takové faktory, jako měnící se hnací síly a tlaky, včetně obrovského přesunu lidí z venkova do měst, rozevírající se nůžky mezi nejbohatšími a nejchudšími, a nárůst poptávky po energii, vedly k prohlubujícímu se nesouladu ve vzorcích spotřeby a k obstarávání výrobních procesů poškozujících životní prostředí v třetích zemích.

Dlouhodobě udržitelný rozvoj zaměřený na zlepšení lidského blahobytu vyžaduje:

- rozšíření majetkové základny a její produktivity;
- zlepšení postavení chudých lidí a znevýhodněných společenství;
- snížení a řízení rizik; a
- úvahy o vnitro a mezigenerační spravedlnosti v dlouhodobé perspektivě

Graf ukazuje změny v objemu obchodu (1987 – 2005), HDP (1987 – 2004), emisí CO₂ (1990 – 2003) a plochy zemědělské půdy (1987 – 2002). Mění se hnací síly, jako je např. populační růst, ekonomické činnosti a vzorce spotřeby, vytváří rostoucí tlak na životní prostředí. Od roku 1987 se zvýšila světová populace o téměř 34 procent a světový obchod se zvýšil 2,6krát. Obrázek nahoře ukazuje, jak se velikost půdy dostupné pro jednotlivce na Zemi od roku 1900 obrazně „zmenšovala“, ze 7,91 ha v uvedeném roce na 2,02 ha v roce 2005 a předpokládá se další pokles na 1,63 ha v roce 2050. Obrázek také popisuje růst celosvětové hospodářské produkce o 67 procent, a dále nárůst průměrného příjmu na hlavu za totéž období. Grafy zdůrazňují některé z tlaků a environmentálních změn způsobených lidskou činností.

Ekosystémy zajišťují kapitál nutný pro rozvoj v podobě přírodních zdrojů. Přírodní zdroje tvoří více než čtvrtinu bohatství zemí s nízkým příjmem a o trochu méně v zemích s vyšším příjmem. Změny ve službách ekosystémů mohou ovlivnit přírodní zdroje a právě tak finanční, hmotné a lidské statky. Všichni lidé – bohatí i chudí, z měst či venkova – jsou závislí na přírodních zdrojích prostřednictvím složité sítě interakcí. Koncepční rámec GEO (viz poslední strana) ilustrativně uvádí mnohé případy vazeb mezi změnou prostředí a bezpečím lidí, jejich zdravím, sociálními vztahy a materiálními potřebami, tedy všeho, co lze považovat za složky kvality lidského života. Využívání přírodních zdrojů a funkcí ekosystémů je zásadní v odvětvích jako je zemědělství, rybářství, lesnictví, cestovní ruch a těžební průmysl.

Normativní rámec pro lidský rozvoj se promítá v mezinárodně schválených cílech rozvoje v Deklaraci tisíciletí. Udržitelnost v oblasti životního prostředí je jedním z rozvojových cílů, který je nezbytný pro dosažení cílů ostatních. Vymýcení extrémní chudoby a hladu tak například závisí na udržitelném zemědělství, které dále závisí na půdě, vodě a ekologických postupech.

V rostoucí míře se objevují důkazy, že investice do správy životního prostředí vedou ke vzniku vyšších příjmů pro chudé lidi na venkově. Mohou rovněž vést k tvorbě příjmů pro podniky z rozvinutých zemí, které vyrábějí vybavení pro ekologické sanační práce; např. průmysl životního prostředí je v Dánsku druhým největším vývozcem.

Odhaduje se, že 80 procent lidí v rozvojových zemích je závislých na tradiční medicíně, a více než polovina nejčastěji předepisovaných léků v rozvinutých zemích pochází z přírodních zdrojů. Celosvětově závisí zaměstnání 1,3 miliardy lidí na rybářství, lesnictví a zemědělství. Komunity v zemích závislých na přírodních zdrojích jsou proto zvláště zranitelné degradací životního prostředí, změnou klimatu a ztrátou ekosystémových služeb. Po obnově ekosystému v povodí řeky Adagon v Indii vzrostl počet odpracovaných dnů v této oblasti ročně ze 75 na 220. Zavedení tradičních způsobů hospodaření na Fidži za účelem obnovy rybolovu, které zahrnovalo vytvoření oblasti s nulovým lovem v mořské pobřežní zóně, mělo za následek zvýšení příjmů o 35 – 43 procent během tří let.

Během posledních dvou dekad se zlepšila znalost hodnot funkcí ekosystému a role životního prostředí při podpoře rozvoje. Další prohloubení takovéhoto znalostí může napomoci přechodu k udržitelnému rozvoji. Ten si vyžádá vzájemné ústupky a tvrdé volby mezi různými hodnotami a zájmy ve společnosti.

3. VÝZVY A PŘÍLEŽITOSTI V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Změny v životním prostředí Země

Nyní již existují důkazy o bezprecedentních změnách v životním prostředí na globální a regionální úrovni. Tyto bezprecedentní změny jsou způsobeny lidskou činností v čím dál více globalizovaném, industrializovaném a propojeném světě, a jejich hnacím motorem jsou toky zboží, služeb, kapitálu, lidí,

technologií, informací, myšlenek a práce, a ovlivňují i izolované populace. Klíčové změny a s nimi spojené problémy a příležitosti jsou popsány níže.

Ovzduší

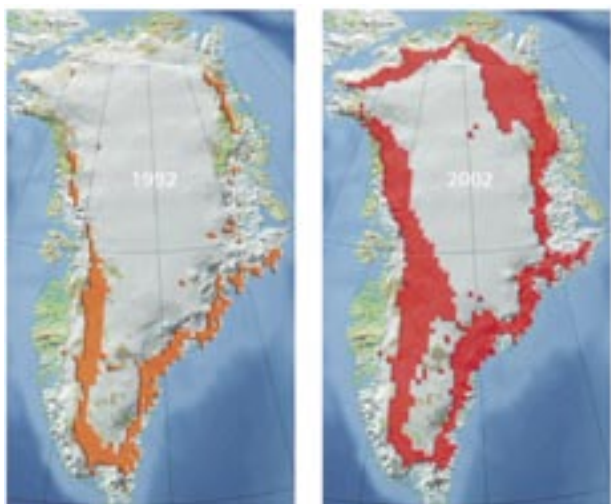
Změny v ovzduší mají nejzávažnější důsledky pro kvalitu lidského života. Od doby, kdy bylo téma **změny klimatu** zmíněno v dokumentu *Naší společné budoucnosti*, dochází k rychlému a stálému nárůstu emisí skleníkových plynů a koncentrace těchto plynů v atmosféře. Ke změně klimatu (včetně globálního oteplování) již dochází – za minulé století bylo zaznamenáno zvýšení průměrné teploty o 0,74 °C. Tento trend je prakticky jistý, neboť z posledních 12 let (1995 – 2006) patřilo 11 let mezi 12 nejteplejších let od roku 1850. Následky jsou již zřejmé a patří mezi ně změny v dostupnosti vody, šíření vodou přenášených nemocí, potravinová bezpečnost, změny hladiny moří a úrovně zalednění jako např. tání ledového příkrovu v Grónsku (viz obr. 2). Hlavními příčinami změny jsou skleníkové plyny antropogenního původu (především oxid uhličitý CO₂). Předpokládáný nárůst četnosti a intenzity vln veder, bouřek, povodní a období sucha, dramatickým způsobem ovlivní milióny lidí. Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) předpokládá globální zvýšení teploty do konce tohoto století o 1,8 až 4,0 °C. Toto zvýšení bude mít obrovské následky, zvláště pro ty nejzranitelnější, chudé a znevýhodněné lidi, kteří přitom přispívají ke klimatické změně nejnižší měrou. I když se nyní podaří stabilizovat atmosférické koncentrace skleníkových plynů, bude se teplota půdy a oceánu zvyšovat po desetiletí a hladina oceánů bude stoupat dokonce po staletí.

I přes urychlené přijetí hlavních zmírňujících opatření bude nutné se změně klimatu přizpůsobit. Lidské společenství má k dispozici širokou paletu možných opatření, od čistě technologických opatření (jako jsou např. zábrany proti pronikání mořské vody), přes behaviorální (jako jsou změny stravovacích návyků a způsobů rekreace) a manažerské (jako je modifikace zemědělských postupů) až po politická opatření (např. územní plánování). Adaptaci však stojí v cestě obtížné překážky. Dostupnost zdrojů a kapacit umožňujících adaptaci je zvláště důležitá v rozvojových zemích.

Otázky zmírnění změny klimatu a přizpůsobení se této změně mohou být začleněny do politik rozvoje prostřednictvím inovativních a nových řešení, jež poskytují nové příležitosti a pracovní místa. Příkladem některých metod, které jsou již v současnosti používány, je používání nástrojů hospodářské politiky, investice soukromého a veřejného sektoru do nových technologií, čistá a obnovitelná energetika, jaderná energetika a ukládání uhlíku.

Dle stávajících odhadů více než 2 milióny lidí na celém světě ročně předčasně umírají v důsledku znečištění **venkovního a vnitřního ovzduší**. Vážné znečištění vnitřního ovzduší se objevuje především u chudých společenství, kde se k vaření a vytápění používají paliva z biomasy a uhlí a není zajištěno dostatečné odvětrávání uzavřených prostor. Znečištění venkovního ovzduší (viz obr. 3) pochází z mnoha zdrojů, včetně průmyslové výroby, provozu automobilů, energetického průmyslu a lesních požárů. Přestože se kvalita ovzduší v některých městech výrazně zlepšila, mnoho oblastí stále trpí značným znečištěním ovzduší, které má za následek vážné zdravotní následky.

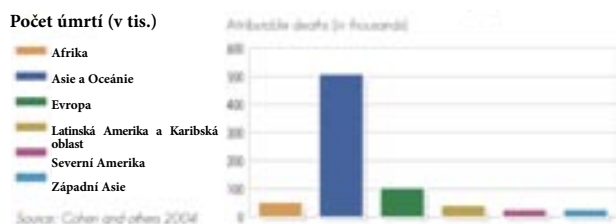
Zneklidňujícím problémem ohrožujícím zdraví lidí a správné služby ekosystémů zůstává také dálkový přenos různých znečišťujících látek.

Obr. 2: Sezónní tání ledového příkrovu v Grónsku

Oranžové/červené oblasti představují oblasti, kde dochází k sezónnímu tání povrchu ledovce.

Celkový rozsah tání v roce 2005 překonal předchozí rekord z roku 2002.

Obr. 3: Předčasné úmrtí ve spojitosti s expozicí PM_{10} v městském ovzduší dle regionů v roce 2000

Velkým problémem a otázkou celosvětového významu je expozice lidí a životního prostředí znečištěnému ovzduší a vliv znečištění na zdraví veřejnosti. Světová zdravotnická organizace (WHO) odhaduje, že ročně umírá předčasně zhruba 2,4 miliónů lidí následkem vdechování jemných prachových částic. Tento obrázek znázorňuje roční úmrtnost ve spojitosti se znečištěním venkovního ovzduší v různých regionech světa. Nejvyšší počet odhadovaných předčasných ročních úmrtí se objevuje v rozvojových zemích Asie a Oceánie.

„Díra“ ve stratosférické ozónové vrstvě nad Antarktidou – ve vrstvě, která chrání lidstvo před škodlivým ultrafialovým zářením – je nyní největší v historii. Díky snížení emisí látek poškozujících ozónovou vrstvu (ODS) a za předpokládaného úplného splnění Montrealského protokolu se očekává obnovení ozónové vrstvy, ovšem až mezi lety 2060 až 2075, a to kvůli značnému zpoždění účinků opatření. V souladu se zásadou předběžné opatrnosti se podařilo přijmout opatření na ochranu ozónové vrstvy před jejím poškozováním již před plným prokázáním dopadů. V roce 1987, v rámci Montrealského protokolu o látkách poškozujících ozónovou vrstvu, schválilo mezinárodní společenství na základě spolupráce rozvojových a rozvinutých zemí proces postupného ukončení výroby a používání chlorfluorderivátů uhlovodíků (CFC) a jiných ODS. Tyto látky byly během posledních dvaceti let masivně vyřazovány z použití, což vedlo ke snížení úrovně emisí ODS v roce 2004 na pouhých 20 procent úrovně roku 1990. Jelikož

látky ODS jsou zároveň skleníkovými plyny, přispěl tak protokol i ke zmírnění změny klimatu. Protokol je tak příkladem globálního úspěchu dosaženého, mimo jiné, ekonomickými nástroji, zvýšením podílu soukromých investic a posílením veřejného povědomí.

Půda

Neudržitelné využívání půdy a vody a dopady změny klimatu vedou k degradaci půdy, včetně půdní eroze, vyčerpání živin, nedostatku vody, zasolení, chemického znečištění a narušení biologických cyklů. Kumulativní účinky těchto změn ohrožují potravinovou bezpečnost, biodiverzitu a vázání uhlíku a jeho ukládání. Chudí lidé trpí nepřiměřeně více následky degradace půdy, zvláště v suchých oblastech, které poskytují obživu více než 2 miliardám lidí, z nichž 90 procent žije v rozvojových zemích.

Příkladem dlouhodobého úspěchu v boji s degradací půdy je oblast Velkých plání (Great Plains) ve Spojených státech, kde byl zaveden komplexní soubor opatření již po roce 1930. Tato opatření vedla k obnovení a k uchování přírodního, sociálního, institucionálního a finančního kapitálu do současnosti. Program péče o krajinu v Austrálii je dalším úspěšným příkladem. Mnoho zemí v Africe a ostatních rozvojových regionech zahájilo národní akční programy boje s desertifikací v rámci Úmluvy OSN o boji proti desertifikaci (UNCCD).

Podařilo se zvrátit proces úbytku lesů mírného pásma, když mezi lety 1990 až 2005 docházelo k rozšiřování jejich plochy o 30.000 km² ročně, ale odlesňování v tropickém pásmu pokračovalo během téhož období s ročním tempem úbytku o 130.000 km², s vážnými dopady na koncentraci skleníkových plynů a ztrátu biodiverzity. Úbytky přírodních zalesněných oblastí jsou částečně nahrazovány úsilím o ekologickou obnovu, investicemi do výsadby lesů a efektivnějším využíváním výrobků ze dřeva. Stále více lesů je vyhrazeno pro plnění ekosystémových služeb, ale pro obnovu a uchování ekosystémů je zapotřebí jejich efektivní správa.

Pro terestrické a vodní ekosystémy zůstává problémem únik škodlivých a persistentních znečišťujících látek, jako jsou např. těžké kovy a organické látky z těžebního průmyslu a výroby, kanalizace, emise z výroby energií a dopravy, z používání agrochemikálií a z unikajících rezervních zásob zastaralých chemikálií a výrobků. Ačkoliv byl zaznamenán pokrok v řešení problému

Obrázek

Neudržitelné využívání půdy přispívá k degradaci půdy, včetně půdní eroze, vyčerpání živin, které nepříznivě ovlivňují lidské zdraví, potravinovou bezpečnost a limitují možnosti získávání obživy.

znečištění v průmyslově rozvinutých zemích, především prostřednictvím regulací, dosažení celosvětově přijatelné úrovně bezpečnosti si vyžádá posílení institucionálních a technických kapacit ve všech zemích.

Průměrná hustota populace v pobřežních oblastech je nyní dvakrát vyšší než je celosvětový průměr. Více než 100 milionů lidí žije oblastech, které nejsou výše než jeden metr nad střední hladinou moře (viz obr. 4); 21 z 33 světových megalopolí se nachází v pobřežních oblastech, většinou v rozvojových zemích. Důsledkem špatného plánování a ztráty klíčových ekosystémů, jako jsou mokřady, mangrovové porosty a korálové útesy, spolu se vzestupem hladiny moří následkem klimatické změny, roste nebezpečí povodní a dochází ke snížení ochrany před bouřemi, tsunami a erozí.

Voda

Kontaminovaná voda zůstává v celosvětovém měřítku nejčastější příčinou lidských nemocí a smrti. Klesá množství dostupné sladké vody na hlavu, což je částečně způsobeno nadměrným čerpáním z povrchových a podzemních vod. Při pokračování stávajících trendů nesplní řada zemí své Rozvojové cíle tisíciletí týkající se vody. V roce 2025 tak bude žít 1,8 miliardy lidí v zemích či regionech s absolutním nedostatkem vody a dvě třetiny světové populace může být vystaveno vodnímu stresu, přičemž scénáře zprávy GEO-4 ukazují, že v roce 2050 může v těchto podmínkách žít více než 5,1 miliardy lidí.

Zemědělství se podílí z více než 70 % na celosvětové spotřebě vody a je tedy logickým cílem opatření směřujících ke snížení spotřeby vody. Rozvoj a zavádění Integrované ochrany a využití vodních zdrojů (IMWR) zlepšil mnohé aspekty kvality lidského života a zdravého stavu ekosystému, prostřednictvím dostupnosti vody a její kvality, jak v povodích, tak v příslušných pobřežních zónách.

Světové oceány jsou základním regulátorem globálního klimatu a představují významný propad skleníkových plynů (viz obr. 5), což vede například k acidifikaci oceánů. Vodní cykly jsou v povodích, regionálních a oceánských úvodech ovlivňovány dlouhodobými změnami klimatu, které mění srážkové vzorce. Změny

klimatu také způsobují velké úbytky mořského ledovce Arktidy a zrychlují tání permafrostu a horských ledovců a pevninského ledovce Arktidy. Všechny tyto pochody mají dále vážné dopady na bezpečnost společenstev v Arktidě, v povodích a deltách řek napájených ledovci, v nízko položených pobřežních oblastech, včetně malých ostrovních rozvojových států (SIDS) na celém světě.

K odstranění podstaty příčin jsou zapotřebí celosvětové společné akce, zatímco lokální opatření mohou snížit lidskou zranitelnost.

Eutrofizace vnitrozemských a pobřežních vod, která je způsobena nadměrnými dávkami živin z takových zdrojů, jako jsou zemědělská hnojiva, způsobuje ojedinělý větší úhyn ryb a ohrožuje lidské zdraví a možnosti obživy. Zhoršování kvality vnitrozemských a pobřežních vod je prohlubováno ostatními znečišťujícími látkami z pozemních zdrojů, zvláště komunálními odpady a splachy z měst.

Pokračuje intenzivní využívání vodních ekosystémů, což vede k ohrožení udržitelnosti ekosystémů jako zdrojů potravy a jejich biodiverzity. Globální úlovky mořských i sladkovodních ryb vykazují velký úbytek, který je způsoben trvale nadměrným rybolovem. Celkový objem rybolovu je udržován jen díky postupnému posunu čím dál dále od pobřeží, hlouběji v oceánech a čím dál blíže k počátku potravního řetězce. Sladkovodní populace trpí degradací stanovišť a změnou teplotních režimů následkem změny klimatu a zadržováním vody.

Biologická rozmanitost

Úbytek biologické rozmanitosti (biodiverzity) a ztráta ekosystémových služeb představují i nadále hlavní celosvětovou hrozbu budoucího rozvoje. Míra poklesu v rozložení a funkčnosti suchozemské, sladkovodní a mořské biodiverzity je nejvyšší v lidské historii. Ekosystémy, jako jsou lesy, mokřady, suché oblasti, jsou měněny a v některých případech nevratně poškozeny. Rychlost úbytku druhů stoupá. U velké většiny dobře známých druhů, včetně komerčně důležitých rybích populací, dochází ke snižování četnosti, zmenšování areálu výskytu nebo k obojímu. Obecně uznávaným faktem je klesající genetická rozmanitost zemědělských a jiných druhů.

Obyvatelé žijící do 100 km od pobřeží

- Žádná
- Méně než 30%
- 30% až 70%
- Více než 70%

Pobřeží

- Velmi pozměněno
- Pozměněno
- Málo pozměněno

- Vybraná pobřežní města s více než jedním miliónem obyvatel

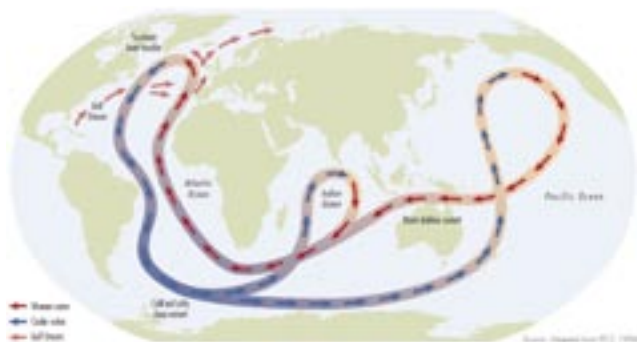
Source: Adapted from UNEP 2002b, based on Burke and others 2001, Harrison and Pearce 2001

Obr. 4: Pobřežní populace a degradace pobřeží

Rozsah a složení suchozemských a vodních ekosystémů, navzdory jejich důležitosti, se v důsledku antropogenních vlivů mění bezprecedentním tempem a jen s malým pochopením možných následků, které tento proces může v budoucnu přinést, pokud jde o jejich schopnosti fungování a poskytování služeb. **Obrázek 6** popisuje stav terestrických ekosystémů.

Biodiverzita hraje celou řadu úloh v každodenním životě lidí, neboť jim poskytuje **různé ekosystémové služby**. V zemědělství přispívá biodiverzita k regulačním a podpůrným službám prostřednictvím tvorby půdy, koloběhu živin a opylování. Biodiverzita je základem pro poskytování kulturních služeb, neboť přináší duchovní, estetické a rekreační hodnoty pro ekoturismus. Existuje několik ekonomických odhadů, které vyčíslily hodnotu poskytovaných regulačních služeb ekosystému prostřednictvím včel jako opylovačů plodin na více než 2 miliardy USD ročně a hodnotu ročního světového úlovku na 58 miliard USD.

Obrázek 5: Globální oceánský pohyb

- Teplejší voda
- Chladnější voda
- Golfský proud

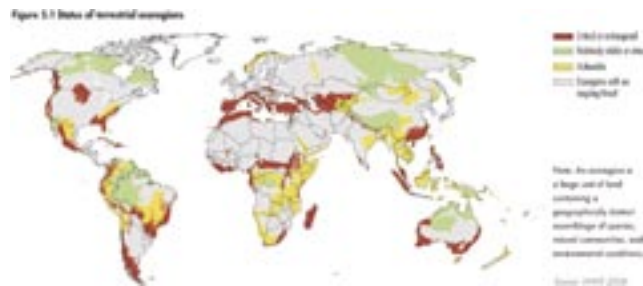
na obrázku zleva:

Golfský proud
předávání tepla z moře do vzduchu
studený a slaný mořský proud, hluboký
teplý proud, povrchový

Cirkulace oceánů – globální oceánský pohyb – je způsoben rozdíly v hustotě mořské vody, dané teplotou vody a obsahem soli. Tato cirkulace má pro svět obrovský význam, unáší totiž oxid uhličitý (CO₂) do hloubek oceánu, distribuuje teplo a rozpuštěné částice a silně ovlivňuje režim klimatu a dostupnost živin pro mořský život.

Vlády mnoha států se zavázaly do roku **2010 splnit konkrétní cíle v oblasti druhové rozmanitosti** a snížit tak rychlost úbytku biodiverzity v celosvětovém, regionálním a vnitrostátním měřítku, a to s ohledem na význam druhové rozmanitosti a skutečnost, že chudí lidé ve venkovských a odlehlých oblastech bývají nejvíce přímo ovlivněni zhoršením nebo ztrátou ekosystémových služeb. Tento cíl byl stanoven v Úmluvě o biologické rozmanitosti (CBD) a schválen roku 2002 na Světovém summitu o udržitelném rozvoji (WSSD).

Existuje mnoho příkladů úspěšné ochrany a udržitelného využívání biodiverzity na místní úrovni, zvláště v oblastech, kde jsou používány ekonomické stimuly, například pro ekoturismus, země-

Obrázek 6: Stav terestrických ekoregionů

- Kritický nebo ohrožený
- Relativně stabilní nebo nedotčený
- Zranitelný
- Ekoregiony bez trvalého ohrožení

Poznámka: Ekoregiony jsou velké úseky krajiny, které zahrnují geograficky specifický soubor druhů, přírodních společenstev a environmentálních podmínek.

Rozsah a složení terestrických a vodních ekosystémů, navzdory jejich důležitosti, se v důsledku antropogenních vlivů mění bezprecedentním tempem a jen s malým pochopením možných následků, které tento proces může v budoucnu přinést, pokud jde o jejich schopnosti fungování a poskytování služeb.

dělské metody zajišťující ochranu biodiverzity, certifikační systémy a různé platby za poskytování ekosystémových služeb. Na globální úrovni a stejně tak i v mnoha regionech světa však nadále dochází k úbytku biodiverzity, protože stávající politické strategie a hospodářské systémy nezhledňují účinným způsobem hodnotu biodiverzity v rámci politického či tržního systému, a taktéž řada politických strategií, které již byly přijaty, stále čeká na uvedení do praxe.

4. REGIONÁLNÍ PERSPEKTIVY

Regiony programu UNEP sdílí společné obavy ohledně řady zásadních otázek životního prostředí a udržitelnosti, nicméně výzvy, před kterými stojí, jsou zcela odlišné. Globalizace a obchod, spolu s rostoucí poptávkou po zdrojích v rámci jednotlivých regionů i mezi regiony navzájem, posilují silnou vzájemnou závislost.

Během posledních 20 let se podařilo celosvětově dosáhnout významného zlepšení kvality života. Stále však existuje více než 1 miliarda chudých lidí, která nemá přístup k základním službám a kteří nejsou chráněni proti environmentálním a sociálně-ekonomickým změnám. Řada zemí nesplní do roku 2015 své cíle přijaté v MDG. Řešení problému zranitelnosti je zároveň příležitostí ke splnění těchto cílů.

Na celém světě lze nalézt opakující se vzorce zranitelnosti, ať se jedná o regiony industrializované nebo rozvojové či o městské nebo venkovské oblasti. Jsou to často například znečištěné oblasti, suché oblasti, oblasti s problematickou energetickou bezpečností a urbanizované pobřežní oblasti. Nejzranitelnějšími skupinami jsou chudí, původní obyvatelé, ženy a děti v rozvojových i rozvinutých zemích. Analýza reprezentativních vzorců zranitelnosti v různých regionech vykazuje nerovné rozdělení rizik mezi určité skupiny lidí. Ačkoliv se míra zranitelnosti vždy váže k určitému kontextu a místu, lze v různých regionech, měřítkách a kontextech vysledovat některé společné prvky. **Tabulka č. 1** ukazuje seznam environmentálních problémů, které byly identifikovány v rámci regionálních konzultací probíhajících v září až říjnu 2004.

Tabulka č. 1: Klíčové regionální prioritní problémy vybrané pro GEO-4

Afrika	Degradace půdy a její obrovské dopady na lesy, sladká voda, mořské a pobřežní zdroje, rovněž tlaky jako jsou například sucho, proměnlivost a změna klimatu a urbanizace
Asie a Oceánie	Doprava a kvalita městského ovzduší, stres z nedostatku sladké vody, cenné ekosystémy, využívání zemědělské půdy a nakládání s odpady
Evropa	Změna klimatu a energetika, neudržitelná výroba a spotřeba, kvalita ovzduší a doprava, úbytek biodiverzity a změny ve využívání půdy a stres z nedostatku sladké vody
Latinská Amerika a Karibská oblast	Rostoucí města, ohrožení biologické rozmanitosti a ekosystémů, degradace pobřeží a znečištěná moře a regionální zranitelnost vůči změně klimatu
Severní Amerika	Energetika a změna klimatu, živelné rozrůstání městských aglomerací a stres z nedostatku sladké vody
Západní Asie	Stres z nedostatku sladké vody, degradace půdy, degradace pobřežních a mořských ekosystémů, správa měst a mír a bezpečnost
Polární oblasti	Změna klimatu, persistentní polutanty, ozónová díra a rozvojové a obchodní aktivity

Následující odstavce zdůrazňují výzvy a příležitosti jednotlivých regionů.

Půda v **Africe** čelí tlakům způsobeným rostoucí populací, přírodními katastrofami, jako jsou například sucha a povodně, desertifikací, nesprávným používáním technologií a chemických látek a chudobou. Degradace půdy má, kromě ohrožování zdroje obživy chudých, dalekosáhlé dopady na povodí afrických řek, na lesy a zemědělskou půdu a ekosystémové služby. Podíl půdy na hlavu stále klesá, ačkoliv se region neúspěšně pokouší zvýšit množství vyprodukovaných potravin na jednotku plochy. Zemědělská produkce na hlavu se mezi roky 2000 a 2004 snížila o 0,4 procenta. Změna klimatu a častější sucha a povodně v Africe prohlubují již probíhající degradaci půdy. Afrika je jedním z nejzranitelnějších regionů vůči následkům změny klimatu a zároveň má nejmenší adaptivní kapacitu. Také otázky zásobování vodou a hygieny jsou prioritními otázkami většiny afrických zemí. I přes celkové zlepšení rozsahu zásobování vodou mezi roky 1990 až 2002, zůstává regionální výhled do roku 2015 stále nižší než cíl MDG, který činí 75 procent.

Region zůstává ohrožován nebezpečným a elektronickým odpadem, neboť chybí odpovídající monitorovací kapacity a institucionální mechanismy pro nakládání s takovými odpady. V Africe se nachází minimálně 50.000 tun zastaralých pesticidů, které ohrožují zdraví lidí a stav životního prostředí. Nedostatek

Obrázek

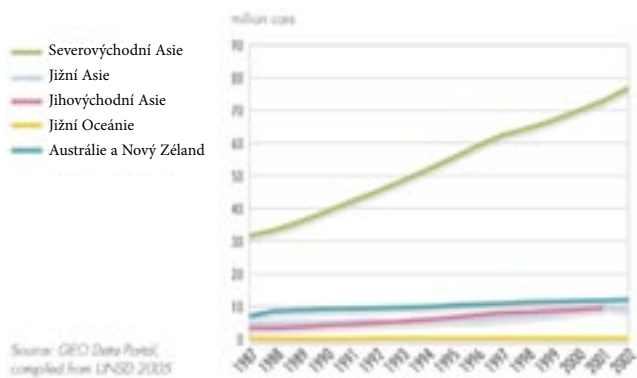
Eroze půdy je v Africe velmi rozšířená, ovlivňuje produkci potravin a potravinovou bezpečnost. Degradace půdy má, kromě ohrožování zdroje obživy chudých, dalekosáhlé dopady na povodí afrických řek, na lesy a zemědělskou půdu a ekosystémové služby.

technologií šetrných k životnímu prostředí představuje pro Afriku velký problém, který je možné řešit přenosem technologií, ovšem s ohledem na ochranu kulturního dědictví. Přes úsilí o správu životního prostředí prostřednictvím Africké ministerské konference o životním prostředí (AMCEN), iniciativ jako jsou Akční plán k životnímu prostředí Nového partnerství pro rozvoj Afriky (NEPAD), přes probíhající pozemkové a zemědělské reformy a zavádění integrovaných programů hospodaření s vodou a půdou, jsou stále pociťovány negativní dopady nedostatečných politických opatření a nerovných zemědělských podpor ve vyspělých státech, které podkopávají ziskovost zemědělství a získávání obživy malých afrických vlastníků půdy.

Změna klimatu v **Asii a Oceánii** je poháněna rychlým růstem populace, měnícími se vzorci spotřeby, které doprovázejí vyšší příjmy, a překotným vývojem průmyslu a měst. Rostoucí znečištění městského ovzduší způsobují různé faktory: značně urbanizovaná populace; špatné plánování rozvoje měst a dopravních služeb a 2,5násobný nárůst používání osobních automobilů za poslední dvě desetiletí (viz **obrázek 7**); a dále znečištění kouřem pocházejícím z lesních požárů a příměstského průmyslu v Jihovýchodní Asii. Znečištění ovzduší způsobuje předčasné úmrtí asi 500.000 lidí ročně. Mnoho zemí v posledních letech podporuje přechod od konvenčního spalování fosilních paliv na čistší obnovitelné formy energie.

Vodní stres je způsobován především zbytečně vysokou a neefektivní spotřebou vody, průmyslovým znečištěním, proměnlivostí klimatu a přírodními katastrofami. Ačkoliv za poslední desetiletí došlo ke značnému pokroku v poskytování kvalitnější pitné vody, stále ještě 655 milionů lidí (17,6 procenta) v regionu postrádá přístup k čisté vodě.

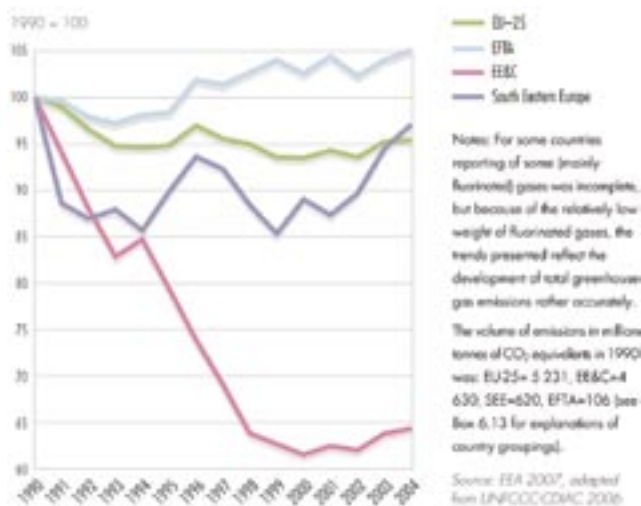
Tlak populace na limitované zdroje půdy a abnormality klimatu během několika posledních desetiletí ohrožují suchozemskou a mořskou biodiverzitu v regionu. Rychlé změny spotřebních vzorců vedly k vytvoření obrovského množství elektrického a elektronického odpadu, a rovněž jedovatých a nebezpečných odpadů. Nezákonný obchod s těmito odpady představuje nový a stále závažnější problém. Většina států již přijala rozsáhlou vnitrostátní legislativu (zákony, nařízení a normy) týkající se životního prostředí a podílí se na globální spolupráci prostřednictvím mnohostranných a dvoustranných smluv, problémem však zůstává uplatňování těchto zákonů a předpisů v praxi. Rychlé zavedení nových a energeticky efektivních technologií by mělo zlepšit životní prostředí v regionu.

Obrázek 7: Vývoj používání osobních automobilů
miliony aut

Raketový nárůst počtu motorových vozidel je hlavní příčinou dopravních zácp a znečištění ovzduší mnoha měst v regionu. Mezi roky 1987 a 2003 se zvýšilo množství užívaných osobních automobilů 2,5krát.

Evropa je region z environmentálního a sociálně-ekonomického hlediska velmi různorodý. V mnoha zemích regionu se promítlo ekonomické oživení posledních dvou desetiletí do zvýšení hrubého národního důchodu. Toto zvýšení společně se stoupajícím počtem individuálních domácností je hnací silou změny klimatu. Region dosáhl pokroku v oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů, ačkoliv spotřeba domácností na hlavu trvale roste. V poslední době stoupající veřejné povědomí, podpořené růstem cen, dodalo politikám změny klimatu nový podnět. Od roku 1987 se v některých zemích Západní Evropy emise skleníkových plynů z energetického sektoru

Obrázek 8: Vývoj celkových emisí skleníkových plynů

- Evropská pětadvacítka
- Evropské sdružení volného obchodu (EFTA)
- Východní a střední Evropa (EE&C)
- Jihovýchodní Evropa (SEE)

Poznámka: U řady zemí byly zprávy o některých (hlavně fluorovaných) plynech neúplné, ale protože fluorované plyny jsou relativně lehké, uvedené trendy velmi přesně odrážejí celkový vývoj emisí skleníkových plynů. Objem emisí v miliónech tun ekvivalentu CO₂ byl v roce 1990: EU-25= 5231, EE&C= 4630, SEE= 620, EFTA= 106

(viz obrázek 8) snížily, ačkoliv region jako celek zaznamenal jejich zvýšení. Emise látek znečišťujících ovzduší jsou z velké části důsledkem potřeby větší mobility, včetně stoupajícího využívání soukromé přepravy, spolu se zhoršováním systému veřejné dopravy v mnoha zemích.

Přes dosažený pokrok působí špatná kvalita vody a městského ovzduší v některých zemích východní a jižní Evropy stále velké problémy. Dva hlavní trendy v zemědělství – intenzifikace a opouštění půdy – mají vliv na biodiverzitu a rovněž zvyšují riziko degradace půdy a desertifikace, zvláště v jižních částech regionu. Dopravní infrastruktura způsobuje fragmentaci krajiny a omezuje biodiverzitu.

Region má značné zkušenosti týkající se spolupráce v oblasti životního prostředí získané v rámci řady akčních plánů, environmentálních institucí a právních nástrojů. Ve většině zemí západní a střední Evropy již byly úspěšně vyřešeny některé méně složité environmentální problémy (např. bodové zdroje znečištění ovzduší a vod), zatímco v mnoha zemích východní Evropy jsou stále aktuální. Používání tržních nástrojů v environmentální politice se osvědčilo, především v Evropě, a to hlavně v oblasti daní, poplatků a obchodovatelných povolení. Používá se komplexní systém poplatků za znečištění ovzduší a vod a zaváděny jsou i daně za využití přírodního zdroje a daň z odpadu. Pro dosažení udržitelného rozvoje je třeba zavést efektivnější výrobu a spotřební vzorce a v rámci regionu sdílet zkušenosti týkající se kvalitních správních mechanismů a rovněž získané poznatky.

Zatímco emise skleníkových plynů z energetického sektoru se od roku 1987 v zemích západní Evropy snížily, trend od konce devadesátých let ukazuje, že tyto emise v rámci evropského regionu rostou. To je částečně důsledkem zvýšení cen zemního plynu, které vedlo ke zpětnému zavádění uhlí jako hlavního paliva.

Region **Latinské Ameriky a Karibské oblasti** je nejvíce urbanizovanou oblastí rozvojového světa, neboť zde žije 77 procent celkové populace obyvatel ve městech a stupeň urbanizace nadále roste. Problémy při vývoji a zavádění environmentálních městských politik jsou tedy značné. Relativně se podařilo zlepšit kvalitu paliv, systémů veřejné dopravy (Bogotá, Kolumbie a Curitiba, Brazílie), řízení kvality ovzduší (větší mexická města), zavést reformy zákona o vodách (Chile) a schémata nakládání s pevným komunálním odpadem. Nicméně, znečištění městského ovzduší je vysoké a v malých městech nadále stoupá, rostoucím problémem je neupravený domácí a průmyslový odpad a vody; domácí odpad obecně není zpracováván a přispívá ke znečištění vod.

Bohatá biodiverzita v regionu je ohrožována přeměnou lesů na pastviny, oblastí s infrastrukturou a urbanizované oblasti. Tyto ohrožující faktory přispívají ke ztrátě stanovišť a fragmentaci a rovněž k zániku původních kultur a tradičních znalostí. Degradace půdy následkem odlesnění, nadměrné pastvy a nevhodného zavlažování ohrožuje 15,7 procent půdy regionu. Programy integrované prevence a omezování znečištění pomáhají v některých oblastech snižovat každoroční míru odlesnění a plocha chráněných oblastí se za posledních 20 let téměř zdvojnásobila a činí nyní 10,5 procenta půdního fondu. Nové úsilí je nyní namířeno na ochranu koridorů terestrických a mořských ekosystémů, jako je Středoamerický biologický koridor a další v Amazonii.

Obrázek 9: Počty bouří v oblasti severního Atlantiku

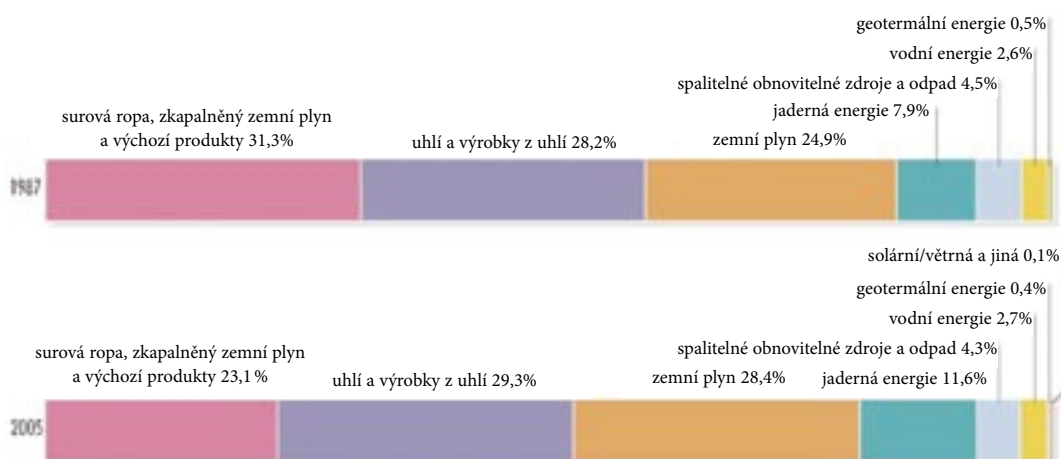
Počet extrémních klimatických jevů ovlivňujících region za posledních dvacet let vzrostl. Počet, četnost trvání a intenzita tropických bouří a hurikánů v oblasti severního Atlantiku se od roku 1987 zvýšila. Sezóna roku 2005 byla podle záznamů nejaktivnější a nejdélsí, s celkem 27 tropickými bouřemi, z nichž 15 se stalo hurikány.

Ačkoliv jsou země Latinské Ameriky zodpovědné jen za 5 procent celosvětových emisí skleníkových plynů a představují jen 8 procent světové populace, předpokládá se, že dopady změny klimatu tento region významně zasáhnou. Dopady, včetně zvyšující se hladiny oceánů, vyšší počet hurikánů, delší období sucha a povodně spojené s jevem El Niño, snižují zásoby vody uložené v ledovcích a výnosy plodin a chovu dobytka. Velmi zranitelné jsou především tropické deštné pralesy, mangrovy a korálové útesy, horské ekosystémy, pobřežní mokřady a Malé ostrovní rozvojové státy (SIDS). Počet extrémních jevů za posledních dvacet let vzrostl. V tomto ohledu je nutný rozvoj národních strategií klimatické změny. Zhoršování kvality vody, změna klimatu a nárůsty řas přispívají k šíření vodou přenášených nemocí v některých pobřežních regionech.

Nejúspěšnější se jeví řešení environmentálních problémů v regionu za použití systémů „příkazu a kontroly“ (command & control). Nové politické strategie však kombinují tyto přístupy také s ekonomickými nástroji (včetně zásady znečišťovatel platí). Na ochranu biodiverzity jsou v některých zemích (jako je Kostarika, Brazílie, Ekvádor a Mexiko) zaváděny poplatky za ekosystémové služby. Jako strategická základna udržitelnosti se jeví použití ekonomických nástrojů a efektivní naplňování zákonů na ochranu životního prostředí, které musí být spojeno s ekologicky orientovaným urbanistickým plánováním s účastí veřejnosti.

Během posledního dvacetiletí byl v Severní Americe zaznamenán přesun ve výrobě energie, přičemž došlo k poklesu využívání surové ropy, zkapalněného zemního plynu a výchozích produktů a zároveň ke zvýšenému využívání uhlí a výrobků z uhlí, zemního plynu a jaderné energie.

Source: GEO Data Portal, compiled from IEA 2007

Obrázek 10: Výroba energie dle typů paliva

V **Severní Americe** byly v rámci mnohostranného procesu označeny za nejdůležitější tyto regionální environmentální problémy: energetika a změna klimatu, stres z nedostatku sladké vody a živelné rozrůstání městských aglomerací. Rostoucí severoamerická ekonomika a populace přispívají k trvalým environmentálním problémům. Region je lídrem v oblasti environmentálního výzkumu a reportingu, zapojení veřejnosti do rozhodovacího procesu v oblasti životního prostředí, poskytování včasného přístupu k informacím o stavu životního prostředí a výrobě zboží a poskytování služeb, které zmírňují nebo předchází škodám na životním prostředí. Kvalitní základ legislativy ze 70. let společně s novějšími inovativními tržně orientovanými programy a způsoby plateb za ekosystémové služby zajišťují systém pobídek pro omezování znečištění a ochranu přírodních zdrojů. Kanada podepsala Kjótský protokol a vypracovala plán na zvýšení své energetické účinnosti.

Měřítkem pokroku je snížení energetické náročnosti na jednotku HDP, avšak v absolutních číslech se množství použité energie a související emise skleníkových plynů zvýšilo. **Obrázek 10** ukazuje vývoj výroby energie v regionu za poslední dvě desetiletí. Populace Severní Ameriky představuje pouze 5,1 procent světové populace, spotřebovává však více než 24 procent primárních světových zdrojů. Pokračující průzkum tuzemských energetických zdrojů vede k novým hrozbám pro znečištění ovzduší, potenciálně k dalším unikům ropy a k fragmentaci krajiny s dopady na biodiverzitu.

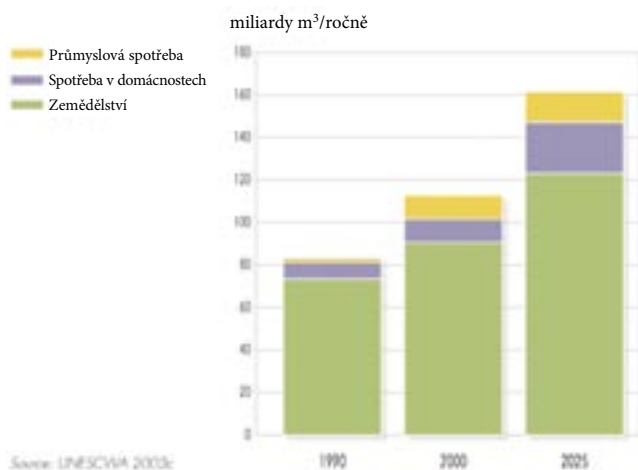
Pokračující živelné rozrůstání městských aglomerací a rostoucí suburbanizace vedou k tlakům na kvalitu vody, biodiverzitu a znečištění vzduchu. Jako odpověď přijaly mnohé státy, provincie nebo města strategii chytrého růstu a jiné strategie ke zvládnutí překotného rozrůstání, k ochraně zemědělské krajiny a zeleně a k ochraně ekosystémových služeb. Například územní plány většiny kanadských měst zahrnují kontrolu rozrůstání a ve Spojených státech přijalo 22 států zákony pro omezení rozrůstání.

Kvalita vody a její dostupnost se v regionu liší. Spotřeba vody na hlavu je nejvyšší na světě; avšak do tohoto množství je zahrnuto i významné množství vody ve vyvážených potravinách; voda spotřebovaná v zemědělství představuje 41 procent ročního odběru vody v USA a 12 procent v Kanadě. Velkým problémem zůstává v USA nadměrné čerpání podzemních vod. Ke zvýšení účinnosti využití vody v zemědělství a v domácnostech jsou přijímány úsporné programy. Celková kvalita vody v tomto regionu je nejvyšší na světě. Existují zde však velké rozdíly a zhruba 20 pro-

cent povodí v USA čelí vážným problémům s kvalitou vody. Při řešení bodového znečištění bylo dosaženo významných zlepšení, ale jiné než bodové zdroje znečištění zůstávají velkým problémem a staly se prioritní otázkou v obou zemích. Splachy nadměrného množství živin jsou významným problémem a přispívají k eutrofizaci mnoha říčních delt. Obě země přijaly pro řešení problému vod národní a přeshraniční program s názvem Integrovaná ochrana a využití vodních zdrojů (IWRM), zaměřený na zlepšení politických opatření k řešení komplexních otázek ochrany vod. Následky environmentálních vlivů na lidské zdraví se stávají problémem.

Západní Asie ušla od vydání *Naší společné budoucnosti* dlouhou cestu na poli environmentálního řízení, včetně založení environmentálních institucí, přijetí předpisů na ochranu životního prostředí, rozvoje environmentálních strategií a strategií udržitelnosti, jako je iniciativa za udržitelný rozvoj v arabském regionu a připojila se k řadě mnohostranných smluv o životním prostředí (MEAs). Nicméně, počet environmentálních problémů a tlaků na přírodní zdroje závažně stoupá následkem pokračujícího populačního růstu, vojenských konfliktů a rychlého rozvoje. Region patří mezi regiony s největším vodním stresem. Při rostoucí spotřebě klesá dostupnost sladké vody na hlavu. Vodní zdroje jsou nadměrně využívány, přičemž 80 procent objemu je využíváno v zemědělství (viz **Obrázek 11**). Reformy institucí a politik kladou důraz na přechod od zásobování vodou k řízení poptávky. Dalším velkým problémem, který ovlivňuje plánování, je neexistence dohod o využívání sdílených vodních zdrojů.

Neudržitelné zemědělské praktiky, nadměrná pastva a obdělávání pastvin, rekreační aktivity a urbanizace způsobily degradaci rozsáhlých území. V národních akčních plánech pro boj s desertifikací byla úspěšně popsána opatření ke zmírnění degradace půdy a k ochraně ohrožených oblastí. V mnoha zemích však zůstávají tyto plány neefektivní, protože nejsou součástí hlavního proudu národních sociálně-ekonomických rozvojových politik. Mořské a pobřežní oblasti jsou ohrožovány urbanizací, turistickou infra-

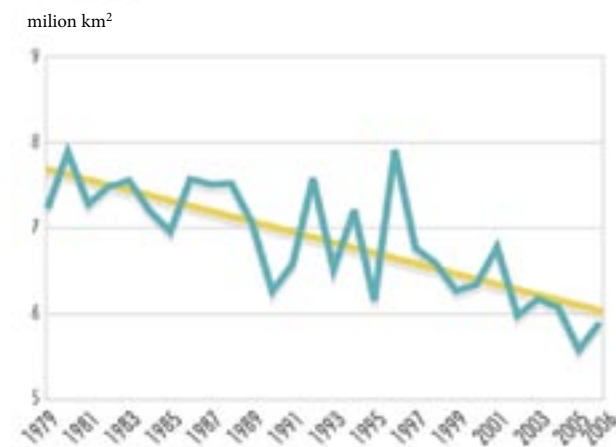

Obrázek 11: Současná a předpokládaná poptávka po vodě v západní Asii

I přes vysokou městskou poptávku po vodě v tomto regionu, spotřebovává nejvíce vody zemědělství, na něž připadá 80 procent z celkového množství spotřebované vody. Během několika posledních desetiletí byly prosazovány politiky samostatnosti v oblasti zásobování potravinami a socioekonomický rozvoj upřednostňoval rozvoj a rozšiřování závlahového zemědělství.

strukturou, průmyslem, ropným a chemickým znečištěním, invazivními druhy a nadměrným rybolovem. Mělo by být zesíleno úsilí směřující k zavedení Integrovaného hospodaření v pobřežních oblastech (ICZM) s přísnými ochrannými opatřeními tak, aby se podařilo dosáhnout rychlého tempa rozvoje. Životní prostředí ve městech čelí narůstajícím problémům se znečištěním ovzduší a rostoucím objemem odpadu. V některých zemích byla úspěšně zavedena opatření jako jsou: vyřazení olovnatého benzinu, přijetí politiky zákazu vypalování, podpora používání zemního plynu jako zdroje energie a zavedení systémů efektivního odpadového hospodářství. Ozbrojené konflikty poškodily kvalitu lidského života, rozšířily řady uprchlíků a vedly k degradaci přírodních zdrojů a ekologických stanovišť. Spolupráce v rámci regionů s ohledem na přeshraniční environmentální problémy a environmentální řízení se odehrává na půdě Rady arabských ministrů životního prostředí (CAMRE). Je však urychleně třeba posílit instituce, budovat kapacity, zavést environmentální legislativu a taktéž ji prosazovat. V neposlední řadě je pro udržitelný rozvoj regionu nutný mír a stabilita.

Polární regiony ovlivňují hlavní environmentální procesy a mají přímý vliv na globální biodiverzitu a kvalitu lidského života. Regiony jsou propojeny s vlivy globální změny klimatu, jako jsou změny mořských proudění a zvyšující se hladiny oceánů. Arktida se zahřívá dvakrát rychleji než činí světový průměr, což vede ke zmenšování mořského ledovce (viz **obrázek 12**), tání ledovců a změnám vegetace. Ledové příkrovy v Grónsku a v Antarktidě jsou největšími přispěvateli ke zvyšování hladiny oceánů díky tání pevninských ledovců. Perzistentní organické polutanty, ačkoliv již byly v mnoha průmyslových státech zakázány, jsou jinde stále používány a vytrvávají a shromažďují se v polárních oblastech, kde vstupují do mořského a terestrického ekosystému a akumulují se v průběhu potravních řetězců. Tyto jedovaté látky představují riziko z hlediska nenarušení tradičního potravního systému a zdraví původních obyvatel Arktidy. Rtuť z průmyslových emisí představuje podobné riziko, protože může být přepravována na dlouhé vzdálenosti přeměněná na metylrtuť, což je persistentní organický polutant (POP). Poškození ozónové vrstvy vedlo ke zvýšení ultrafialového záření s dopady na ekosystémy a lidské zdraví.

Obrázek 12: Letní mořský ledový příkrov v Arktickém moři se zmenšuje o 8,9 procent za desetiletí

Arktida se zahřívá dvakrát rychleji než činí světový průměr, nejvyšší nárůst se objevil za posledních 20 let.

5. POUČENÍ A POKROK ZA POSLEDNÍ DVĚ DESETILETÍ

Změna klimatu ovlivňuje možnosti rozvoje lidstva, přičemž chudí lidé patří k nejzranitelnějším. Změna klimatu má vliv na kvalitu lidského života, zranitelnost lidstva a na schopnost lidí změny řešit nebo se jim přizpůsobit. Například ozbrojené konflikty, násilí nebo pronásledování uvede do pohybu velké množství civilního obyvatelstva a vyžene milióny obyvatel do marginálních ekologických oblastí v rámci země nebo i přes hranice států. Je tak narušován, někdy i po několik desetiletí, udržitelný způsob obživy, hospodářský rozvoj a kapacita ekosystémů splňovat zvýšenou poptávku po přírodních zdrojích.

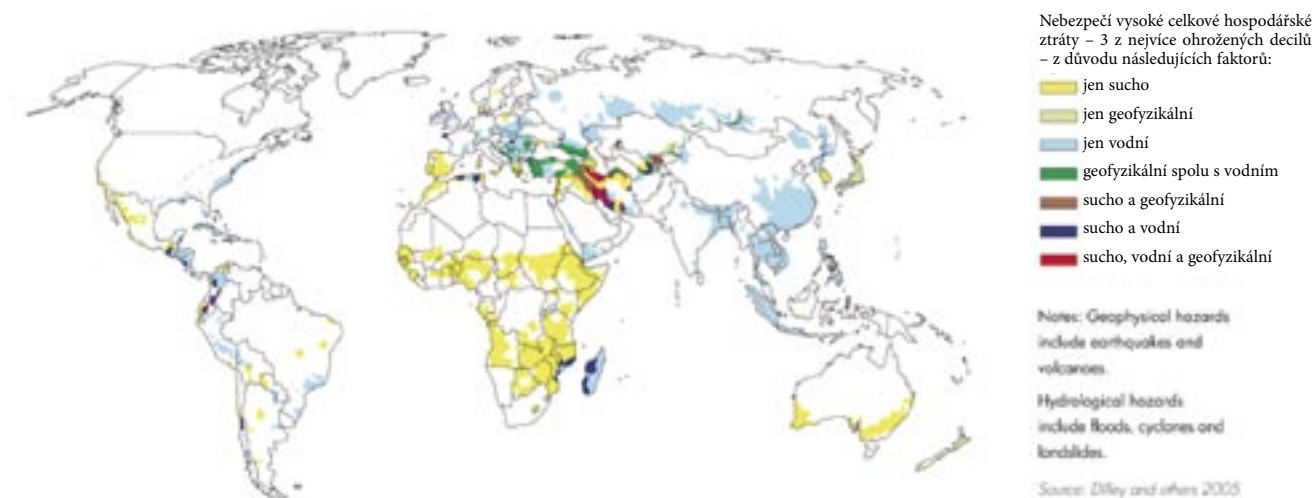
Více než 90 procent lidí vystavených přírodním katastrofám žije v rozvojovém světě. Milióny lidí jsou však zasaženy i v rozvinutých zemích. Za posledních dvacet let si přírodní nebezpečí (viz obrázek 13) jako jsou zemětřesení, povodně, sucha, bouře, tropické cyklóny a hurikány, požáry, tsunami, sopečné erupce a sesuvy půdy vyžádaly více než 1,5 miliónu životů a každoročně ovlivňují životy více než 200 miliónů lidí. Mezi roky 1992 a 2001 byly nejčastější přírodní katastrofou povodně, které usmrtily skoro 100.000 lidí a ovlivnily životy dalších více než 1,2 miliardy lidí na celém světě. Schopnost se přizpůsobit nebo odolávat nebezpečím je v některých částech světa podkopávána omezenými ochrannými opatřeními ze strany států, narušením neformálních záchranných sítí, špatně vybudovanou nebo špatně udržovanou infrastrukturou, konflikty či chronickými onemocněními. Za posledních dvacet let se však podařilo dosáhnout pokroku na několika frontách. Podařilo se obrátit historický úbytek lesů mírného pásma, úspěšně řešit některé regionální problémy související se znečištěním ovzduší, jako jsou například kyselé deště v Evropě a Severní Americe, bylo dosaženo významného vědeckého pokroku v zemědělství v oblasti inovací při začlenění ochrany a rozvoje s cílem snížit úbytek biodiverzity, zvrátit degradaci půd a podpořit udržitelnost vývoje životního prostředí

a v některých městech je dnes kvalita životního prostředí lepší než byla v době prvního vydání *Naší společné budoucnosti* v roce 1987.

Existuje však také mnoho případů, kdy problémy přetrvávají, ačkoliv jsou známé prověřené metody řešení. V těchto případech pokrok vyžaduje soustředěný postup a důraz na zavedení nejlepších praktik, jako v případě nedávných snah o rozšíření zákazu olovnatých pohonných hmot i ve státech, kde jsou dosud používány. Podařilo se tak získat zásadní zkušenosti, pokud jde o škálu politických nástrojů, které lze přenést, upravit a realizovat (viz Tabulka 2).

Na globální úrovni je dlouhodobým cílem mezinárodního společenství posílení postavení UNEP a zlepšení spolupráce mezi jednotlivými orgány OSN i ostatními institucemi s cílem zvýšit efektivitu a účinnost správy životního prostředí a snahy o dosažení udržitelného rozvoje. Toto úsilí se nadále projevuje v činnosti UNEP v období po Cartagenské úmluvě o Mezinárodní správě záležitostí životního prostředí (IEG). Diskuze o způsobech posílení udržitelného rozvoje životního prostředí probíhá také na Valném shromáždění OSN (UNGA). Řada sekretariátů mnohostranných environmentálních smluv (MEAs) a OSN podepsalo Memoranda o porozumění. Díky spolupráci na poli životního prostředí tak vznikají příležitosti k navazování mírové spolupráce při podpoře udržitelného využívání zdrojů mezi zeměmi.

Od roku 1987 také zesilovala spolupráce na regionální úrovni. Byla založena řada regionálních ministerských fór, včetně Africké ministerské konference o životním prostředí (AMCEN), Evropské konference ministrů životního prostředí (CEEM), Fóra ministrů životního prostředí Latinské Ameriky a Karibské oblasti, Sdružení států jihovýchodní Asie (ASEAN) a Rady arabských ministrů životního prostředí (CAMRE). Severoamerická zóna volného obchodu (NAFTA) má také environmentální aspekt, na který dohlíží Komise pro spolupráci v oblasti životního

Obrázek 13: Místa s nejvyšším rizikem dle druhu přírodní katastrofy

Poznámka: Geofyzikální nebezpečí zahrnuje zemětřesení a sopečnou činnost. Vodní nebezpečí zahrnuje povodně, cyklóny a sesuvy půdy. Přírodní nebezpečí, jako jsou zemětřesení, povodně, sucha, bouře, tropické cyklóny a hurikány, požáry, tsunami, sopečné erupce a sesuvy půdy, ohrožují lidi na celém světě. Dvě třetiny všech katastrof jsou způsobeny hydrometeorologickými jevy, jako jsou povodně, větrné bouře a extrémní teploty. Více než 90 procent lidí vystavených přírodním katastrofám žije v rozvojovém světě a více než polovina úmrtí následkem katastrof se objevuje v zemích s nízkým indexem lidského rozvoje.

prostředí (CEC). Dobrým příkladem přidané hodnoty získané těsnou politickou spoluprací mezi národy, zvláště při zavádění regulací širokého spektra problémů, je Evropská unie (EU).

Koordinace řešení problémů udržitelného rozvoje a životního prostředí je právě tak důležitá i na vnitrostátní úrovni. Na této úrovni je nutné podporovat koordinaci mezi kontaktními místy mnohostranných environmentálních smluv (MEAs) a mezi ministry zastupujícími vlády na různých fórech o otázkách roz-

predstavené na newyorské burze v dubnu 2006 byly za 6 měsíců své existence přijaty 94 institucionálními investory ze 17 zemí, kteří zastupují investice v hodnotě 5 biliónů USD.

Zúčastněné strany objevily za použití scénářů *GEO-4* vzájemnou provázanost některých environmentálních problémů v atmosféře, půdě, vodě a biodiverzitě. Scénáře vycházejí z předpokladů týkajících se institucionální a sociálně-politické efektivity, demografie, ekonomické poptávky, obchodu a trhu, vědeckých

Tabulka 2. Klasifikace nástrojů environmentální politiky				
Regulace formou „příkazů a kontrol“	Přímá realizace vládou	Zapojení veřejnosti a soukromého sektoru	Použití tržních sil	Tvorba trhů
Normy	Environmentální infrastruktura	Zapojení veřejnosti	Odstranění nevhodných dotací	Vlastnická práva
Zákazy	Ekoprůmyslové zóny nebo parky	Decentralizace	Environmentální daně a poplatky	Obchodovatelná povolení a práva
Povolení a kvóty	Národní parky, chráněná území, rekreační zařízení	Zveřejňování informací	Poplatky za užívání	Vyrovňovací programy
Územní plánování	Sanace ekosystémů	Ekoznačky	Zálohové systémy	Zelené zásobování
Odpovědnost		Dobrovolné dohody	Cílené dotace	Fondy investující do životního prostředí
Právní prostředky		Partnerství veřejného a soukromého sektoru	Vlastní monitoring (např. ISO 14000)	Startovací fondy a stimuly
Flexibilní regulace				Poplatky za ekosystémové služby

voje, financování, zahraniční politiky a životního prostředí.

Přímá regulace hraje důležitou roli v rámci pokroku a je pravděpodobné, že tento trend bude pokračovat, i když využití tržních sil a *měkkých nástrojů*, jako je ustanovení o přenosu informací a technologií, hraje významnější roli než dříve.

Kombinací úspěšných zkušeností získaných z globálních, regionálních, subregionálních, národních a lokálních iniciativ může proces GEO poskytnout mnoho užitečných lekcí na téma obecných zásad formulování a zavádění veřejných politik.

Efektivní šíření inovativních politických strategií je často výsledkem procesu, v jehož rámci se jednotlivé vlády a různí činitelé učí od sebe navzájem. Rovněž existence monitoringu, podávání zpráv o politických strategiích a jejich výsledcích napomáhá úspěšnému přebírání nejlepších metod. Téměř všechny úspěšné politické iniciativy během posledních dvou desetiletí byly podpořeny kvalitním programem environmentálního monitorování. Takovéto programy chybí pro mnoho klíčových prioritních problémů uvedených ve zprávě *GEO-4*.

Občanská společnost a soukromý sektor hrají také stále významnější roli v procesu rozhodování a nalézání řešení díky většímu prostoru pro environmentální technologie a inovace v některých regionech. Rostoucí veřejné povědomí o problémech životního prostředí a lepší vzdělávací programy vedly k rozšíření společenské odpovědnosti firem (CSR). Globální iniciativy podporují financování určitých sociálních a environmentálních aktivit ze strany společnosti i v rámci CSR, neboť vyžadují, aby společnosti podávaly zprávy nejen o své hospodářské činnosti, ale také o svých výsledcích v sociální oblasti a oblasti životního prostředí. Zásady společensky odpovědného investování (PRI)

a technologických inovací, hodnotového systému a sociálních a individuálních možností a zdůrazňují ty oblasti, kde panuje pro příští desetiletí nejistota. Hlavní body čtyř scénářů jsou:

- *Upřednostnění trhů*: soukromý sektor, s aktivní podporou státní správy, sleduje cíl maximálního hospodářského růstu jako nejlepší cestu ke zlepšení životního prostředí a životních podmínek všech.
- *Upřednostnění politik*: sektor státní správy, s aktivní podporou ze strany občanského i soukromého sektoru, zavádí přísná politická opatření s úmyslem zlepšit životního prostředí a kvalitu života, s důrazem na hospodářský rozvoj.
- *Upřednostňování bezpečnosti*: státní a soukromý sektor soutěží o kontrolu nad úsilím o zlepšení, nebo alespoň o udržení kvality života především pro bohaté a mocné ve společnosti.
- *Upřednostnění udržitelnosti*: občanský, státní a soukromý sektor společně pracují na zlepšení životního prostředí a životních podmínek pro všechny, s velkým důrazem na spravedlnost.

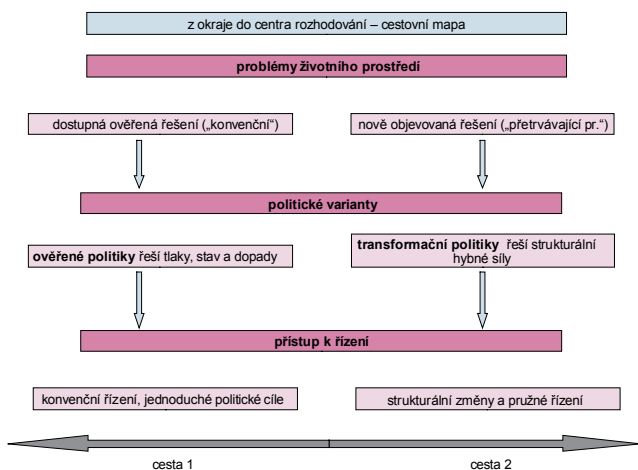
Díky zaznamenávání projevů změny klimatu po celém světě stále více rozumíme tomu, jak spolu tyto změny v čase a prostoru souvisí prostřednictvím složitého komplexu biofyzikálních a sociálních procesů. Tyto změny mohou i nadále pokračovat, i když příčiny změn již byly odstraněny, jak bylo prokázáno u poškozování stratosférické ozónové vrstvy a úbytku druhů. Takovéto časové prodlevy mají důsledky pro formulaci a zavádění intervenčních politik. Biofyzikální a sociální systémy mohou dosáhnout kritických bodů, při jejichž překročení jsou již změny náhlé, rychlejší nebo potenciálně nevratné. Čtyři scénáře *GEO-4* ukazují rostoucí nebezpečí překročení těchto kritických bodů, i když některé globální trendy poškozování životního prostředí se budou různou rychlostí do poloviny století zpomalovat či obracet.

6. CESTA VPŘED

Náléhavé problémy životního prostředí, před nimiž dnes politici (tedy ti, kteří přijímají příslušná rozhodnutí) stojí, se pohybují od těch, pro něž jsou dostupná *ověřená* řešení, až po ty, u nichž je pochopení problému či jeho řešení teprve *na počátku*. Ve všech případech hraje klíčovou roli věda, která poskytuje nejlepší dostupné informace, čímž umožňuje kvalitní rozhodování. V úvahu je rovněž třeba brát dlouhodobé zkušenosti původních obyvatel.

Zásadním úkolem stávajících institucí je *vytváření správných podmínek pro změnu*. Dalšího pokroku lze dosáhnout sledováním dvoucestného vzájemně se doplňujícího postupu (viz **obrázek 14**):

- Rozšiřování institucí a adaptivních politik, které již byly efektivně použity při řešení konvenčních problémů, pro oblasti, kde takové strategie chybí, především v rozvojových regionech, a financování těchto kroků;
- Podpora inovací, které přinášejí nová řešení přetrvávajících problémů životního prostředí za použití ekonomických nástrojů a adaptivnějších přístupů.

Obrázek 14: Dvě cesty pro řešení problémů životního prostředí s ověřenými a novými řešeními

V budoucnu se očekává spojení obou cest v důsledku přesunu politiky životního prostředí z okraje do centra rozhodování ohledně hospodářského a sociálního rozvoje. Na obou cestách je třeba se více soustředit na řešení zásadních sociálních a kulturních hodnot, zlepšení vzdělanosti, posílení pravomocí občanů a decentralizace vládních struktur.

Navázání na nedávné úspěchy

Během posledních 20 let se škála institucí a politických možností pro řešení problémů životního prostředí rozšířila a stala pestřejší. Investování do cíleného řízení stávajících environmentálních institucí může napomoci posílit kapacity pro zjišťování environmentálních rizik a výhod a nevýhod, podpořit včasnost přijímaných opatření, snížit náklady vyplývající z nečinnosti a začlenit otázky životního prostředí do rozvojových otázek. **Tabulka 2** shrnuje jednoduchý systém třídění politik životního prostředí, které se vyvinuly za posledních dvacet let od systému „příkaz-kontrola“ k vytváření trhů.

Přímá regulace hraje z hlediska pokroku stále velkou roli a je pravděpodobné, že tento trend bude pokračovat, i když využití tržních sil a *měkkých nástrojů*, jako je poskytnutí informací a techno-

logií, hraje významnější roli než dříve. Účinný soubor nástrojů by zahrnoval širokou škálu nástrojů – často i společně používaných, které jsou uzpůsobeny pro určitý systém institucí a podle převládajících sociálních a kulturních podmínek.

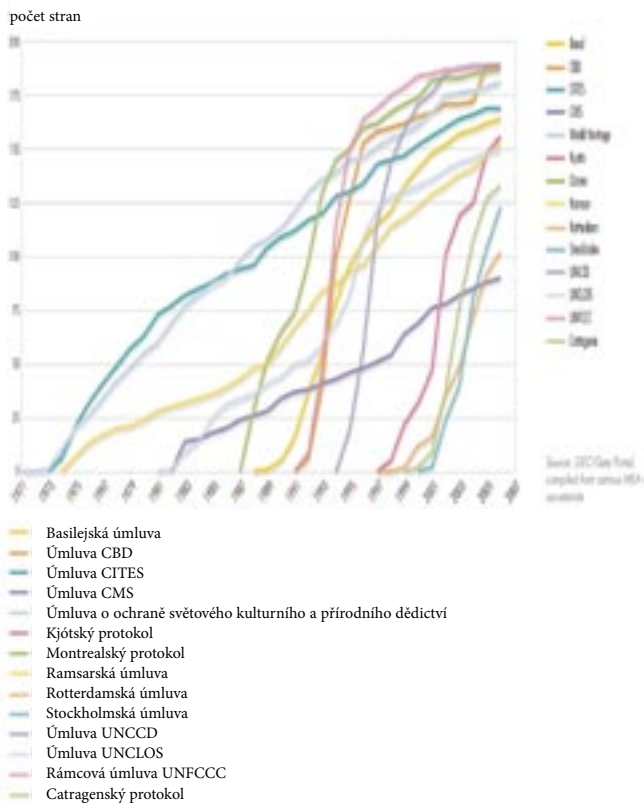
Jestliže je nový přístup účinný – ať už v lesním hospodářství, technice zavlažování nebo v ochraně ohrožených druhů – zkušenosti získané během tohoto postupu mohou pomoci zavést nový standard pro nejlepší metody v dotyčném odvětví. Dokonce i v případech, kdy tyto metody nezajišťují úplné řešení problému, představují postupné kroky na cestě k řešení. Zkušenosti získané z globálních, regionálních, národních a lokálních iniciativ, které řeší složité mezioborové problémy životního prostředí, mohou také poskytnout mnoho užitečných informací o obecných zásadách formulace a zavádění veřejných politik. Ke zvýšení šancí na úspěch mohou politici:

- Stimulovat politickou vůli prostřednictvím osvěty, vzdělávání a systémů řešení sporů;
- Vytvořit potřebný legislativní základ a environmentální soudnictví, minimalizovat prodlevu mezi politickými rozhodnutími a jejich zavedením do praxe a zajistit, aby udržitelné finanční systémy byly chráněné proti korupci;
- Posílit a zvýšit kapacitu agentur a pracovníků působících na místní, národní a mezinárodní úrovni;
- Decentralizovat pravomoci na nejnížší možnou úroveň za účelem zajištění kvalitního rozhodování, čímž je obvykle zajištěna jeho včasnost a smysluplnost;
- Zapojit dotčené zúčastněné strany, například prostřednictvím formálních či neformálních partnerství, a přenést pravomoci na zúčastněné strany, které tak mají relativní prospěch, zájem a kvalifikaci na přijetí příslušné odpovědnosti;
- Podporovat a usnadňovat aktivní zapojení žen, místních společenství a marginalizovaných a zranitelných skupin obyvatelstva do procesu rozhodování;
- Podporovat výzkum, monitorování a informační sítě a určit zvláštní cíle řízení s výběrem vhodných a měřitelných ukazatelů, a monitorování a posouzení pokroku vůči těmto cílům.

Silné organizace mají zásadní význam z hlediska efektivního zavádění veřejných politických strategií. Od roku 1987 vznikl přebytek organizačních uskupení hlavně na mezinárodní úrovni. **Reformní proces OSN** zahájený na Světovém summitu roku 2005 nabízí zvláštní příležitost ke zvýšení efektivity. V rámci procesu byla zjištěna nutnost zvýšení účinnosti aktivit na poli životního prostředí v rámci OSN a celý proces je v souladu s iniciativou mezinárodního řízení environmentálních záležitostí (IEG). **Koordinace** v rámci OSN může být zlepšena prostřednictvím společných programů a praktickou spoluprací mezi agenturami OSN, jako jsou UNEP a Rozvojový program OSN (UNDP), a v rámci přístupu „Jedna OSN“ na národní úrovni. Výzvy směrem k OSN a Organizaci OSN pro životní prostředí (UNEP nebo WEO) probíhají od počátku 70. let. Diskuse o tom, zda je taková organizace potřebná a případně jakou by měla mít formu, dosud nebyla ukončena.

Překonáváním obtíží souvisejících s nedostatkem zdrojů smluvních stran pro plnění jejich závazků, včetně vysokých administrativních nákladů a zátěže spojené s podáváním zpráv lze dosáhnout *lepšího naplňování smluv*. Nyní existuje více než 500 mezinárodních smluv a jiných dohod vztahujících se k životnímu prostředí, z nichž je 323 regionálních a 302 jich pochází z období

od roku 1972 do prvních let po roce 2000 (viz **obrázek 15** o ratifikaci MEAs). Přispět může také kvalitnější monitorování a metody zajišťování souladu, jako je zavádění dobrovolného odborného posouzení „peer review“. Nalezená propojení a synergie mezi jednotlivými problémy životního prostředí mohou sloužit jako prostor pro spolupráci mezi smlouvami a k efektivnějšímu zavádění a budování kapacit na národní úrovni.

Obrázek 15: Ratifikace hlavních mnohostranných smluv o životním prostředí

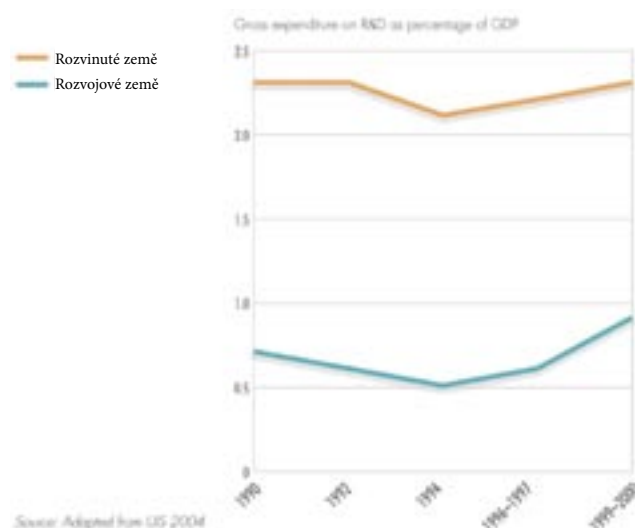
Množství globálních a regionálních konferencí a posuzování vedlo k přijetí rozmanitých mnohostranných smluv o životním prostředí (MEAs), které zajišťují právní a institucionální rámec pro řešení různých otázek životního prostředí. Zvýšené pozornosti během posledních dvaceti let se dočkal Montrealský protokol k Vídeňské úmluvě o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu. Montrealský protokol, který nabyl účinnosti roku 1989 a k počátku roku 2007 se k němu připojilo 191 stran, pomohl snížit nebo stabilizovat atmosférické koncentrace mnoha látek poškozujících ozón, včetně chlorfluorodérivátů uhlovodíků. Protokol je považován za dosud jednu z neúspěšnějších mezinárodních smluv.

Začlenění aktivit na poli životního prostředí do širšího rámce rozvoje je ústředním cílem Rozvojových cílů tisíciletí (MDG) při dosažení udržitelnosti vývoje životního prostředí. Pomocí začlenění zmírňujících opatření a adaptivních opatření do rozvojových politik lze dosáhnout zvýšené účinnosti a soudržnosti. Klíčovým úkolem environmentálních institucí při sledování těchto cílů je předávání znalostí a zvyšování veřejného povědomí; stanovení cílů, politik, předpisů, nástrojů a nejlepších praktik a sledování dlouhodobých úspěchů. Při zavádění politiky životního prostředí je klíčová snaha o přijetí udržitelnějších vzorců spotřeby a výroby. Příležitost k tomu

poskytuje zavádění mnohostranného Marrakešského procesu, který podporuje regionální a národní iniciativy zaměřené na přechod na takové vzorce. Další účinnou variantou v tomto směru je snaha o propojení politiky životního prostředí s významnými veřejnými rozpočty. Zatím poměrně málo zemí, včetně Kanady a Norska, tak například hodnotí své rozpočty z hlediska vlivů navrhovaných výdajů na životní prostředí. Evropská unie požaduje při čerpání ze strukturálních a regionálních fondů posouzení vlivů vnitrostátních projektů na životní prostředí.

Budeme-li vycházet z nejlepších dostupných výzkumů (viz **obrázek 16**) a dat, lze zlepšením znalostní infrastruktury a kapacit, podporou interoperability datových systémů a nástrojů a informačních sítí, a to zvláště v rozvojových regionech, získat **lepší znalosti o životním prostředí** a o interakcích mezi lidmi a prostředím na všech úrovních. Účinné zavádění Strategického plánu podpory technologií a posílení kapacit z Bali přijatého v únoru roku 2005 Řídící radou UNEP **posílí kapacity států v oblasti životního prostředí** na všech úrovních. Tento plán vyžaduje využití přístupu „zdola nahoru“ při stanovení cílů, strategií a aktivit hodných podpory. Také zdůrazňuje význam hodnocení celkových potřeb a stanovení priorit a odpovědnost jednotlivých států a spolupráce Jih – Jih v tomto směru. Poskytování informací o nejlepších dostupných praktikách lze usnadnit například použitím webové výukové platformy a sítí. Tyto dílčí výhody nesmí být opomenuty při hledání řešení všech současných naléhavých problémů životního prostředí.

Existuje značný prostor **pro mobilizaci finančních zdrojů k řešení problémů životního prostředí**. Tolik potřebnou podporu lze získat vytvářením mezivládních partnerství a zaváděním výsledků Konference o financování rozvoje v Monterrey. Rušení některých dotací může přinést hospodářský a environmentální prospěch. Například ve studii Agentury pro atomovou energii o energetických dotacích v osmi rozvojových státech převážně v Asii se uvádí, že při zrušení dotací by se jejich roční hospodářský růst zvýšil

Obrázek 16: intenzita výzkumu a vývoje (R&D)

Hrubé výdaje na vědu vyjádřené procentem HDP

Vědecký a technologický potenciál ke zlepšení našeho porozumění environmentálním a sociálním procesům a ke snížení zranitelnosti je v celosvětovém měřítku velmi nerovnoměrně rozdělen. Je naléhavě třeba posilovat výzkum a vývoj a zlepšit přenos technologií mezi jednotlivými regiony.

o 0,7 procenta, zatímco jejich emise CO₂ by se snížily o 16 procent. Mezi nástroje použité v různých zemích patří zelené rozpočtování, vytváření fondů ochrany a ekonomické nástroje jako jsou poplatky za užívání a jiné poplatky. Je možné ve větší míře financovat plány, které umožňují ochranu místních zdrojů s využitím prostředků z nich získanými během určitého období, avšak místní společnosti nebo domácí finanční zdroje často nemohou zajistit počáteční investici. Liberalizace obchodu se zbožím a službami dle zájmů rozvojových zemí může přinést zvýšené finanční toky v celkové výši zhruba 310 miliard USD ročně. Realizace tohoto potenciálu ovšem závisí na úspěšnosti zavádění otevřeného, nediskriminačního a spravedlivého mnohostranného systému obchodování, z něhož by měly prospěch všechny státy na jakékoli úrovni rozvoje. Také závisí na smysluplné liberalizaci obchodu, která zohledňuje vlivy na životní prostředí a nesnižuje efektivitu řízení životního prostředí.

Snižování zranitelnosti lidí následkem environmentálních a sociálně-ekonomických změn je jednou ze složek ochrany a prohlubování nedávno dosažených úspěchů. Tento proces může zahrnovat posilování místních pravomocí například prostřednictvím rozvoje takových institucionálních forem, které lépe zastupují místní zájmy nebo posilováním vlastnických práv ke zdrojům tak, aby byl zajištěn bezpečný přístup ke zdrojům obživy a vzrostla kontrola využívání místních zdrojů. Snížování zranitelnosti zahrnuje i přístup k lepší finanční a technické podpoře a informacím a investice do kapacit, která napomáhají překonávat následky přírodních katastrof a přizpůsobit se klimatické změně.

Posílení postavení žen nejenže přispívá k dosažení široce uznávaného cíle rovnosti a spravedlnosti, ale je také smysluplné z hlediska hospodářského, environmentálního a sociálního. Zkušenosti ukazují, že finanční schémata, která jsou zaměřena na ženy, mohou mít nadprůměrné výnosy a udržitelnější výstupy. Lepší přístup ke vzdělání zlepšuje zdravotní stav matek, což znamená lepší start pro další generaci.

Inovace a nová řešení

U mnohých problémů převládá přínosy z včasných a jednoznačných akcí nad jejich náklady. Scénáře budoucích globálních změn životního prostředí naznačují, že provedení známých opatření v současnosti je levnější než čekání na lepší řešení v budoucnosti. Odložení akcí je také nespravedlivým přenesením zátěže placení takovýchto nákladů na budoucí generace, což je v rozporu se zásadou mezigenerační rovnosti. Zvláště nedávné zprávy Mezivládního panelu ke klimatické změně IPCC o nákladech nečinnosti u problému klimatické změny jsou alarmující a vyzývají k akci, přičemž tvrdí, že bezprostřední přijetí opatření je pro mnoho zemí dostupné. Společnost potřebuje inovativní přístupy nutné k přechodu na udržitelné, nízkouhlíkové hospodářství.

Řada strukturálních inovací vytvoří základ pro jednoznačnější globální politickou agendu, která takový přechod umožní. Současné přístupy se mění, například směrem ke *kolektivnímu vzdělávání* a adaptivnímu řízení. Efektivní a **adaptivní správa** závisí na kvalitním vedení a existenci *přemosťujících organizací*. Je třeba mít potřebné vůdce, kteří představí vize, získají důvěru a potřebné znalosti, založí partnerství mezi účastníky, budou řešit spory a získají širší podporu pro změnu. Přemosťující organizace často slouží jako zprostředkovatelé vědeckých poznatků a politik nebo lokálních zkušeností, jakož i výzkumu a politiky. Podstatným způsobem snižují náklady na spolupráci a často plní důležitou funkci při řešení sporů.

Metody adaptivního řízení jsou dobře využitelné při zvládnání nejistoty a období změn. Rostoucí cena ropy například vedla ke zvýšenému zájmu o ostatní energetické zdroje. Energetická politika se širší základnou může profitovat z integrovaného mezioborového přístupu, který řeší jak potřebu zachování biodiverzity a nezbytných ekosystémových služeb, tak potřebu zmírnit a přizpůsobit se klimatické změně.

Větší důraz je také kladen na **ekonomické nástroje** (viz **tabulka 3**, která popisuje různé ekonomické nástroje a způsob jejich použití). Přírodní zdroje jsou – na rozdíl od finančních, materiálních a lidských zdrojů – základem bohatství mnoha států. Správa portfolia těchto přírodních zdrojů tak, aby přinášelo co nejvyšší dlouhodobý zisk a výhody, představuje rozumnou investici.

Mezi varianty politik, které mohou ovlivnit ekonomické hnací síly, patří ekologické daně, vytváření trhů pro ekosystémové služby a environmentální účetnictví. Vlády začínají získávat zkušenosti se zaváděním těchto nástrojů, ačkoliv zatím jen v omezeném rozsahu. *Učení se praxí* může pomoci nalézt nové politické přístupy a posunout tak rozvojová rozhodnutí směrem k udržitelnosti.

Při správném použití jsou ekonomické nástroje korektivem trhu, podporují efektivitu výroby a minimalizaci nákladů a umožňují pružnou reakci na měnící se okolnosti. Mohou napomoci tomu, aby hospodářský rozvoj zároveň podporoval ochranu životního prostředí a naopak. Ekonomické nástroje mohou poskytnout signály týkající se vzácnosti zdrojů a škod na životním prostředí, které dále mohou vést k efektivnějšímu využívání zdrojů a menšímu plýtvání. Nástroje jako jsou ekologické daně mohou zvýšit příjmy, které lze použít ke zlepšení kvality životního prostředí nebo ke snížení daně z příjmu chudých obyvatel. **Tabulka 3** obsahuje přehled různých ekonomických nástrojů, jak jsou používány v různých hospodářských odvětvích.

Při *ekologické daňové reformě a daňových přesunech* dochází ke zvyšování daní z využití energie a spotřeby ostatních zdrojů, kterému často odpovídá snížení daně z příjmu. Ačkoliv tento postup narazil na tuhý odpor kvůli partikulárním zájmům, reformy ekologických daní prokázaly, že vedou k inovacím a vytváří nová pracovní místa. Jestliže jsou zaváděny postupně a způsoby, které jsou příjmově neutrální a je jednoduché se jim přizpůsobit, mohou tyto reformy podpořit environmentálně šetrné vzorce spotřeby bez významných negativních následků v sociální sféře. Některé země již zavedly i takové nástroje, které mají potenciálně významný vliv na průmysl i národní konkurenceschopnost, jako například uhlíkové daně. K dnešnímu dni však uhlíkové daně zavedlo pouze 12 států a jejich šíření je velmi pomalé.

Poměrně novým přístupem jsou poplatky za environmentální nebo ekosystémové služby (PES), které se pokouší řešit nadměrné využívání ekosystémů platbami těm jednotlivcům a komunitám, které zajišťují poskytování ekosystémových služeb; příjemci si musí za služby platit sami. Kostarika, Brazílie, Ekvádor, Mexiko a další rozvojové země jsou průkopníky schémat PES při ochraně sladkovodních ekosystémů, lesů a biodiverzity. Řada PES schémat pochází z rozvinutých zemí, zvláště z USA, kde podle odhadů vláda vydává každoročně nejméně 1,7 miliardy USD, aby přiměla farmáře chránit půdu. Cíle ochrany mohou být chválné, musí se však také brát v úvahu, že podstata některých zemědělských dotací narušuje obchod.

Tabulka 3: Příklady ekonomických nástrojů a jejich použití

	Vlastnická práva	Tvorba trhů	Fiskální nástroje	Poplatkové systémy	Finanční nástroje	Systémy odpovědnosti	Obligace a vklady
Lesy	Obecní práva	Veřejné budovy	Daně a poplatky		Pobídky k zalesňování	Odpovědnost za přírodní zdroje	Zalesňovací obligace Obligace na lesní hospodářství
Vodní zdroje	Vodní práva	Akcie vodo-hospodářských podniků	Daň z kapitálových výnosů	Tvorba cen vody Poplatky za ochranu vod			
Oceány a moře		Práva rybolovu Individuální převoditelné kvóty Licence					Obligace pro případ ropných úniků
Nerostné suroviny	Práva těžby		Daně a poplatky				Obligace na sanaci území
Biodiverzita a volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny	Patentová ochrana Práva na průzkum	Převoditelná stavební práva Přístupové poplatky		Poplatky za vědecký cestovní ruch		Odpovědnost za přírodní zdroje	
Znečištění vod		Obchodovatelná povolení k vypouštění odpadních vod	Poplatky za vypouštění odpadních vod	Poplatky za úpravu vody	Nízkoúročené půjčky		
Půda	Práva k půdě Uživací práva		Majetkové daně Daně z využití území		Pobídky k ochraně půdy (např. půjčky)		Obligace na sanaci území
Znečištění ovzduší		Obchodovatelné emisní povolenky	Emisní poplatky		Technologické dotace Nízkoúročené půjčky		
Nebezpečný odpad				Poplatky za sběr			Zálohové systémy
Pevné odpady			Majetkové daně		Technologické dotace Nízkoúročené půjčky		
Toxické chemické látky			Diferencované zdanění			Právní odpovědnost Pojištění odpovědnosti	Zálohy
Klima	Obchodovatelné emisní povolenky Obchodovatelné obligace na ochranu lesů	Obchodovatelné povolenky pro CO ₂ Obchodovatelné kvóty pro CFC Aukce pro kvóty CFC Uhlíkové zápočty	Uhlíkové daně Daň z jednotky tepla		Pobídky k nahrazování CFC Smlouvy v oblasti lesního hospodářství		
Lidská sídla	Práva k půdě	Přístupové poplatky Obchodovatelné stavební kvóty Převoditelná stavební práva	Majetkové daně Daně z využití území	Poplatky za zlepšení Poplatky za výstavbu Poplatky za využití území Silniční mýtné Cla			Obligace na dokončení výstavby

Objevují se tři hlavní trhy pro platby za ekosystémové služby:

- hospodaření v povodích, které může zahrnovat omezování povodní, eroze, přístupu k živinám, sedimentace a kvality vody a rovněž údržbu vodních stanovišť a toků v období sucha;
- ochrana biodiverzity, která zahrnuje výrobky s ekologickými značkami, ekoturismus a platby za ochranu přírodních stanovišť;
- ukládání uhlíku, při kterém například, mezinárodní nákupci platí výsadbu nových stromů absorbujících uhlík a kompenzují tak emise uhlíku.

O nárůstu zájmu o tržní nástroje svědčí fakt, že v období mezi 1. lednem 2005 a 31. březnem 2006 došlo k nárůstu globálního uhlíkového trhu v hodnotě více než 10 miliard USD, což je 10krát více než za minulý rok a více než hodnota celé úrody pšenice v USA v roce 2005 (7,1 miliard USD).

Selhání trhů však nemusí být nutně řešena tržně. Často je třeba kombinace tržně orientovaných mechanismů a regulačních struktur. Model obchodování s emisemi je v případě emisí uhlíku příkla-

dem uplatnění regulačního rámce, který stanoví celkovou úroveň emisních limitů před spuštěním trhu s emisními povolenkami.

Obrázek

Zkušenosti z globálních, regionálních, národních a místních iniciativ, které řeší složité mezisektorové otázky životního prostředí, poskytují mnoho cenných informací o všeobecných zásadách formulace veřejných politik a jejich uplatňování

7. ZÁVĚR

Vzájemně provázané environmentální a rozvojové problémy, před nimiž varovala v roce 1987 *Naše společná budoucnost* stále existují a stejně tak i s nimi spojené politické výzvy.

Znalost vztahů mezi životním prostředím a rozvojem a jejich dopadů na kvalitu lidského života, získaná za poslední dvě desetiletí, může být efektivně využita při přechodu k udržitelnému rozvoji. Obavy spojené s globálním životním prostředím již mohly dosáhnout svého kritického bodu, neboť si čím dál více lidí uvědomuje, že u mnoha problémů přínosy z včasných opatření převažují nad náklady. Nyní je čas usilovat o přechod na udržitelný rozvoj, který bude podporován kvalitně řízenými a moderními institucemi, které se soustředí na dosažení výsledků a jež umějí efektivně reagovat na problémy životního prostředí, zvláště na ty přetrvávající.

Složitost, rozsah a vzájemná propojenost změn životního prostředí neznámají, že politici čelí zásadnímu rozhodnutí „udělat

vše najednou ve jménu integrovaného přístupu nebo nedělat nic ve snaze o úplnost“. Nalezení vzájemných vazeb nabízí příležitost pro získání efektivnějších odpovědí na národní, regionální nebo globální úrovni. Je třeba určit a řešit současné nedostatky a potřeby týkající se stávajících národních a mezinárodních infrastruktur a kapacit pro začlenění životního prostředí do rámce rozvoje.

Koncepční rámec zprávy GEO-4 je založen na konceptu příčiny-tlaky-stav-dopady-reakce (DPSIR). Vychází z různých typů hodnocení, která probíhala v průběhu let, včetně předchozích zpráv GEO, Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (IPCC) a posouzení (Millenium Ecosystems Assessment MA), zvláště s přihlédnutím ke konceptu kvality lidského života a ekosystémových služeb. Rámec odráží klíčové složky složitého řetězce příčin a následků, který se uskutečňuje v prostoru a čase a který popisuje interakce mezi společností a životním prostředím. Změny životního prostředí jsou vyvolané příčinami a způsobené tlaky, ale také se ovlivňují navzájem. Tyto změny vzájemně působí s demografickými, sociálními a materiálními faktory při ovlivňování kvality lidského života. Reakce zahrnují opatření, která společnost přijala ke zmírnění a přizpůsobení se změnám klimatu. Tyto procesy se odehrávají na všech prostorových úrovních, od globální po místní.

Obrázek

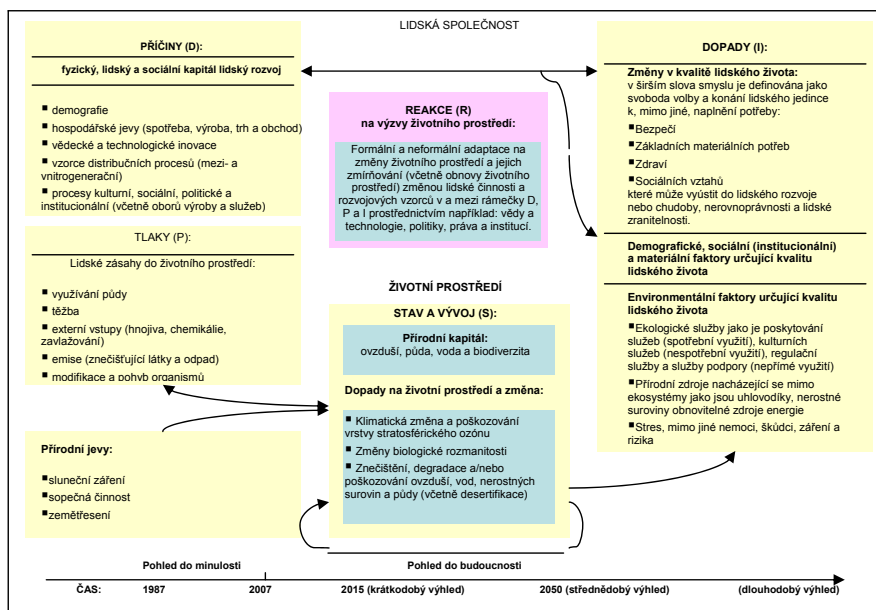
Delegáti diskutují o Shrnutí pro politiky během Druhé globální mezivládní a mnohostranné konzultace konané v Nairobi v září 2007.

Všude kolem nás dochází k rychlé změně životního prostředí. Toto globální environmentální nebezpečí nahlo dává pokroky, kterých lidstvo dosáhlo v průběhu posledních desetiletí. Podkopává náš boj proti chudobě. Mohlo by dokonce ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost.

Ban Ki-moon, Generální tajemník OSN

Zpráva GEO-4 zdůrazňuje paletu dostupných možností, jichž mohou politici využít při řešení širokého spektra environmentálních, sociálních a ekonomických problémů – ať už známých nebo teprve objevovaných. Zdůrazňuje nejen obrovskou, bilionovou dolarovou hodnotu, již mají ekosystémy Země a produkty a služby jimi poskytované, ale také podtrhává ústřední úlohu životního prostředí pro rozvoj lidstva a kvalitu lidského života.

Achim Steiner, Výkonný ředitel, Program OSN pro životní prostředí

Životní prostředí v Evropě

Čtvrté hodnocení

Shrnutí

Evropská agentura pro životní prostředí

Celoevropský region – členění států do skupin v této zprávě

Západní a střední Evropa (WCE)

- Evropská unie – 25 členských států (EU-25)
- Evropské sdružení volného obchodu (ESVO)
- Andorra, Monako, San Marino

Jihovýchodní Evropa (SEE)

- Západní Balkán
- Bulharsko a Rumunsko
- Turecko

Východní Evropa, Kavkaz a Střední Asie (EECCA)

- Východní Evropa
- Střední Asie
- Kavkaz

- Území mimo rámec zprávy

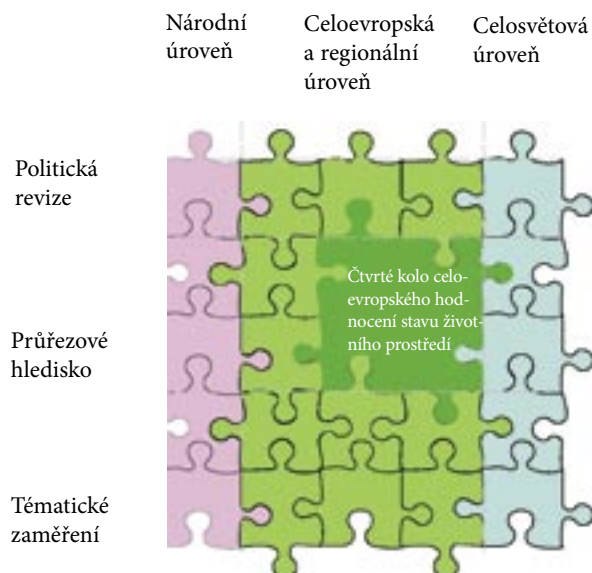
Výsledky prvního komplexního hodnocení stavu životního prostředí v celoevropském měřítku byly představeny v Sofii v roce 1995. Aktualizované výsledky hodnocení byly předloženy na konferencích ministrů v Aarhusu v roce 1998 a v Kyjevě v roce 2003.

Tato zpráva je čtvrtá v pořadí. Tam, kde to je možné, zpráva hodnotí dosažený pokrok, a to zejména ve vztahu k cílům Šestého akčního programu Evropského společenství pro životní prostředí a Strategie pro životní prostředí zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie.

Zpráva byla vypracována v těsné spolupráci s řadou mezinárodních organizací, vládních institucí a nevládních organizací v rámci celého regionu.

I přes značný pokrok v prosazování politiky životního prostředí a udržitelného rozvoje v celoevropském regionu, míra využití integrovaného přístupu zůstává nedostatečná.

Kontext čtvrtého hodnocení

Zdroj: Na základě obr. 1.5 čtvrtého kola hodnocení

Od Kyjeva k Bělehradu

Proces „Životní prostředí pro Evropu“ v současnosti spojuje 56 zemí tří kontinentů ve společném řešení problémů životního prostředí. Evropská agentura pro životní prostředí vypracovala na podporu tohoto procesu řadu hodnocení stavu životního prostředí v celoevropském měřítku s cílem poskytnout relevantní, aktuální a spolehlivé informace o vzájemných vztazích mezi životním prostředím a společností.

Úspěšná realizace závisí na stanovení jasných a realisticky dosažitelných cílů a na způsobech sledování dosaženého pokroku.

Kvalita informací, dostupnost a spolehlivost údajů o životním prostředí se doposud v rámci regionu značně liší. Stále existuje značný prostor nejen v samotném zpřístupňování potřebných údajů a informací, ale i ve zlepšování jejich porovnatelnosti a spolehlivosti.

Sociálně ekonomické trendy

Celoevropský region je velmi různorodý v oblasti kultury a životního prostředí. V regionu žije více než 870 milionů obyvatel a více než polovina z nich v západní a střední Evropě (WCE), což činí z Evropské unie (EU) jednu z nejhustěji zalidněných oblastí světa s více než 100 obyvateli na čtverečný kilometr. Tato hustota silně kontrastuje s poměrně řídkým osídlením východní Evropy a střední Asie, kde průměrná hodnota hustoty zalidnění klesá hluboko pod 20 obyvatel na čtverečný kilometr.

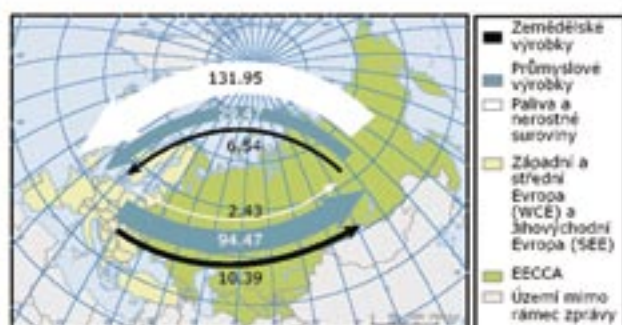
Hospodářské oživení v posledních letech způsobilo zvýšení relativního národního důchodu prakticky ve všech zemích celoevropského regionu. Tempo hospodářského růstu bylo zvláště vysoké v zemích jihovýchodní Evropy (SEE) a východní Evropy, Kavkazu a střední Asie (EECCA).

Celoevropský region a jeho subregiony: hlavní sociálně ekonomické ukazatele za rok 2005

	Rozloha (1 000 km ²)	Počet obyvatel v mil.	Důchod (HDP na obyvatele v USD)
Západní a střední Evropa (WCE)			
EU-15	3 243	385	22 337
EU-10	729	74	5 594
státy ESVO a ostatní státy WCE	468	12	36 550
Východní Evropa, Kavkaz a střední Asie (EECCA)			
východní Evropa	17 943	204	2 034
Kavkaz	186	16	1 112
střední Asie	4 003	58	955
Jihovýchodní Evropa (SEE)			
západní Balkán	264	22	2 236
ostatní země SEE	1 132	102	3 052

Zdroj: Na základě tab. 1.2 čtvrtého kola hodnocení

Obchodní toky mezi WCE/SEE a EECCA v roce 2005
(v miliardách USD)

Zdroj: Mapa 6.1 čtvrtého kola hodnocení.

Hospodářství států EECCA se stále více zbavuje závislosti na zemědělských produktech ve prospěch růstu sektoru služeb. Region EECCA přesto stále zůstává ve vyšší míře závislý na těžbě nerostných surovin a na zemědělství, což vede ke zvýšeným tlakům na životní prostředí a k produkci velkých objemů odpadu.

Počet nezávislých států v regionu vzrostl z 33 v roce 1990 na 53 v roce 2007 a EU v témže období zvýšila počet svých členských států z 15 na 27.

Životní prostředí a zdraví: Kvalita ovzduší

Znečištění ovzduší, především jemnými částicemi a přízemním ozónem, představuje trvale vážné riziko pro zdraví: zkracuje téměř o rok průměrnou délku života v zemích WCE a ovlivňuje zdravý vývoj dětí.

Množství emisí většiny látek znečišťujících ovzduší se v zemích EECCA následkem hospodářského oživení, růstu dopravy a nedostatečné účinnosti politik prevence znečišťování ovzduší zvýšilo o více než 10%.

Nedostatečná kvalita údajů v zemích EECCA nedovoluje podrobné hodnocení kvality ovzduší a jejích následků. Z omezeného množství údajů je však zřejmé, že největší zdravotní riziko představují v zemích EECCA a SEE, stejně jako v zemích WCE, především jemné částice a jejich toxické složky.

Změna množství emisí v procentech (2000-2004)

Znečišťující látka	WCE	SEE	EECCA
Oxidy dusíku (NO _x)	-8,7%	+5,7%	+13,1%
Oxid siřičitý (SO ₂)	-19,6%	+1,5%	-10,3%
Těkavé organické látky (VOC)	-13,6%	-12,3%	+11,2%
Čpavek (NH ₃)	-2,6%	-5,7%	-14,4%
Prekurzory ozónu	-11,3%	-2,1%	+11,5%
Pevné částice (PM ₁₀)	-9,7%	+2,2%	+12,6%

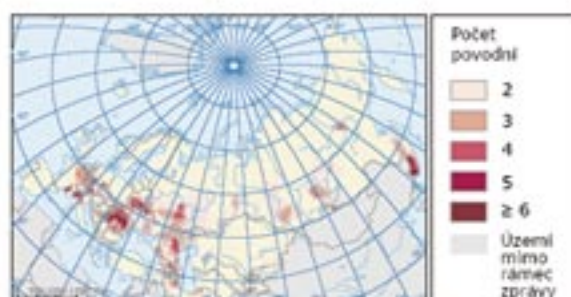
Zdroj: Tab 2.2.1 čtvrtého kola hodnocení

Životní prostředí a zdraví: Vnitrozemské vody

Více než 100 milionů lidí v celoevropském regionu stále nemá přístup k nezávadné pitné vodě a odpovídajícím hygienickým podmínkám. V zemích EECCA a SEE se kvalita vody a hygienických služeb v posledních 15 letech trvale zhoršovala, přičemž tento problém se nejvíce dotýká venkovského obyvatelstva.

Třetina celoevropské populace žije v zemích, ve kterých jsou zdroje vody vystaveny velké zátěži. Vysoké ztráty vody v rozvodných systémech způsobené průsakami, nekvalitní řízení a údržba zavlažovacích systémů a pěstitelské postupy, jež nejsou udržitelné, jen zhoršují důsledky sucha a nedostatku vody.

Povodí řek zasažená povodněmi (1998-2005)

Zdroj: Mapa 2.3.1 čtvrtého kola hodnocení.

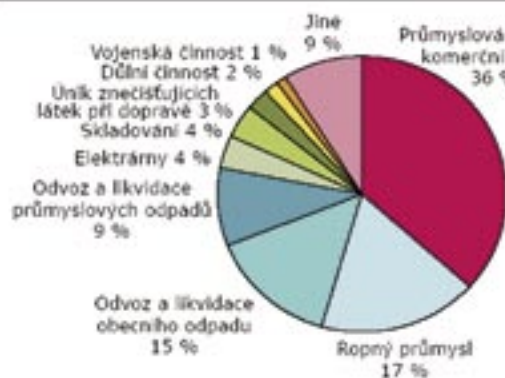
Životní prostředí a zdraví: Půda

V období od Kyjevské konference se podařilo dosáhnout pokroku jak v rozvoji politik, tak v dostupnosti informací. Stále je však příliš brzy na to, aby bylo možno zaznamenat jakékoli patrné zlepšení stavu půdy.

Vzhledem ke složitosti stávajících rizik, zvláště změny klimatu, je nutné se znovu zamyslet nad možnostmi zkvalitnění faktografické základny na podporu opatření na ochranu půdy.

Výměna informací o osvědčených postupech mezi zeměmi a regiony s podobnými půdními podmínkami by mohla snížit náklady na odstranění mnoha rizik hrozících půdě a zajistit důležitou platformu pro spolupráci.

Přehled ekonomických činností, které způsobují znečištění půdy v některých zemích WCE a SEE (podíl v rámci zkoumaných lokalit v %)

Zdroj: Obr. 2.4.2 čtvrtého kola hodnocení.

Životní prostředí a zdraví: Nebezpečné chemické látky

Chemický průmysl roste celosvětově. V Evropské unii vzrostla výroba jedovatých chemických látek téměř stejnou měrou jako celková chemická výroba, přičemž oba ukazatele rostly rychleji než HDP.

Globalizace vede k přenesení ekologických zátěží do rozvojových zemí a k zpětnému přenášení rizik v důsledku přeshraničního znečišťování a dovozu kontaminovaných výrobků.

V Evropě i v celosvětovém měřítku došlo v posledních letech k dohodě o nových politických zásadách a právních předpisech týkajících se nakládání s chemickými látkami. V zemích EU vstoupil v této oblasti v roce 2007 v platnost právní předpis o registraci, vyhodnocování, schvalování a omezování chemických látek (REACH). Na mezinárodní úrovni byl v roce 2006 přijat Strategický přístup k mezinárodnímu nakládání s chemickými látkami (SAICM).

Dále byl přijat Globální harmonizovaný systém klasifikace a označování látek a směsí (GHS) a v platnost vstoupila Stockholmská úmluva o persistentních organických polutantech (POPs) a Rotterdamská úmluva o postupu předchozího souhlasu pro určité nebezpečné chemické látky a pesticidy v mezinárodním obchodu (PIC).

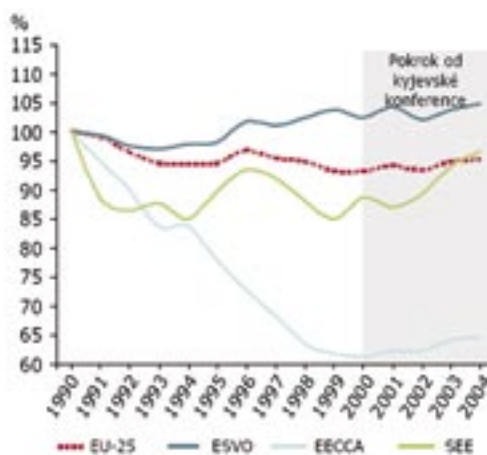
Změna klimatu

Emise skleníkových plynů v posledních letech ve většině evropských zemí vzrostly a předpokládá se, že tento trend bude do budoucna pokračovat. Řada evropských zemí přijala národní programy na snižování emisí, některé státy ovšem stále mají problémy s plněním svých závazků vyplývajících z Kjótského protokolu.

Kjótský protokol přijatý k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu a jeho první závazkové období představuje pouze první krok při řešení problému změny klimatu.

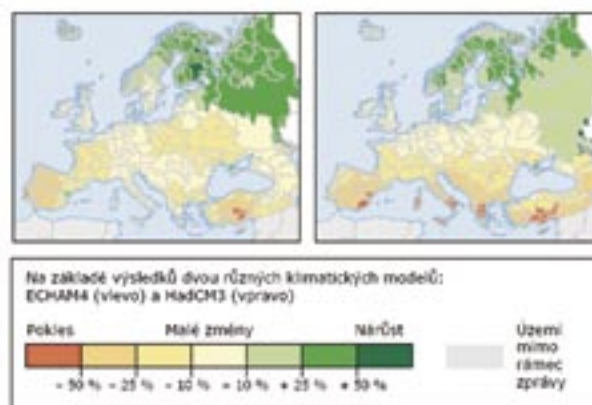
V celosvětovém měřítku bude nutné snížit emise o 50% do roku 2050, aby se nárůst teploty omezil na maximálně 2 °C nad předindustriální úroveň, což je cíl navržený EU jako nutný předpoklad zamezení nepřijatelným budoucím dopadům změny klimatu.

Trendy celkových emisí skleníkových plynů

Zdroj: Obr. 3.4 čtvrtého kola hodnocení.

Výhled změn ročních říčních průtoků v Evropě v sedmdesátých letech tohoto století ve srovnání s rokem 2000

Zdroj: Mapa 3.3 čtvrtého kola hodnocení.

Očekává se, že většina hospodářských odvětví a přírodních zdrojů bude ovlivněna nevyhnutelnými dopady změny klimatu, a to i navzdory zavedení účinných programů zmírňování dopadů. Je tedy nezbytné nutné brát v úvahu tyto dopady při vytváření a provádění politik a opatření ve všech oblastech společnosti.

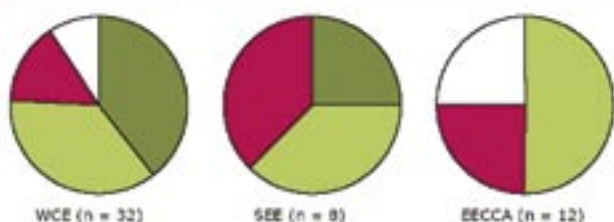
Biologická rozmanitost

Velké obavy v celoevropském regionu vzbuzuje snižování biologické rozmanitosti a ztráta ekosystémových služeb. Dochází rovněž k nárůstu počtu cizorodých invazních druhů v regionu.

Bez vynaložení dalšího značného úsilí a zdrojů se nepodaří dosáhnout komplexního cíle Kyjevské rezoluce o zastavení úbytku biologické rozmanitosti v regionu do roku 2010. Plnění programů zaměřených na komunikaci, vzdělávání a osvětu nicméně probíhá v souladu s Kyjevskou rezolucí.

Podařilo se dosáhnout významného pokroku při vytváření ekologických sítí: Celoevropská ekologická síť a síť Natura 2000 nabývají konečných obrysů, ale informace o jejich postavení v systému ochrany přírody jsou stále nedostatečné.

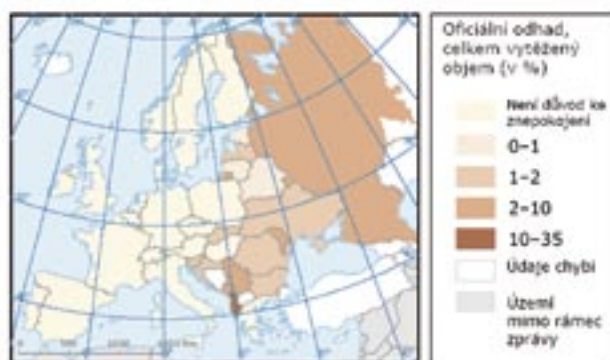
Pokrok dosažený při rozvoji národních strategií boje s invazními druhy

- Národní strategie boje s invazními cizorodými druhy je vypracována nebo její příprava probíhá
- Invazní cizorodé druhy jsou výslovně uvedené v národní strategii ochrany biodiverzity/akčního plánu, o němž se podává zpráva dle Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD)
- Opatření pro boj s invazními cizorodými druhy na národní úrovni neexistují
- Informace chybí

Zdroj: Obr. 4.12 čtvrtého kola hodnocení.

Rozsah nezákonné těžby dřeva ve vybraných zemích (2000–2004)

Zdroj: Mapa 4.5 čtvrtého kola hodnocení.

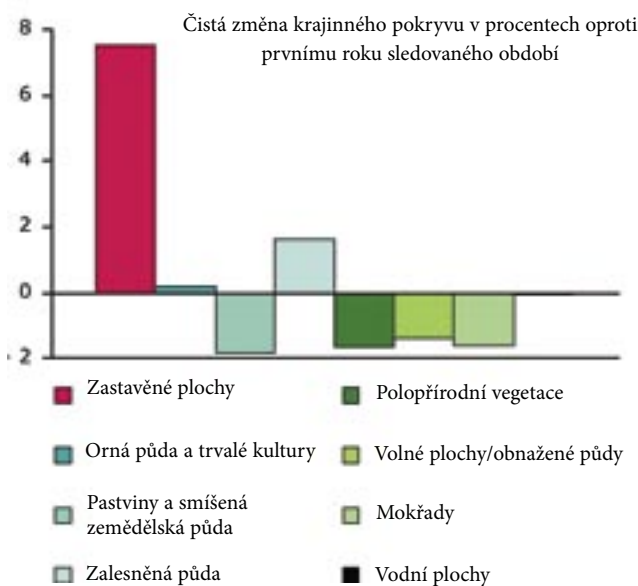
Hlediska ochrany životního prostředí se rostoucí měrou začleňují do lesního hospodářství a do zemědělství. Přesto zemědělství stále způsobuje značnou zátěž ohrožující biologickou rozmanitost. Konkrétního politického cíle spočívajícího ve zjištění všech zemědělských lokalit „s vysokou přírodní hodnotou“ se do roku 2006 nepodařilo dosáhnout.

Mořské a pobřežní prostředí

Problém eutrofizace přetrvává ve všech uzavřených mořích a v chráněných mořských vodách v rámci celoevropského regionu. Snižování množství rozptýlených zdrojů živin, zvláště zemědělského původu, představuje závažný problém, jehož řešení vyžaduje zvýšené úsilí.

Ve všech evropských mořích dochází k nadměrnému rybolovu. Pro obnovu rybích populací je nutné zkvalitnění politik a přísnější vynucování práva, zejména zamezení nepovolenému rybolovu, ale také zmírnění dopadů rybolovu na celý mořský ekosystém.

Změny krajinného pokryvu v pobřežním pásmu 10 km v 17 z 22 pobřežních členských států EU (v letech 1990–2000)

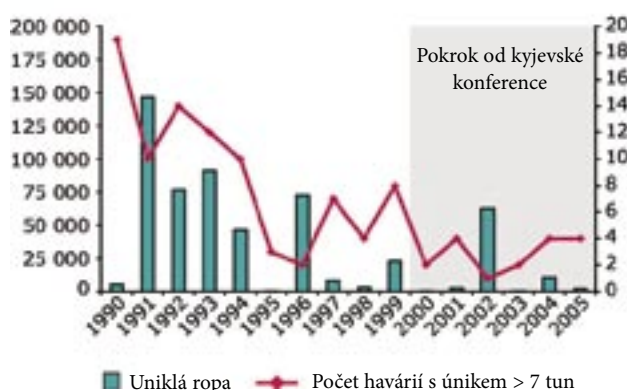

Zdroj: Obr. 5.11. čtvrtého kola hodnocení

Úniky ropy z tankerů v důsledku havárií v evropských mořích

Úniky ropy v tunách (havárie s únikem > 7 tun)

Počet havárií s únikem > 7 tun

Zdroj: Obr. 5.8. čtvrtého kola hodnocení

Změna klimatu bezpochyby ovlivní moře a mořské pobřeží, včetně mořských organismů. Politiky adaptace by měly zahrnovat opatření pro omezení jiných, s klimatem nesouvisících tlaků, aby došlo k posílení rezilience mořských ekosystémů a pobřežních zón ke změně klimatu.

Výsledkem činností regionálních úmluv a politik EU týkajících se moří je zlepšení kvality vody v západních mořích, například s ohledem na přítomnost některých nebezpečných látek. Politiky zaměřené na zlepšení všeobecně nevyhovujícího stavu evropského mořského a pobřežního životního prostředí by měly být založeny na ekosystémovém přístupu.

Udržitelná spotřeba a výroba

Od kyjevské konference došlo ke zvýšení významu koncepce udržitelné spotřeby a výroby v rámci politické agendy. Bylo však získáno jen málo konkrétních výsledků a je tedy třeba zavést implementační strategie a nástroje, které umožní měřit dopady na životní prostředí.

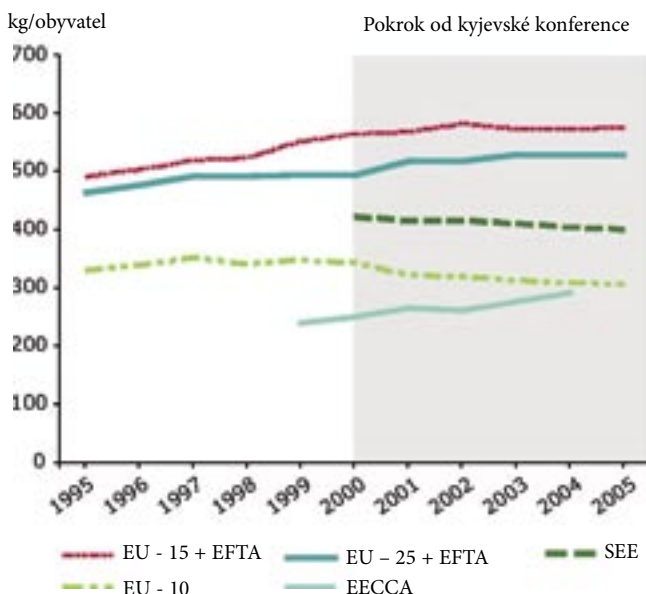
Úroveň využívání zdrojů na obyvatele zůstává v posledních letech ve všech oblastech stabilní a podařilo se do určité míry oddělit využívání zdrojů a hospodářský růst. Účinnost využívání zdrojů se v jednotlivých státech značně liší a je několikanásobně vyšší ve státech EU-15 než ve státech EU-10 a zemích SEE a až dvacetinásobně vyšší než v zemích EECCA.

Vzorci spotřeby se vlivem sociálně ekonomických změn rychle mění. Mezi kategorie spotřeby s nejvyššími dopady životního cyklu na životní prostředí patří potraviny a nápoje, soukromá doprava a bydlení. V zemích EU se mezi hlavní oblasti budoucích dopadů řadí cestovní ruch a letecká doprava.

Množství odpadu produkovaného v celoevropském regionu stále stoupá. Nejčastější metodou nakládání s odpadem zůstává v celoevropském regionu skládkování, které představuje z hlediska životního prostředí nejméně vhodnou variantu. Členské státy EU dosáhly určitého pokroku při omezování podílu komunálního odpadu, který je ukládán na skládky.

Řada států EECCA a SEE vypracovala strategie a přijala odpovídající právní předpisy v oblasti odpadového hospodářství, které je ovšem třeba účinněji provádět.

Sběr komunálního odpadu

Zdroj: Obr. 6.20. čtvrtého kola hodnocení

Přetrvávají problémy spojené s vhodným způsobem sběru odpadu a jeho bezpečného ukládání na skládky. Ještě větším problémem je v některých zemích EECCA zajištění ekologické bezpečnosti a odstranění skládek s nebezpečnými odpady, které vznikly v minulosti.

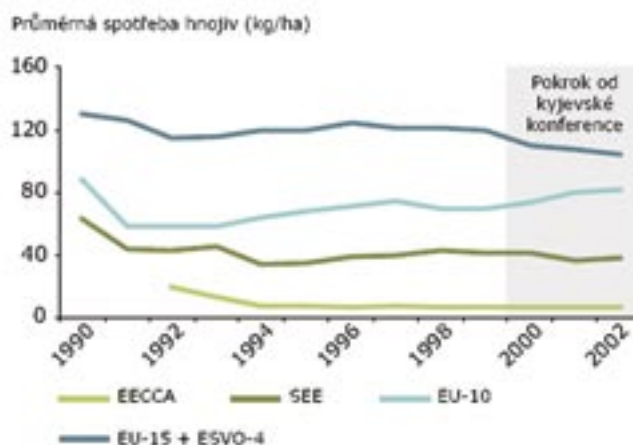
Odvětví: Zemědělství

Stávající intenzivní formy zemědělství působí často negativně znečišťováním ovzduší, vody a půdy, které využívají. Na druhé straně ovšem hraje zemědělství pozitivní roli v ochraně evropské krajiny a biologické rozmanitosti.

Plocha zavlažované půdy se v jižních oblastech EU-15 a SEE zvýšila, což prokazuje pokračující trend intenzifikace zemědělství. Zavlažování často způsobuje úbytek vodních zdrojů a zhoršení jejich kvality, zasolení a degradaci půdy – zvláště v jižních a východních zemích EECCA.

Většina států SEE a EECCA bude i nadále vyžadovat mezinárodní podporu k dosažení kvalitnějšího řízení zemědělského sektoru s ohledem na životní prostředí.

Spotřeba hnojiv na hektar zemědělské půdy

Zdroj: Obr. 7.1.1 čtvrtého kola hodnocení.

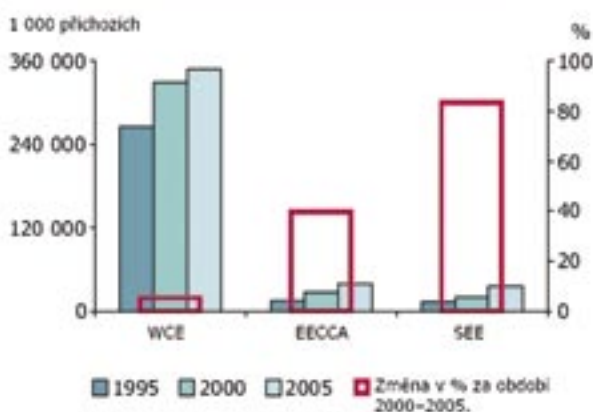
Odvětví: Cestovní ruch

Počet turistů navštěvujících celoevropský region stále roste. Cestovní ruch je jedním z faktorů vedoucích ke zvýšené poptávce po těch způsobech dopravy, které mají největší dopad na životní prostředí: po osobních automobilech a letecké dopravě, jejíž dopad je ještě výraznější.

Zejména citlivé z hlediska rozvoje cestovního ruchu jsou pobřeží, ostrovy a pohoří. V některých oblíbených oblastech masového cestovního ruchu došlo k degradaci, někdy i nevratné.

Negativní dopady cestovního ruchu budou dle předpokladů narůstat následkem rostoucího blahobytu a nového životního stylu a demografických změn. Chování turistů zůstává klíčovým faktorem udržitelnosti tohoto sektoru.

Počty zahraničních turistů a změna v procentech

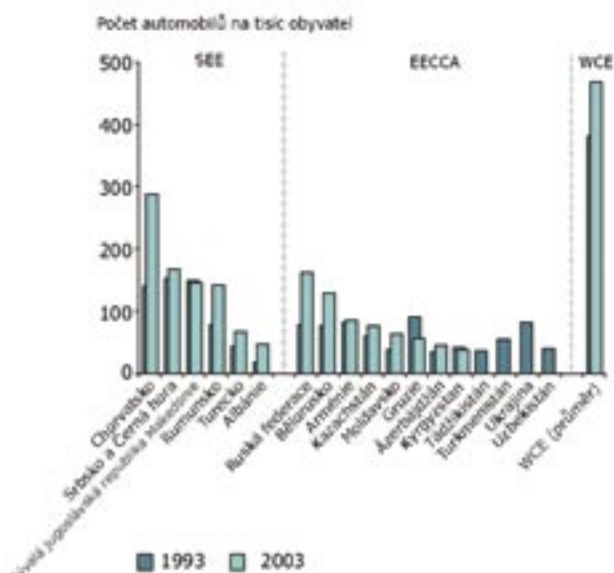
Zdroj: Obr. 7.4.2 čtvrtého kola hodnocení.

Odvětví: Doprava

Společně s všeobecným nárůstem intenzity dopravy v zemích SEE a WCE rychle roste spotřeba energie a emise skleníkových plynů z dopravy. Spotřeba energie v dopravě a související emise CO₂ na obyvatele jsou v zemích WCE stále dvakrát až čtyřikrát vyšší než v zemích SEE a EECCA.

Cesta k řešení problémů spojených s dopravními zácpami a kvalitou ovzduší a rovněž i ke zvýšení bezpečnosti dopravy vede přes rozvoj konkurenceschopné městské dopravy. Aby se veřejná doprava mohla stát konkurenceschopnou, je třeba při plánování a rozvoji měst mít vždy na zřeteli možnosti hromadné dopravy.

Počet osobních vozů vlastněných v Evropě

Zdroj: Obr. 7.2.5 čtvrtého kola hodnocení.

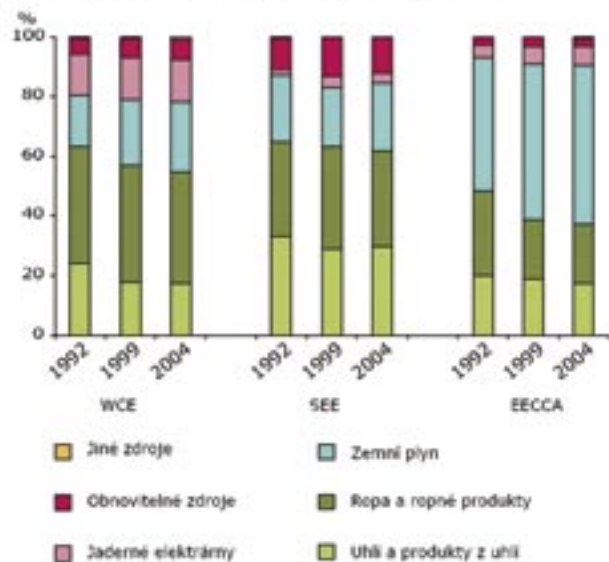
Odvětví: Energetika

Od kyjevské konference došlo v celoevropském regionu k nárůstu spotřeby energie a tím i k nárůstu emisí skleníkových plynů,

a to i přes zvýšení energetické účinnosti a většího využívání obnovitelných zdrojů energie v určitých oblastech. Pokud nebudou přijata dodatečná opatření, očekává se pokračování tohoto trendu.

Trhy s energiemi ve třech celoevropských sub-regionech jsou úzce propojeny. Ze zemí EECCA pochází významný podíl dovozů zemního plynu a ropy do zemí WCE a SEE a očekává se, že tento podíl bude do roku 2030 podstatně vzrůstat.

Celková spotřeba energie v členění podle zdroje paliva

Zdroj: Obr. 7.3.3 čtvrtého kola hodnocení.

Milníky procesu „Životní prostředí pro Evropu“

1991 První konference ministrů v Dobříši

Podepsané dokumenty: Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států (Espoo úmluva), Protokol o omezení emisí těkavých organických látek k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přesahujícím hranice států (CLRTAP)

Vstup v platnost: Protokol o snižování emisí oxidů dusíku nebo jejich toků přes hranice států (protokol NOX) k Úmluvě CLRTAP

1992 Podepsané dokumenty: Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (TWC), Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států (CTEIA)

1993 Druhá konference ministrů v Luzernu

1994 Podepsaný dokument: Protokol o dalším snížení emisí síry k Úmluvě CLRTAP

1995 Třetí konference ministrů v Sofii

1996 Vstup v platnost: Úmluva o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (TWC)

1997 Vstup v platnost: Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států (Espoo úmluva), Protokol o omezení emisí těkavých organických látek k Úmluvě o dálkovém znečištění ovzduší přesahujícím hranice států (CLRTAP)

1998	Čtvrtá konference ministrů v Aarhusu
-------------	---

Podepsané dokumenty: Aarhuská úmluva (AC); Protokol o persistentních organických polutantech k Úmluvě CLRTAP, Protokol o těžkých kovech k Úmluvě CLRTAP

Vstup v platnost: Protokol o dalším snížení emisí síry k Úmluvě CLRTAP

1999 Podepsané dokumenty: Protokol o vodě a zdraví k Úmluvě o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer, Protokol o omezování acidifikace, eutrofizace a přízemního ozónu k Úmluvě CLRTAP

2000 Vstup v platnost: Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států (CTEIA)

2001 Vstup v platnost: Aarhuská úmluva (AC)

2002

2003	Pátá konference ministrů v Kyjevě
-------------	--

Přijetí Kyjevské rezoluce o biologické rozmanitosti, Strategie pro životní prostředí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie (Strategie EECCA)

Podepsané dokumenty, jež nevstoupily v platnost (stav k červnu 2007): Protokol o registrech úniků a přenosů znečišťujících látek k Aarhuské úmluvě, Protokol o občanské odpovědnosti a náhradě za škodu způsobenou účinky průmyslových havárií přesahujících hranice států na vody přesahující hranice států k Úmluvě o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer, Protokol o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí k Espoo úmluvě.

Podpsaný dokument: Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (Karpatská úmluva)

Vstup v platnost: Protokol o persistentních organických polutantech k Úmluvě CLRTAP, Protokol o těžkých kovech k Úmluvě CLRTAP

2004

2005 Vstup v platnost: Protokol o vodě a zdraví k Úmluvě o ochraně a využívání vodních toků a mezinárodních jezer, Protokol o omezování acidifikace, eutrofizace a přízemního ozónu k Úmluvě CLRTAP

2006 Vstup v platnost: Karpatská úmluva

2007	Šestá konference ministrů v Bělehradě
-------------	--

2008

2009

2010

2011	Sedmá konference ministrů v Astaně
-------------	---

Státy procesu „Životní prostředí pro Evropu“

Albánie	Lucembursko
Andora	Maďarsko
Arménie	Malta
Ázerbajdžán	Moldavská republika
Belgie	Monako
Bělorusko	Německo
Bosna a Hercegovina	Nizozemsko
Bulharsko	Norsko
Bývalá jugoslávská republika Makedonie	Polsko
Černá Hora	Portugalsko
Česká republika	Rakousko
Dánsko	Rumunsko
Estonsko	Ruská federace
Finsko	Řecko
Francie	San Marino
Gruzie	Slovensko
Chorvatsko	Slovinsko
IrskoIsland	Spojené království
Itálie	Spojené státy americké
Izrael	Srbsko
Kanada	Španělsko
Kazachstán	Švédsko
Kypr	Švýcarsko
Kyrgyzstán	Tádžikistán
Lichtenštejnsko	Turecko
Litva	Turkmenistán
Lotyšsko	Ukrajina
	Uzbekistán

Šestá ministerská konference „ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ PRO EVROPU“

BĚLEHRAD, SRBSKO
10. – 12. října 2007

DEKLARACE

„Budování mostů k budoucnosti“

ministrů regionu Evropské hospodářské komise
Organizace spojených národů (EHK OSN)

Úvod

1. My, ministři a vedoucí delegací z 51 zemí v regionu EHK OSN a zástupce Evropské komise jsme se sešli v Bělehradě ve dnech 10. – 12. října 2007 na šesté z řady ministerských konferencí, které jsou součástí procesu „Životní prostředí pro Evropu“.

2. Zavazujeme se k dalšímu zlepšování životního prostředí v zemích regionu EHK OSN. Uznáváme významnou hodnotu procesu „Životní prostředí pro Evropu“ jakožto jedinečného celoevropského fóra pro řešení našich problémů a podporu široké horizontální spolupráce v oblasti životního prostředí jakožto pilíře udržitelného rozvoje v regionu. Proces „Životní prostředí pro Evropu“ je cennou odezvou na náš společný záměr zlepšovat životní prostředí v celém našem regionu a přispívat k udržitelnému rozvoji, což zase může přispět k vymýcení chudoby, ke zlepšování kvality života a k bezpečnějšímu světu. Proces podporuje sblížování politik, opatření a přístupů v oblasti životního prostředí za současného uznávání toho, že těžíme z rozmanitosti přístupů k dosažení společných cílů, a rovněž podporuje účast občanské společnosti. Vezmeme-li v úvahu rozmanitost vývojových trendů v regionu EHK OSN, měl by být zaujat přístup založený na specifických potřebách a prioritách.

Potvrzujeme náš pevný závazek ke spolupráci při ochraně životního prostředí mezi zeměmi Evropy, Severní Ameriky, Kavkazu a střední Asie. Zdůrazňujeme důležitou roli procesu „Životní prostředí pro Evropu“ a jeho větší soustředění na potřeby, jež bude odrážet měnící se politické a sociálně ekonomické prostředí a který bude dosahovat reálného pokroku v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje v našem regionu a jeho subregionech tím, že bude mimo jiné podporovat implementaci národních politik, dvoustranných a mnohostranných environmentálních smluv a mezinárodní spolupráci. Rovněž uznáváme přidanou hodnotu procesu „Životní prostředí pro Evropu“ v jeho těsných vazbách na další regionální a subregionální iniciativy a procesy, které napomáhají k integraci politik životního prostředí a odvětvových politik.

3. Jsme zavázáni k tomu, že společně s našimi občany a občanskou společností včetně soukromého sektoru budeme usilovat o dosažení a udržení zdravého životního prostředí pro současnou i pro budoucí generace. Rovněž znovu potvrzujeme náš závazek, že budeme podporovat udržitelný rozvoj, který je ve vzrůstající míře ovlivňován globalizací. V tomto ohledu zintenzivníme naše úsilí o dosažení

Rozvojových cílů tisíciletí a o realizaci Johannesburgského implementačního plánu přijatého na Světovém summitu o udržitelném rozvoji (WSSD). Přitom uznáváme potřebu zabývat se otázkami životního prostředí jednotným způsobem a budeme spolupracovat s dalšími regiony formou poskytování poradenství a podílení se o zjištěné poznatky a získané zkušenosti. Náš regionální příspěvek k hodnoticímu cyklu Komise Organizace spojených národů pro udržitelný rozvoj je příkladem tohoto úsilí.

4. Bereme na vědomí čtvrtou hodnotící zprávu o stavu životního prostředí (*Bělehradské hodnocení*), kterou připravila Evropská agentura životního prostředí (EEA) za podpory jednotlivých zemí, Evropské komise a EHK OSN, a ve spolupráci s dalšími partnery. Zatímco zaznamenáváme určitá zlepšení stavu životního prostředí na celoevropské úrovni a v některých subregionech a zemích, jsme především znepokojeni závěry zprávy ze zemí, zahrnutých v této zprávě:

- (a) Více než 100 milionů lidí v celoevropském regionu dosud nemá přístup k nezávadné pitné vodě a vhodné hygieně;
- (b) Znečištění ovzduší, zejména jemnými částicemi, přízemním ozónem a oxidy dusíku zkracuje průměrnou délku života o téměř jeden rok a nepříznivě ovlivňuje zdravý vývoj dětí v celoevropském regionu;
- (c) Pokračuje úbytek biodiverzity a ztráta ekosystémových služeb;
- (d) Rostoucí obavy vyvolávají vzorce spotřeby a výroby: paralelně s ekonomickým rozvojem se zvyšuje v celoevropském regionu podíl odpadů a dopravy na životní prostředí;
- (e) Spotřeba energie a z toho plynoucí emise skleníkových plynů rostou v celoevropském regionu, a to navzdory zlepšením energetické účinnosti a zvýšenému používání obnovitelných zdrojů energie v určitých oblastech;
- (f) Dopady změn klimatu se projevují v mnoha sektorech ekonomiky a mají vliv i na přírodní zdroje;
- (g) Nevhodné nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a jejich zneškodňování má stále negativní vliv na životní prostředí.

5. Rovněž bereme na vědomí zprávu *Politiky pro lepší životní prostředí: Pokrok v regionu východní Evropy, Kavkazu a střední Asie*, kterou vypracovala Úkolová skupina pro implementaci Akčního programu pro životní prostředí (EAP Task Force), a to za široké účasti

zainteresovaných stran. Zpráva se zaměřuje na politická opatření přijatá zeměmi regionu východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a tím doplňuje *Bělehradské hodnocení*. Bereme na vědomí, že zpráva dokumentuje příklady pokroku a ukazuje, že některé země nyní dosahují výsledků díky trvalému úsilí vynakládanému v průběhu několika let.

Upozorňujeme však, že pokrok při řešení prioritních úkolů zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie, které byly stanoveny v Kyjevě, není rovnoměrný a mnohé problémy v oblasti životního prostředí přetrvávají. Z toho důvodu je nyní zapotřebí efektivnější, na výsledcích založený a na opatření zaměřený, diferencovaný přístup, přizpůsobený specifickým potřebám subregionů, skupin zemí a jednotlivých zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie. A zároveň je tu na úrovni regionů východní Evropy, Kavkazu a střední Asie stále potřeba usilovat o výměnu informací a příkladů dobré praxe v oblastech společného zájmu, a rovněž o usnadnění dialogu a spolupráce s dárce.

Bereme na vědomí doporučení předkládaná ve zprávě, především týkající se potřeby mít jasnou představu, přijetí reformy krok za krokem, více se zaměřit na implementaci a řízení životního prostředí, pracovat na zlepšení institucionálního rámce, posilovat prosazování a plnění práva v oblasti životního prostředí, budovat kapacity na lokální úrovni, zaujmout jednotný přístup k financování otázek životního prostředí, investovat do vzdělání a odborné kvalifikace, spolehnout se na intenzivnější zapojení partnerů a prosazovat aktivnější zapojení rámce mezinárodní spolupráce.

Ačkoliv neexistuje jednoduchá cestovní mapa pro země tohoto regionu, jsme přesvědčeni, že následováním doporučení mohou země přispět k překonávání překážek a urychlování pokroku. Pevný politický závazek ze strany zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a jejich partnerů v regionu zabývat se problémy v oblasti životního prostředí je rovněž zapotřebí k dosažení trvalého pokroku.

6. Vítáme pokrok, kterého bylo dosaženo v rámci Programu hodnocení stavu a politik životního prostředí (EPR) EHK OSN. Bereme na vědomí zprávu o *Kritických otázkách implementace politik životního prostředí, na něž upozorňuje Program EPR* a vyzýváme země hodnocené programem EPR, aby prováděly doporučení národních programů EPR v souladu s jejich národními potřebami a prioritami. Chápeme, že implementace těchto doporučení bude vyžadovat politickou podporu pro řešení přetrvávajících problémů v oblasti životního prostředí; posílení institucí zabývajících se životním prostředím; integraci politiky životního prostředí do jiných sektorů a rovněž do všeobecných plánů rozvoje a strategií omezování chudoby; a v případě potřeby přidělování dostatečných finančních prostředků i lidských zdrojů za účelem efektivní realizace těchto kroků a opatření a dosažení efektivní implementace. Vyzýváme EHK OSN, aby na naší další konferenci podala zprávu o výsledcích druhého cyklu EPR.

7. Zdůrazňujeme potřebu dále zlepšovat v regionu reporting a hodnocení životního prostředí založené na indikátorech. Za tímto účelem my, ministři a vedoucí delegací států celoevropského regionu a zástupci Evropské komise schvalujeme a vyzýváme k přijetí a k plné implementaci *Doporučení EHK OSN týkající se uplatnění environmentálních indikátorů a hodnocení životního prostředí založeného na indikátorech, a Metodické pokyny pro monitoring podniků pro země regionu východní Evropy, Kavkazu a střední Asie*. Vybízíme EHK OSN, ve spolupráci s Evropskou agenturou životního

prostředí (EEA) a s dalšími partnery, k pokračování úsilí učinit monitoring efektivním nástrojem při tvorbě politiky životního prostředí v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a jihovýchodní Evropy. Vyzýváme Evropskou agenturu životního prostředí, aby zvážila přípravu páté hodnotící zprávy pro naši příští ministerskou konferenci, která bude stavět na jejích partnerstvích, a apelujeme na ty země, kterých se bude zpráva týkat, aby se plně účastnily této práce a aby náležitě zvýšily své úsilí v oblasti monitoringu.

I. POKROK DOSAŽENÝ OD KYJEVA

8. Bereme na vědomí zprávu o implementaci mnohostranných environmentálních smluv EHK OSN a uznáváme roli, kterou tyto smlouvy hrají v řešení životního prostředí v regionu. Se znepokojením ovšem zaznamenáváme, že hlavním problémem zůstává ratifikace a implementace těchto smluv, a účinnost těchto nástrojů není plně dosahována. Připomínáme a odvoláváme se na kyjevské Metodické pokyny pro posílení a implementaci mnohostranných environmentálních smluv v regionu EHK OSN a naléhavě vybízíme všechny vlády k jejich dalšímu uplatnění. My, ministři a vedoucí delegací smluvních stran mnohostranných environmentálních smluv a protokolů EHK OSN vyzýváme země, které nejsou účastníky těchto nástrojů, aby zvážily jejich ratifikaci. My, ministři a vedoucí delegací smluvních stran mnohostranných environmentálních smluv a protokolů EHK OSN rovněž voláme po posilování politik a opatření k jejich implementaci a plnění, a po podnícení dalšího úsilí ke zlepšování jejich efektivnosti a začlenění do jiných sektorů. Rovněž uznáváme důležitost subregionálních úmluv, které se zabývají specifickými otázkami životního prostředí. Uznáváme potřebu dalších snah o vytváření synergií při implementaci subregionálních, regionálních a relevantních globálních mnohostranných environmentálních smluv a o podílení se o ty nejlepší získané zkušenosti. Vyzýváme řídicí orgány mnohostranných environmentálních smluv, aby nadále pokračovaly ve zkoumání možností k vyvíjení účinných mechanismů napomáhajících implementaci napříč regionem, zejména podpory pro budování kapacit a pro podílení se o informace a zkušenosti s regiony mimo EHK OSN.

9. My, ministři a vedoucí delegací smluvních stran mnohostranných environmentálních smluv EHK OSN vyzýváme země jihovýchodní Evropy a střední Asie, které nejsou smluvními stranami těchto nástrojů, aby pokračovaly v pokroku při přijímání a implementaci takovýchto nástrojů, a aby vybízely dárce k poskytování finanční a technické podpory za účelem pomoci těmto zemím při přípravě národních implementačních plánů a jiných nástrojů pro implementaci.

10. S uznáním bereme na vědomí *První hodnocení hraničních řek, jezer a podzemních vod* v regionu EHK OSN, které bylo vypracováno pod záštitou Úmluvy EHK OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer. Vyzýváme zasedání smluvních stran Úmluvy k vypracování druhého hodnocení hraničních vod pro naši příští ministerskou konferenci „Životní prostředí pro Evropu“.

11. Zlepšení vzdělávání pro udržitelný rozvoj je důležitým cílem pro všechny vlády, jak je zohledněno v Johannesburgském implementačním plánu Světového summitu o udržitelném rozvoji, a my vítáme úsilí všech vlád v plnění cílů desetiletí vzdělávání pro udržitelný rozvoj, vyhlášené Organizací spojených národů.

12. My, ministři a vedoucí delegací států, které přijaly Strategii výchovy k udržitelnému rozvoji EHK OSN, vítáme Prohlášení k výchově k udržitelnému rozvoji, které učinili ministři školství a ministři životního prostředí, a rovněž vítáme výsledek jejich společného zasedání, a naléhavě se obracíme na země, aby nadále posilovaly snahy o implementaci Strategie výchovy k udržitelnému rozvoji EHK OSN na všech úrovních, a to do konce desetiletí vzdělávání pro udržitelný rozvoj, vyhlášeného Organizací spojených národů. Rovněž zdůrazňujeme důležitost procesu vzdělávání pro udržitelný rozvoj jakožto nezbytnou podmínku a rámec pro iniciativy zabývající se budováním kapacit a pro multilaterální partnerství v regionu.

13. Úbytek biodiverzity zůstává problémem v oblasti životního prostředí, který se všechny vlády regionu EHK OSN zavazují i nadále řešit a my znovu potvrzujeme náš závazek vztahující se k cíli Světového summitu o udržitelném rozvoji významně snížit míru úbytku biologické rozmanitosti do roku 2010.

14. My, ministři a vedoucí delegací států účastnících se procesu Celoevropské strategie pro biologickou a územní rozmanitost (PEBLDS) a zástupci Evropské komise zaznamenáváme, že od roku 2003 pokračují činnosti na regionální, subregionální, národní i místní úrovni v různých subregionech, které aplikují Úmluvu Organizace spojených národů o biologické rozmanitosti a závazky Světového summitu o udržitelném rozvoji a rovněž celoevropské cíle zaměřené na zastavení úbytku biodiverzity, které byly schváleny v Kyjevě v roce 2003. Zatímco uznáváme tyto dosažené úspěchy, rovněž uznáváme výzvu, která přetrvává v podobě dosažení cíle z Kyjeva k roku 2010. My, ministři a vedoucí delegací států účastnících se procesu PEBLDS a zástupci Evropské komise znovu potvrzujeme náš závazek pracovat směrem k dosažení cílů stanovených kyjevským Usnesením o biologické rozmanitosti a budeme pokračovat ve spolupráci s PEBLDS a podporovat implementaci Celoevropské ekologické sítě jakožto důležitý prostředek pro zachování a trvalé využívání biodiverzity v Evropě. Rovněž se zavazujeme posilovat integraci biodiverzity a ekosystémových služeb do relevantních horizontálních a odvětvových politik. My, ministři a vedoucí delegací států účastnících se procesu PEBLDS a zástupci Evropské komise, schvalujeme Bělehradské prohlášení o biodiverzitě.

II. BUDOVÁNÍ KAPACIT A PARTNERSTVÍ

15. Uznáváme důležitost budování kapacit jakožto průřezové prioritní oblasti pro ochranu životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje v regionu.

16. Uznáváme roli, kterou proces „Životní prostředí pro Evropu“ sehrává při začleňování environmentálních nevládních organizací do nejrůznějších procesů přispívajících k jeho transparentnímu charakteru. V našem úsilí o směřování vpřed a dosahování pokroku zdůrazňujeme potřebu zapojit celou občanskou společnost včetně soukromého sektoru. Obracíme se na všechny partnery s výzvou, aby posílili činnost v rámci partnerství, která by přinesla další pokrok.

17. Uvědomujeme si, že rychlost pokroku se mění napříč různými oblastmi politiky a chápeme, že implementace zůstává největším problémem. Zejména chceme upozornit na skutečnost, že region EHK OSN nedosahuje dostatečného pokroku pokud jde o rostoucí přístup k nezávadné pitné vodě a základní hygieně do roku 2015, stejně jako pokud jde o významné snížení míry úbytku biodiverzity do roku 2010.

Voda, zahrnující jak venkovské tak městské zásobování vodou a kanalizaci, stejně jako integrované řízení vodních zdrojů, by měla být jednou z prioritních oblastí pro podniknutí opatření. S vědomím toho, že spolupráce mezi zainteresovanými v otázkách hraničních vodních toků přispívá k udržitelnému vodnímu řízení a vzájemnému prospěchu, podněcujeme tyto státy k tomu, aby podpořily takovou spolupráci. Efektivní a udržitelné využívání vody a ochrana vodních zdrojů a kvality vody jsou klíčové pro lidské zdraví a udržitelný rozvoj. Uznáváme možnost dosahování reálných úspěchů prostřednictvím vynakládání dalšího úsilí v nových i stávajících formách partnerství, jako jsou EU Vodní iniciativa a program USAID (Agentury Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj) v oblasti vodních zdrojů v regionu.

18. Se zájmem si všímáme nejrůznějších iniciativ předkládaných naší konferenci, zaměřených na budování kapacit v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie v různých oblastech politiky a řízení životního prostředí, zahrnující hlavní principy efektivního systémů environmentálního povolování a iniciativu o strategickém posuzování životního prostředí.

19. Zaznamenáváme úspěchy dosažené v zemích jihovýchodní Evropy a podněcujeme jejich další úsilí směrem k účinné implementaci legislativy v oblasti životního prostředí, budování kapacit institucí na národní i na místní úrovni, spolupráci napříč sektory i širokou partnerskou spolupráci a zvyšování investic do životního prostředí.

20. Jsme si vědomi toho, že náš region se potřebuje zabývat naléhavou výzvou související se změnami klimatu. Vyzýváme všechny smluvní strany k aktivní a konstruktivní účasti na zasedání Konference Organizace spojených národů o změnách klimatu, které se bude konat v Indonésii v prosinci 2007, s cílem dosáhnout obsáhlé komplexní dohody po roce 2012 (post-kjótská dohoda), která by měla zahrnovat všechny hlavní emitory, a která by měla být dojednána do konce roku 2009. Se zájmem zaznamenáváme Bělehradskou iniciativu *Posilování regionální spolupráce mezi zainteresovanými zeměmi jihovýchodní Evropy v oblasti změn klimatu*, a jejich uznání potřeby připravit jejich Rámcový akční plán pro změny klimatu (CCFAP) k podpoře implementace Rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu (UNFCCC), zejména jejího pracovního programu z Nairobi. Zřízení subregionálního virtuálního střediska v Bělehradě pro otázky související se změnami klimatu by poskytlo prostředek k rozvoji a implementaci programů a projektů spadajících do subregionálních Rámcových akčních plánů pro změny klimatu, navržených pro zainteresované země jihovýchodní Evropy, stejně jako k posílení mezinárodní partnerské spolupráce, která podporuje výměny zkušeností a odborných znalostí v oblastech výzkumu a sledování klimatu, vzdělávání, zvyšování povědomí veřejnosti a budování kapacit.

21. Uznáváme potřebu další integrace politik v oblasti změn klimatu, životního prostředí, udržitelného rozvoje a energie v regionu. Vyzýváme k dalším snahám o zlepšení energetické účinnosti za účelem splnění cílů v oblasti životního prostředí a udržitelné energie. Vítáme projekt týkající se *Financování investic do energetické účinnosti pro zmírňování změn klimatu* a budeme uvažovat jakožto investoři z veřejného sektoru o účasti v investičním fondu pro energetickou účinnost, který je vytvářen prostřednictvím projektu Energetická efektivita 21. Pro zvýšení energetické účinnosti my, ministři a vedoucí delegací smluvních stran Kjótského protokolu rovněž uznáváme důležitost využití flexibilních mechanismů Kjótského protokolu.

22. Vítáme horská partnerství v rámci Alp, Karpat, spolupráci v horských regionech jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie i mezi nimi navzájem. Uznáváme prospěch, který plyne ze stávajících právně závazných nástrojů pro ochranu a udržitelný rozvoj horských regionů jako jsou Alpská a Karpatská úmluva, a vítáme iniciativu zemí jihovýchodní Evropy a Kavkazu vyvíjet takové nástroje. Podněcujeme mezinárodní globální horské partnerství k podpoře výměny zkušeností a odborných znalostí s dalšími horskými regiony ve světě.

23. Vítáme úsilí zemí střední Asie v dosahování víceodvětvových a dlouhodobých cílů v oblasti udržitelného rozvoje a v implementaci Středoasijské iniciativy o udržitelném rozvoji, a mezinárodní partnery vyzýváme k účasti a podpoře na její implementaci, a to ve spolupráci s Středoasijským regionálním centrem pro životní prostředí (CAREC) tam, kde to bude potřeba.

24. Vyzýváme k rozvoji národních programů, strategií a implementačních, subregionálních a regionálních partnerství, zahrnující všechny zainteresované strany, za účelem podpory udržitelného využívání zdrojů a vzorců udržitelné spotřeby a výroby, týkající se, podle potřeby, zpřetrhávání vazeb mezi ekonomickým růstem a degradací životního prostředí prostřednictvím zlepšování účinnosti a udržitelnosti ve využívání zdrojů a výrobních procesů a omezování znehodnocování zdrojů, snižování znečištění a odpadů a snižování negativních sociálních dopadů a dopadů na životní prostředí. Podporujeme začlenění desetiletého rámce programů udržitelné spotřeby a výroby do pracovního cyklu Komise OSN pro udržitelný rozvoj (CSD), implementaci a sledování udržitelné spotřeby a výroby pomocí šíření příkladů té nejlepší praxe a podpory práce středisek čistší produkce a regionálních center pro životní prostředí, a potřebu zvážit rozvoj celoevropské iniciativy v rámci Marakešského procesu se zapojením jiných partnerů než je EHK OSN a tudíž vyzvat Program Organizace spojených národů pro životní prostředí (UNEP), aby tento návrh prozkoumal jakožto součást své práce v oblasti udržitelné spotřeby a výroby.

25. Uznáváme potřebu zlepšit nakládání s chemickými látkami v zemích tohoto regionu a postarat se o staré ekologické zátěže včetně chemických odpadů. Podporujeme implementaci SAICM (Strategický přístup k mezinárodnímu nakládání s chemickými látkami) a partnerství za účelem snižování znečištění životního prostředí těžkými kovy, a rovněž oceňujeme další probíhající aktivity v rámci Organizace spojených národů v otázkách chemických látek a těžkých kovů.

26. Klademe důraz na to, aby cíl mezinárodní konkurenceschopnosti domácího průmyslu nebyl v rozporu s cílem dosažení udržitelného rozvoje a přerušení vazby národního ekonomického růstu na tlaky a dopady na životní prostředí. Dosažení tohoto bude mimo jiné vyžadovat odpovídající podobu nástrojů politiky životního prostředí k zajištění nákladové efektivnosti a pobídek pro stimulaci vývoje a šíření energeticky účinných technologií, a také pro využití potenciálu uvádět na trh a obchodovat s environmentálním zbožím a službami. Zaznamenáváme, že mezinárodní spolupráce při navrhování, tvorbě a implementaci politik životního prostředí může hrát velmi užitečnou roli při hájení zájmů vysoké úrovně ochrany životního prostředí a při odstraňování rozdílů v této oblasti. Jsme zavázáni k účasti v procesu zabývajícím se otázkami globalizace a životního prostředí, zahájeného v rámci UNEP na dvacátém čtvrtém zasedání Globálního fóra ministrů

životního prostředí za účelem podpory přínosů globalizace ve prospěch životního prostředí.

27. Znovu potvrzujeme naše uznání důležitých vzájemných vazeb a spojovacích článků mezi obchodem a politikami životního prostředí a zdůrazňujeme náš závazek posilovat vzájemné podpůrné působení těchto dvou oblastí a minimalizovat potenciál rozporu mezi nimi jakožto příspěvek k přechodu směrem k udržitelnému rozvoji.

28. Uznáváme, že pro zlepšování životního prostředí je nezbytné náležité financování. Nedostatečná institucionální kapacita brání využívání příležitostí, které se objevují. Vítáme silný závazek všech zemí v rámci regionu EHK OSN podporovat efektivní využívání finančních prostředků ze všech zdrojů, včetně domácích rozpočtů a dárcovské podpory, bude-li k dispozici, za účelem posilování institucionálních kapacit na národních i místních úrovních, a podporovat efektivní využívání těchto prostředků pro přípravu realizovatelných, nákladově efektivních a na opatření zaměřených programů životního prostředí, zakotvených v plánech všeobecného rozvoje, strategiích snižování chudoby a rámcích rozvojové spolupráce Organizace spojených národů a to podle potřeby. Vítáme lepší spolupráci v oblasti dárcovských aktivit a podle potřeby synergie mezi institucemi a programy.

29. Zavazujeme se k optimálnímu využívání veškerých dostupných zdrojů environmentálního financování prostřednictvím zavádění a zdokonalování ekonomických nástrojů a zapojení soukromého sektoru, jako jsou například platby za ekosystémové služby a podpora soukromých finančních investic pro zachování a udržitelné využívání biodiverzity, jak na národní tak na subnárodní úrovni, za účelem podpory zlepšování životního prostředí v zemích východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie.

30. Zabývání se společnými problémy v oblasti životního prostředí nabízí příležitosti ke spolupráci mezi státy, rozptyluje napětí a přispívá k větší spolupráci a bezpečnosti. Spolupráce v oblasti životního prostředí může přispívat k mírotvorným procesům a my bereme na vědomí činnost Iniciativy pro životní prostředí a bezpečnost v účastnických zemích, která by měla pokračovat v úsilí zaměřeném na snižování bezpečnostních rizik souvisejících s životním prostředím. Jsme si vědomi užitečnosti nezávislých posuzování a hodnocení životního prostředí za účelem řešení potenciálních škod na životním prostředí a jejich omezování.

31. Zdůrazňujeme význam mnohostranných partnerství jakožto mechanismu k dosahování našich cílů a k realizaci našich závazků týkajících se životního prostředí a udržitelného rozvoje. V tomto ohledu vítáme závazky vlád i občanské společnosti ke spolupráci na všech úrovních. Apelujeme na EHK OSN, UNEP a další organizace zabývající se životním prostředím a na mnohostranné environmentální smlouvy, jejichž jsme smluvními stranami, aby rozvíjely partnerství orientované na podnikání kroků a opatření.

32. Znovu opakujeme náš závazek odstranit olovo z benzínu a nafty a podniknout kroky k významnému snížení obsahu síry v motorových palivech, společně s plány vývoje a odpovídajícími časovými harmonogramy, za účelem zlepšení lidského zdraví a životního prostředí, a to včetně prostřednictvím účasti na a podpory pro Partnerství UNEP pro čistá paliva a motorová vozidla.

III. CESTA KUPŘEDU

33. Proces „Životní prostředí pro Evropu“ považujeme za důležitý rámec pro bilaterální a multilaterální spolupráci v regionu EHK OSN. Politický rozměr procesu Životní prostředí pro Evropu by měl zůstat otevřený a přístupný pro všechny zainteresované země regionu EHK OSN a aktivitám, které mohou být pro proces přidanou hodnotou. Zavazujeme se, že budeme pokračovat v procesu „Životní prostředí pro Evropu“, který bude založen na potřebách a orientované na kroky a opatření ke zlepšení životního prostředí a dosažení pokroku v udržitelném rozvoji v regionu.

34. Zajistíme, aby budoucí proces „Životní prostředí pro Evropu“ i nadále plně odpovídal potřebám regionu a byl v souladu s rozvíjejícím se politickým a ekonomickým prostředím, stejně jako s prioritami životního prostředí našeho regionu. Zachováme rozměr procesu „Životní prostředí pro Evropu“ v rámci EHK OSN za současné podpory výměny zkušeností a příkladů té nejlepší praxe mezi účastnickými zeměmi.

35. Znovu potvrzujeme náš závazek pokračovat v podpoře úsilí zemí regionu o zlepšování jejich stavu životního prostředí na základě jejich specifických potřeb, závazků a požadavků, které nejsou výhradně pokryté jinou formou spolupráce, nástroji či procesy v regionu a jeho subregionech.

36. Budeme aktivně usilovat o partnerství s občanskou společností včetně soukromého sektoru za účelem posílení našeho úsilí a budeme se snažit získat jejich zkušenosti a odborné znalosti při uskutečňování změn vedoucích ke zlepšení podmínek životního prostředí v regionu.

37. Souhlasíme s tím, že výkonnost bude hlavním kritériem efektivnosti procesu „Životní prostředí pro Evropu“. Znovu potvrzujeme náš závazek plnit nejrůznější současné procesy, projekty a iniciativy zahájené v rámci procesu „Životní prostředí pro Evropu“ a nyní realizované v EHK OSN i v rámci dalších fór a institucí. Mezi naše klíčové oblasti zájmu patří:

- (a) Posilování environmentálních institucí a organizací, posilování nástrojů politiky a jejich implementace, a budování kapacit;
- (b) Pokračování a posilování monitoringu a hodnocení životního prostředí v regionu;
- (c) Aktivita s dopady přesahující hranice států a subregionální aktivity v rámci regionu EHK OSN;
- (d) Nově se objevující otázky zvláštního významu pro region, které nejsou pokryté jinými procesy či nástroji, a které podléhají schválení Výborem pro politiku životního prostředí EHK OSN.

38. Souhlasíme s tím, že provedeme reformu procesu „Životní prostředí pro Evropu“ a tím zajistit, aby proces zůstal významným a cenným nástrojem a zároveň posílit jeho účinnost jakožto mechanismu pro zlepšování kvality životního prostředí a života lidí napříč regi-

onem. Reforma procesu „Životní prostředí pro Evropu“ by se měla zaměřit na následující aspekty, i když se nemusí omezit pouze na ně:

- (a) Formát, zaměření a priority procesu a ministerských konferencí;
- (b) Hodnocení výkonnosti a dopadů procesu;
- (c) Upoutání širšího zájmu a aktivnější zapojení všech partnerů, zejména soukromého sektoru;
- (d) Rozvíjet využívání partnerství jakožto hnacích sil zlepšování implementace;
- (e) Působení a vliv externích přínosů odborných znalostí, lidských zdrojů a prostředků;
- (f) Posuzování způsobů a prostředků, jak efektivněji podporovat rozměr spolupráce v oblasti životního prostředí v rámci celého regionu EHK OSN;
- (g) Úplné náklady na proces a efektivní alokace dostupných prostředků;
- (h) Budoucí uspořádání sekretariátu.

Aby bylo možné se těmito otázkami zabývat podrobně a do hloubky a patřičně je zvážit, vyzýváme EHK OSN/Výbor pro politiku životního prostředí, aby do konce roku 2008 ve spolupráci a po konzultacích s partnery procesu „Životní prostředí pro Evropu“ připravily plán reformy tohoto procesu, aby mohl být na politické úrovni schválen Evropskou hospodářskou komisí Organizace spojených národů na jejím příštím zasedání na jaře 2009. Naše příští ministerské konference bude uspořádána na základě schválené reformy.

39. Zatímco budeme čekat na schválení ze strany EHK OSN a na následnou implementaci smysluplné reformy procesu „Životní prostředí pro Evropu“,

- (a) souhlasíme s tím, že EHK OSN/Výbor pro politiku životního prostředí by měl/a pravidelně zhodnotit pokrok dosažený v rámci procesu „Životní prostředí pro Evropu“. Rovněž vyzýváme EHK OSN poskytnout sekretariát pro přípravu příští konference procesu „Životní prostředí pro Evropu“;
- (b) Vyzýváme Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, aby pokračovala v zajišťování sekretariátu Pracovní skupiny pro implementaci Akčního programu pro životní prostředí (EAP Task Force), ale některé z těchto funkcí by měly být postupně převáděny na Regionální centra pro životní prostředí v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie, a to tam, kde to jejich kapacity dovolí, počínaje úkoly prováděnými na subregionální a místní úrovni a úkoly orientovanými na konkrétní projekty;
- (c) souhlasíme s tím, že funkce a činnosti Výboru pro přípravu projektů (PPC) by měly být internalizovány v rámci Evropské banky pro obnovu a rozvoj.

40. Vítáme nabídku vlády Kazachstánu pořádat příští konferenci v roce 2011.

41. Vyjadřujeme naši vděčnost vládě Srbska za to, že hostila tuto konferenci a chceme poděkovat jí i srbským občanům za vřelou pohostinnost, které se nám dostalo.

Šestá ministerská konference „ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ PRO EVROPU“

BĚLEHRAD, SRBSKO

10. – 12. října 2007

SHRNUTÍ PŘEDSEDY *

**Připravil Saša Dragin, ministr ochrany životního prostředí Srbska,
předseda Šesté ministerské konference „Životní prostředí pro Evropu“**

Šestá ministerská konference „Životní prostředí pro Evropu“ se konala v Bělehradě ve dnech 10. – 12. října 2007. Ministři a vysocí představitelé z 51 členských států EHK OSN a Evropské komise, mezinárodních organizací, nevládních organizací a dalších zainteresovaných stran diskutovali o pokroku v implementaci politik životního prostředí dosaženém v období od kyjevské konference konané v roce 2003, o budování kapacit a spolupráci a rovněž o budoucnosti procesu „Životní prostředí pro Evropu“. Výsledky jejich diskusí jsou promítnuty ve shrnutí předsedy.

Výše uvedení účastníci rovněž schválili a přijali Ministerskou deklaraci. *

I. Úvod

1. Šestou ministerskou konferenci „Životní prostředí pro Evropu“ zahájil uvítacím projevem prezident Republiky Srbsko. Zdůraznil, že ve stále větší míře je uznáván vztah mezi problémy životního prostředí na celosvětové i na regionálních úrovních, mezinárodní stabilitou a mírem a bezpečností a že neexistuje alternativa ke koncepci udržitelného rozvoje. Rovněž vyzdvihl úsilí své země a dosažený pokrok směrem k vyvinutí účinného systému ochrany životního prostředí. V tomto kontextu přednesl návrh iniciativy „Nulové emise – nulová daň“, která má za cíl zavedení osvobození od daně u výroby vozidel s nulovými emisemi a jejich uvedení na trh ve všech členských zemích EHK OSN. Vedoucí delegace Ukrajiny předal „pochoď“ „Životního prostředí pro Evropu“ z rukou Kyjeva do Bělehradu. Upozornil na příležitost zlepšit účinnost procesu a vyzval k zvýšení úsilí ke zlepšení environmentální demokracie.

2. Výkonný tajemník EHK OSN podtrhl důležitost procesu „Životní prostředí pro Evropu“ jakožto jedinečné spolupráce mezi státy, mezinárodními organizacemi, nevládními organizacemi a dalšími zainteresovanými partnery v regionu, i jakožto příklad soudržnosti. Zatímco od zahájení procesu bylo v mnoha zemích dosaženo značného pokroku, řada důležitých problémů a výzev zůstává. Začlenění politik životního prostředí do národních rozvojových strategií mělo

mimořádnou důležitost, neboť opomíjení aspektů životního prostředí v ekonomickém rozvoji zemí by z dlouhodobého hlediska pro ně bylo velmi nákladné.

3. Toto poselství ještě popořil výkonný ředitel Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) ve svém zahajovacím projevu. Upozornil na důležitost integrace politiky pro dosažení udržitelného rozvoje na celosvětové úrovni. Rovněž zdůraznil, že cestu rozvoje dvacátého století není třeba následovat ve století současném, a že životní prostředí je zdrojem pro rozvoj a nikoliv statkem určeným k vyčerpání. Po úvodních projevech si účastníci užili zahajovacího ceremoniálu s představením umělců z hostitelské země.

II. HODNOCENÍ A IMPLEMENTACE

(a) Stav životního prostředí a monitoring a hodnocení

4. Delegace účastníci se diskuse na toto téma přivítali celoevropskou hodnotící zprávu o stavu životního prostředí („Bělehradské hodnocení“), kterou připravila Evropská agentura životního prostředí (EEA) ve spolupráci s EHK OSN a dalšími partnery. Účastníci vyzdvihli specifické poznatky, které zpráva přinesla, zejména poznatky týkající se změn klimatu, biodiverzity, zásobování vodou, hygienických zařízení, mořského prostředí, obnovitelné energie a vzorců udržitelné spotřeby a výroby. Delegace zdůraznily potřebu zaměřit budoucí kroky a opatření v rámci procesu „Životní prostředí pro Evropu“ na zlepšení monitoringu tak, aby produkoval environmentální data jednotným způsobem, dále na budování kapacit jednotlivých zemí v oblasti sledování životního prostředí, a na aplikaci ekosystémového přístupu při hodnocení životního prostředí. Delegace dále zdůraznily potřebu vytvořit další hodnotící zprávu pro konferenci „Životní prostředí pro Evropu“, která se bude konat v roce 2011.

5. Byl položen důraz na vazbu mezi „Bělehradskou hodnotící zprávou“ a dalšími zprávami předloženými na konferenci, včetně zprávy o Programu hodnocení stavu a politik životního prostředí (EPR)

* V této verzi jsou promítnuty textové změny, které byly vloženy po skončení konference

EHK OSN, a zprávy o politikách životního prostředí v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie. Bylo zdůrazněno, že je zde potřeba v budoucnosti v hodnotících zprávách používat spíše data produkovaná vládními institucemi než data z neoficiálních zdrojů.

6. Diskutující podtrhli potřebu učinit z monitoringu užitečný nástroj při tvorbě politiky životního prostředí. Byly prezentovány příklady modernizace monitorovacích sítí na národní úrovni, zvyšování počtů měřících stanic a rozšiřování parametrů monitoringu, zdokonalování environmentálních databází, používání mezinárodně dohodnutých indikátorů v národních zprávách o životním prostředí, a tvorby hodnocení životního prostředí jednotným způsobem. Diskutující vyzvali EHK OSN, EEA a další partnery, aby pokračovali v poskytování podpory snahám zemí harmonizovat postupy environmentálního monitoringu, metodiky a přístupy. Rovněž byla zdůrazněna důležitost podporování podniků při zlepšování jejich environmentálního monitoringu a reportingu v zemích východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie.

7. Byly prezentovány příklady partnerství v oblasti monitoringu životního prostředí mezi zeměmi, včetně spolupráce při sledování počasí a podílení se o data z oblasti vod. Rovněž byla zdůrazněna potřeba učit se z příkladů dobré praxe zavedených na globální úrovni.

8. Byla vyjádřena podpora doporučením EHK OSN týkajícím se environmentálního reportingu založeného na indikátorech a rovněž metodickým pokynům pro environmentální monitoring a reporting podniků. Pracovní skupina EHK OSN pro monitoring a hodnocení životního prostředí byla vyzvána, aby zintenzivnila své úsilí při budování kapacit ve sledování životního prostředí v zemích východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie, a aby environmentální reporting učinila kompatibilním napříč celým regionem EHK OSN.

9. Někteří diskutující ocenili *První hodnocení hraničních řek, jezer a podzemních vod* v regionu EHK OSN a vyzvali k tomu, aby další hodnocení bylo předloženo na příští konferenci "Životní prostředí pro Evropu".

(b) Implementace multilaterálních dohod o životním prostředí a poznatků získaných z Programu hodnocení stavu a politik životního prostředí (EPR) EHK OSN

10. Diskutující podtrhli skutečnost, že pět environmentálních smluv Programu hodnocení stavu a politik životního prostředí EHK OSN významným způsobem přispělo ke zlepšování politiky životního prostředí v regionu tím, že se zabývají velkými rozdíly v oblasti životního prostředí v zemích jihovýchodní Evropy, východní Evropy, Kavkazu a střední Asie. Tyto smlouvy sloužily jakožto základ pro mnoho národních kroků zaměřených na lepší správu životního prostředí, na integraci politik životního prostředí do dalších sektorů a na podporu udržitelného rozvoje. Rovněž bylo zaznamenáno, že smlouvy EHK OSN a Program hodnocení stavu a politik životního prostředí přispěly k environmentální bezpečnosti v regionu.

11. Účastníci uznali skutečnost, že v období od prvního kola EPR bylo v posuzovaných zemích vynaloženo značné úsilí a dosaženo významného pokroku, zejména v otázkách sbližování politik životního prostředí; v otázkách strategií a legislativy; zvýšeného zapojení do mezinárodní spolupráce v oblasti životního prostředí; a zlepšené účasti veřejnosti. Doporučení EPR, přizpůsobená individuálním požadavkům zemí, dala podnět ke zlepšování institucionálních rámců a řízení, ke tvorbě efektivnějších politik životního prostředí a k posilování

mezinárodní spolupráce. Bylo zaznamenáno, že národní zprávy vykazují zlepšenou implementaci environmentálních smluv v rostoucím počtu zemí. Většina smluvních stran zavedla odpovídající legislativní rámce nutné k plnění jejich povinností a zapojila se do bilaterální i multilaterální spolupráce.

12. Nicméně implementace mnohostranných environmentálních smluv (MEAs) napříč regionem nebyla odpovídající a důsledná a vznikla zde potřeba pokračování dalších kroků. Jednotlivé země podtrhly důležitost urychlení ratifikace smluv EHK OSN a protokolů k nim přijatých. Závažné překážky a potíže v zemích východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie, zdůrazněné v nejnovějších EPRs a promítnuté v dokumentu "Kritické otázky implementace politik životního prostředí", rovněž bránily účinné implementaci mnohostranných environmentálních smluv. Diskutující uvítali specifická doporučení pro jednotlivé země k překonání překážek a potíží zkoumaných v dokumentu.

13. Podle řady diskutujících "Pokyny pro posílení plnění a implementaci mnohostranných environmentálních smluv" ("Kyjevské pokyny"), schválené na ministerské konferenci v Kyjevě, zůstávají nadále užitečným nástrojem pro zabývání se potížemi při implementaci a plnění mnohostranných environmentálních smluv. Konkrétní národní implementační plány by měly být vypracovávány tak, aby byl zajištěn strategický přístup k plnění mnohostranných environmentálních smluv i ke stanovení priorit pro implementaci doporučení EPR. Vzhledem k tomu, že do implementace mnohých mnohostranných environmentálních smluv bylo zapojeno více než jeden kompetentní orgán, je nezbytné ustavit dobrou spolupráci a koordinaci mezi národními orgány a dalšími partnery.

14. Reportování informací bylo zcela zásadní pro efektivní fungování mnohostranných environmentálních smluv a mělo by být dále posilováno. Všechny smlouvy EHK OSN zavedly systémy pro pravidelný sběr informací a jejich využívání pro posuzování implementace a plnění a/nebo pro všeobecné informování. Užitečné informace byly rovněž hlášeny prostřednictvím EPR, které se zabývaly širokým okruhem environmentálních otázek, včetně mnohostranných environmentálních smluv. Účastníci dospěli k závěru, že Kyjevské pokyny by měly být nadále používány zeměmi ke zlepšování jejich reportingu, zatímco EPR by měly pokračovat ve združňování přínosů implementace právních nástrojů a potřeby budování kapacit.

15. Bylo zdůrazněno, že zde existuje potřeba stávající činnosti v oblasti budování kapacit v rámci smluv rozvíjet do společných programů s řádně definovanými prioritami a kroky, a to za účelem pomoci zemím východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie s řešením plné implementace základních požadavků mnohostranných environmentálních smluv. Na druhé straně, diskutující uváděli, že nové členské státy Evropské unie by měly pokračovat v podílení se o jejich zkušenosti a příklady dobré praxe z přechodného období se zeměmi východní a jihovýchodní Evropy, Kavkazu a střední Asie tak, aby tyto země přiblížily k mezinárodně uznávaným standardům v životním prostředí.

16. S vědomím toho, že každá ze smluv měla svůj konkrétní specifický mandát a cíle, účastníci požadovali posílení synergií mezi nimi. Zvýšilo by to jejich efektivnost jakožto nástrojů pro ochranu životního prostředí a upevňování mezinárodní spolupráce. Diskutující vyzdvihli skutečnost, že právní nástroje EHK OSN v oblasti životního prostředí jsou jako takové cenným modelem pro další regiony, které čelí podobným problémům přesahujícím hranice států.

III. SPOLEČNÉ ZASEDÁNÍ K VÝCHOVĚ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

17. Ministři školství a životního prostředí z regionu EHK OSN se setkali poprvé v historii procesu "Životní prostředí pro Evropu" a ve společném prohlášení opětovně potvrdili svůj závazek k implementaci výchovy k udržitelnému rozvoji v regionu. Zvážili dosažené úspěchy, získané poznatky, a také problémy a výzvy zjištěné při implementaci Strategie výchovy k udržitelnému rozvoji EHK OSN v období od kyjevské konference, a dohodli se na další cestě vpřed. Vyjádřili uspokojení, že závazky učiněné v Kyjevě a ve Vilniusu byly splněny. Znovu potvrdili, že vzdělávání k udržitelnému rozvoji umožňuje lidem, aby se informovaně rozhodovali ve prospěch udržitelného rozvoje, čímž by mohlo hrát důležitou roli při překonávání sociálních a ekonomických problémů i problémů životního prostředí. Rovněž zdůraznili, že změny klimatu jsou otázkou, která je zkouškou solidarity na celém světě prostřednictvím našich postojů v každodenním životě.

18. Strategie výchovy k udržitelnému rozvoji EHK OSN zůstává jedinečným příkladem regionální implementace vzdělávání k udržitelnému rozvoji mezi různými iniciativami vyvinuté v rámci desetiletí vzdělávání pro udržitelný rozvoj vyhlášeného Organizací spojených národů, která tímto posloužila jako příklad pro další regiony.

19. Komplexní mechanismus reportování a soubor indikátorů byl oceněn jakožto inovační nástroj, který zemím pomáhá vyhodnocovat pokrok při implementaci Strategie. Zpětná vazba v podobě 36 národních zpráv o implementaci – i když v podrobnostech se informace lišily – byla významným dosaženým úspěchem.

20. Plnění první fáze implementace Strategie probíhalo dobře; většina zemí projevila závazek vytvářet nezbytné politiky a opatření a institucionální struktury k implementaci Strategie. Zejména země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie učinily viditelný pokrok. Země jihovýchodní Evropy měly řadu problémů před sebou; mnohé z nich se dosud nacházely v procesu přijímání nezbytných opatření k podpoře šíření výchovy k udržitelnému rozvoji. Další země v regionu významným způsobem pokročily. Decentralizované řídicí struktury nebyly překážkou pro uskutečňování Strategie výchovy k udržitelnému rozvoji; země s federální strukturou dosáhly slušného pokroku. I když mnohé země v regionu disponovaly bohatými zdroji tuzemských a dalších místních znalostí a vědomostí, jejich nedostatečné využití zůstalo slabou stránkou procesu implementace výchovy k udržitelnému rozvoji.

21. Diskutující vysoce ocenili úzkou a efektivní spolupráci mezi EHK OSN a Organizací spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO), zejména v pokroku monitoringu. Dalším významným úspěchem bylo shromáždění příkladů dobré praxe ve výchově k udržitelnému rozvoji, které společně provedly EHK OSN a UNESCO.

22. Účastníci zdůraznili, že pevnější a intenzivnější partnerství mezi řídicími orgány a zainteresovanými stranami a mezi různými resorty, zejména mezi ministerstvy školství a životního prostředí, zůstává důležitou podmínkou pro zlepšení implementace.

23. Kvalifikovanost a schopnosti vzdělavatelů byly často překážkou pro zlepšování kvality vzdělávání. Další důležitou výzvou

pro subjekty řízení a další zainteresované strany bylo budování kapacit, a v této oblasti neformální a neoficiální vzdělávání mělo zvláštní roli.

24. Diskutující se shodli na tom, že uskutečňování Strategie v budoucnu by se mělo zaměřit na další posilování počátečních opatření a na rozvíjení kvalifikovanosti, výukových nástrojů a materiálů pro výchovu k udržitelnému rozvoji a vylepšování jejich obsahu. Je potřeba vyvinout ještě více integrující koncepci vzdělávání pro udržitelný rozvoj, aby bylo možné učinit posun od environmentálního vzdělávání ke skutečnému udržitelnému rozvoji. Hnací silou implementace by měly být konkrétní potřeby a měla by reagovat na problémy a výzvy specifické pro tu kterou zemi a na společné zájmy stanovené dílčími regiony. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj by mělo být podpořeno prostřednictvím budování kapacit a šířením příkladů dobré praxe a postupů. Pozornost by měla být věnována zvyšování povědomí o potenciálních přínosech tuzemských a dalších místních znalostí a vědomostí.

25. Delegace chválily spolupráci při realizaci Strategie a shodly se na tom, že Řídicí výbor se ukázal být účinným rozhodovacím orgánem a že by i nadále měl nést odpovědnost za řízení procesu Strategie. Za účelem zajištění stabilní a efektivní realizace programu účastníci žádali o zvážení alokace prostředků z pravidelného rozpočtu Organizace spojených národů na implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

26. Země jihovýchodní Evropy a střední Asie přednesly společná prohlášení k výchově k udržitelnému rozvoji v jejich příslušných subregionech.

IV. KULATÝ STŮL K BIODIVERZITĚ

27. Účastníci vyjádřili uznání úspěchům vlád, nevládních organizací a dalších partnerů, které byly dosaženy od roku 2003 při implementaci Kyjevské rezoluce o biodiverzitě, ale rovněž zdůraznili, že zpráva Evropské agentury životního prostředí konstatuje, že cíle pro rok 2010 bude obtížné dosáhnout bez zvýšeného úsilí. Účastníci dále zdůraznili potřebu celoevropského nástroje k posunutí tohoto procesu dopředu a vyjádřili ocenění Celoevropské strategie pro biologickou a územní rozmanitost (PEBLDS) a její práci.

28. Diskutující věnovali pozornost hodnocení Countdown 2010 a úspěchům vztahujícím se k cílům z Kyjeva, jako jsou například chráněné oblasti, ekologické sítě a invazní cizí druhy, ale rovněž konstatovali, že toho zbývá ještě mnoho udělat pokud jde o cíle v oblasti zemědělství a lesů. Rovněž zde byly zmíněny další důležité problémy, kterým je nutno se věnovat, jako například změny klimatu, mořské prostředí a začlenění otázek biodiverzity do výrobních sektorů.

29. V diskusi bylo projevováno všeobecné uznání pokroku dosaženého při průběžné práci v regionu při přípravě Celoevropské ekologické sítě (PEEN), při zjišťování zemědělské půdy vysoké přírodní hodnoty, při přípravě navrhovaných 26 indikátorů biodiverzity vyplývajících z projektu usměrnění evropských indikátorů biodiverzity pro rok 2010 a z projektu týkajícího se podnikání, bankovníctví a biodiverzity. Delegace konstatovaly, že stále přetrvávají problémy pokud jde o integraci environmentálního uvažování a ohledů do výrobních sektorů a realizaci národních strategií a akčních plánů.

30. Mnozí diskutující požadovali, aby PEEN byla podpořena silnou politickou vůlí, aby se pokračovalo v podněcování iniciativ týkajících se ekologické spojitosti. Podle účastníků má ekologická spojitost hrát významnou roli, neboť dopady změn klimatu na biodiverzitu se již projevují. Bylo poznamenáno, že je nutné podniknout okamžité kroky k zajištění dostatečně silných a soudržných ekosystémů, které budou schopné mírnit dopady na ně.

31. Diskutující dospěli k závěru, že existuje rozdílné chápání zemědělské půdy vysoké přírodní hodnoty v regionu země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie než v Evropské unii, takže je nutné podporovat aktivity, které berou v úvahu rozmanitost a různost regionu. V Evropské unii byla ochrana přírody různá, neboť zde byla tendence zaměřovat se spíše na ochranu různých typů krajiny vyplývajících z bohaté mozaiky činností spojených s využíváním půdy. Mezinárodní finanční instituce podporovaly plnění směrnic EU v přístupujících zemích a zemích v předstupném procesu pomocí zemědělské reformy, agro-environmentálních programů a ochrany biotopů.

32. V diskusi byla zmíněna multifunkčnost lesních ekosystémů a rovněž vazba mezi Rámcovou úmluvou OSN o změně klimatu (UNFCCC) a Úmluvou o biologické rozmanitosti, neboť obě tyto úmluvy jsou důležitými nástroji pro řešení účinků změn klimatu na biodiverzitu. Dalším problémem souvisejícím se změnami klimatu byla skutečnost, že region zároveň usiloval o ekonomický a sociální rozvoj a o dosažení Rozvojových cílů tisíciletí.

33. Bylo konstatováno, že jsou rovněž nutné investice do ochrany biodiverzity za účelem zachování cenných služeb, které biodiverzita poskytuje ekonomice. Účastníci uvedli, že je nutné nalézt nové a kreativní způsoby ochrany biodiverzity, jako jsou pobídky, nové formy financování a platby za služby ekosystémů. Je třeba podporovat spolupráci na celoevropské úrovni k vyvíjení těchto nástrojů.

34. Mnozí diskutující podtrhli skutečnost, že vlády samotné nemohou vyřešit veškeré problémy související s ochranou biodiverzity, a tudíž je nezbytné zapojit dohromady všechny vrstvy společnosti k účasti v tomto procesu. Při řešení tohoto problému by mezi priority mělo patřit zvyšování veřejného povědomí a rozvíjení osobních postojů k otázce ochrany přírody. Příklady dobré praxe a postupů mohou být realizovány pouze prostřednictvím zapojení nevládních organizací, aby bylo zajištěno předávání znalostí a vědomostí a široká účast mnoha vrstev společnosti. To podpoří také demokracii. Účastníci se shodli na závěru, že je důležité měnit lidské hodnoty a chování směrem k ochraně biodiverzity.

35. Rovněž byl zdůrazněn význam budování spolupráce se zainteresovanými stranami a vytváření nástrojů a rámců za účelem jejich zapojení do spolupráce. K dalším partnerům by mohl být nalezen přístup prostřednictvím zřetelnějšího profilování a zvyšování povědomí o důležitosti biodiverzity. Účastníci konstatovali, že do ochrany a udržitelného využívání biodiverzity je nezbytné zapojit jakožto zainteresované strany také regionální a místní orgány. Mládež je důležitým partnerem, neboť se obává, že nečinnost by způsobila nezvratné ztráty biodiverzity.

36. Dále je třeba se zabývat úlohou soukromého sektoru a podnikání. Bylo velmi důležité navázat kontakt s těmito partnery a propagovat hodnotu biodiverzity jakožto prostředku a nástroje. Od nadcházející konference EU o podnikání a biodiverzitě se očekává, že zvýší profil

biodiverzity v podnikatelském světě a že snad podpoří dlouhodobější kroky a opatření na úrovni celé EU.

37. Účastníci kulatého stolu poté schválili a přijali Bělehradské prohlášení o biodiverzitě.

V. BUDOVÁNÍ KAPACIT

(a) Pokrok a perspektivy v implementaci Strategie životního prostředí pro země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a Stře-doasijské iniciativy pro udržitelný rozvoj

Pokrok a perspektivy v uskutečňování Strategie životního prostředí pro země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie

38. Delegáti uvítali zprávu "Politiky pro lepší životní prostředí: pokrok ve východní Evropě, na Kavkazu a ve střední Asii", a také další zprávy připravené pro zasedání. Vyjádřili uznání analýze a procesu spolupráce, který její přípravu provázel. Návrh zprávy vypracovala Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), ovšem v úzké spolupráci se zeměmi východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a s nevládními organizacemi a rovněž s řadou mezinárodních organizací a institucí: Světová Banka, Světová zdravotnická organizace, Výbor pro přípravu projektů, Program OSN pro rozvoj, EHK OSN, UNEP, Regionální centrum pro životní prostředí Szentendre, čtyři regionální centra pro životní prostředí ze země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie, a Eco-Forum. Zpráva doplnila "Bělehradské hodnocení tím", že se zaměřila na opatření a kroky, které země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie podnikly v období od roku 2003. Zpráva byla vypracována pod záštitou Úkolové skupiny pro implementaci Akčního programu pro životní prostředí (EAP Task Force).

39. Zpráva zdokumentovala přes 200 pozitivních opatření a kroků, které země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie podnikly od konání kyjevské ministerské konference v roce 2003. Řada diskutujících uvedla příklady podniknutých opatření. Hlavní legislativní a politické rámce pro efektivní ochranu životního prostředí byly zavedeny mnohými zeměmi východní Evropy, Kavkazu a střední Asie. Pozornost zasluhující pokrok byl dosažen v několika oblastech: prosazování a plnění, zásobování vodou a hygieně, vodohospodářství a zemědělství. Neznamená to, že situace v těchto oblastech je dnes vyhovující; spíše to, že bylo dosaženo určitého pokroku v některých zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie.

40. Mnozí diskutující zdůraznili problémy s implementací, které existují ve většině zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie: kroky podniknuté do dnešní doby všeobecně nebyly dostatečné k dosažení cílů, které byly stanoveny. Souviselo to s nedostatečnými prostředky – finanční a lidské zdroje a institucionální kapacita. Rovněž to ovšem mělo vazbu na nedostatečné stimuly: ceny vody, energií a dalších zdrojů byly stále stanovovány na velmi nízké úrovni; prosazování patřičných standardů nevedlo ke změnám v chování podniků; a veřejná poptávka nevytvářela dostatečný politický tlak. Nebyla zde žádná obdoba ve formě přistoupení k EU jakožto hybné síly zlepšování životního prostředí. Přibližování se k standardům provádění ochrany životního prostředí v západní Evropě proto bude muset být více pohnáno vnitřními silami.

41. V průběhu diskuse mnozí delegáti zdůraznili tři otázky jakožto obzvláště zasluhující vysokou prioritu: zásobování vodou a hygiena,

zejména dosažení Rozvojových cílů tisíciletí souvisejících s vodou; posilování kapacit environmentálních institucí; a podpora energetické účinnosti. Mezi oblasti, kde bylo dosaženo jen malého pokroku, patřily: nakládání s odpady; ochrana biodiverzity, zejména mimo chráněné oblasti; a doprava.

42. Při pohledu do budoucnosti delegáti široce podpořili hlavní doporučení navržená ve zprávě, ale zdůraznili, že tato doporučení je potřeba přizpůsobit specifické situaci v té které zemi. Zpráva navrhla věnovat hlavní pozornost: vypracování jasné představy, s jasnými prioritami a cíli vázanými na časový harmonogram; vytvoření realistického, postupného přístupu k reformě; zahájení efektivnější implementace, včetně efektivnějšího prosazování; posílení pobídek a stimulů, zejména prostřednictvím systému tvorby cen; budování kapacit environmentálních institucí; investování do lidských zdrojů, zejména potom posilování kapacit pro ekonomické analýzy a řízení; mobilizace dodatečných finančních prostředků pro životní prostředí ze soukromého sektoru a z mezinárodních zdrojů jako je Mechanismus pro čistý vývoj; a dalšího zapojování partnerů jako jsou nevládní organizace, soukromý sektor a média.

43. Delegace uznaly důležitost role, kterou hraje podpora poskytovaná ze strany dárců. V absolutním vyjádření podpora ze strany dárců nebyla velká a klesala, ale hrála důležitou urychlující roli. Několik dárců popsalo své aktivity v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie a vyjádřilo ochotu pokračovat v poskytování této podpory. Dárcovské programy se ovšem změnily, včetně programu Evropské komise, který dosud byl největším programem v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie. Tyto změny podtrhly to, jak je pro země východní Evropy, Kavkazu a střední Asie důležité začlenit životní prostředí do národních ekonomických strategií, strategií snižování chudoby a programů dárcovské spolupráce.

Implementace Středoasijské iniciativy pro udržitelný rozvoj

44. Ministři a vedoucí delegací ze středoasijských zemí prezentovali pokrok dosažený při implementaci a perspektivy pro Středoasijskou iniciativu pro udržitelný rozvoj (CAI). Opětovně potvrdili svůj závazek zahájit produktivní víceodvětvový dialog o udržitelnosti životního prostředí a udržitelném rozvoji v subregionu. Jako budoucí prioritní oblasti delegáti zdůraznili posilování řízení péče o životní prostředí, koordinovaný přístup k hospodaření s vodou, vzdělávání pro udržitelný rozvoj, podporu pro občanské iniciativy, reakci na změny klimatu, a zabývání se otázkami udržitelné obživy. Navrhli mnohostranný dialog o Středoasijské iniciativě jakožto subregionální platformu pro podporu a koordinaci této iniciativy. Diskutující vyzvali k intenzivní podpoře ze strany dárců a mezinárodních organizací pro projekty v rámci těchto prioritních oblastí.

45. Účastníci pokládali za vhodné, aby budoucí proces "Životní prostředí pro Evropu" měl subregionální zaměření a tím by odrážel měnící se skutečnost, priority a vývojové trendy, a to jak ve střední Asii, tak globálně. Středoasijské země konstatovaly, že přestože nejsou zahrnuty do politik rozšiřování EU či přibližování se k EU, region hraje důležitou roli v udržitelnosti životního prostředí, a to jak na úrovni kontinentu v rámci Eurasie, tak celosvětově. Účastníci upozornili na roli střední Asie jakožto mostu mezi Evropou a dynamicky se rozvíjející Čínou a Indií, které zahrnují téměř polovinu světové populace. A zároveň je střední Asie pro Evropu důležitým dodavatelem energie a potenciálně velkým trhem.

(b) Perspektivy zemí jihovýchodní Evropy

46. Ministři a vedoucí delegací účastníci se diskuse uvítali Bělehradskou iniciativu ke zlepšení subregionální spolupráce v rámci jihovýchodní Evropy v oblasti změn klimatu. Zástupci jednotlivých zemí uvítali zřízení střediska pro změny klimatu v Bělehradě, zaměřeného na implementaci akčního plánu budování kapacit pro jihovýchodní Evropu, a někteří z nich zdůraznili, že prozkoumají možnosti podpory pro takové aktivity. Vyzdvihli potřebu zlepšené spolupráce v rámci regionu a podpory mezinárodního partnerství ke zvýšení kapacity a schopnosti zemí umět se vypořádat s nově se objevujícími otázkami souvisejícími s přizpůsobováním se změnám klimatu a jejich zmírňováním.

47. Diskutující zdůraznili, že od ministerské konference konané v Kyjevě v roce 2003 země jihovýchodní Evropy vynaložily značné úsilí a dosáhly značného pokroku při dosahování vyšších standardů ochrany životního prostředí. Bylo potvrzeno, že společným cílem všech zemí v regionu je členství v EU, a že vývoj zemí jihovýchodní Evropy byl a bude řízen a určován obsahem *acquis communautaire* a dalších politik EU. Bylo zaznamenáno, že konkrétní pokrok byl učiněn v oblasti harmonizace národní legislativy s legislativou EU, ale že její implementace vyžaduje další úsilí a pomoc, stejně jako zvýšení investic do životního prostředí.

48. Plnění výzev požadavků na členství v EU si vyžádá celkové posílení systémů řízení péče o životní prostředí a také posílení budování kapacit na všech úrovních státní správy. Bude zapotřebí pomoc pro další harmonizaci legislativy a pro její implementaci a také pro přijímání a implementaci regionálních i globálních environmentálních smluv.

49. Delegace účastníků se diskuse poukázaly na důležitost lepší integrace otázek životního prostředí do odvětvových politik, a na nezbytnost toho, aby splynutím ekonomického rozvoje s ochranou životního prostředí se našla cesta k dosažení udržitelného rozvoje a udržitelného využívání přírodních zdrojů, jestliže ekonomiky v daném subregionu rostou. Dosahování cílů a priorit bude vyžadovat angažovanost a zapojení všech aktérů – konkrétně vlád, mezinárodních a regionálních organizací, finančních institucí, dalších dárců, občanské společnosti včetně soukromého sektoru – a mělo by pokrývat různé otázky životního prostředí identifikované na základě specifických potřeb subregionů a zemí, za účelem zajištění udržitelného rozvoje a ochrany přírodních zdrojů.

50. Všechny země jihovýchodní Evropy zdůraznily potřebu posilování subregionální spolupráce, která by mohla být jak významným nástrojem pro integraci do EU a dosahování cílů udržitelného rozvoje, tak užitečným nástrojem pro institucionální, právní a ekonomickou reformu. Země jihovýchodní Evropy se shodly na tom, že aby dosáhly svých cílů v ochraně životního prostředí, měly by ustavit spolupráci na bilaterální i subregionální bázi, podílet se o své zkušenosti, a těžit ze zkušeností sousedních zemí a členských států EU. Za věc nejvyšší důležitosti je považováno to, aby země čelící podobným problémům při dosahování svých cílů spojily úsilí, kapacity a schopnosti v reakci na globální výzvy.

51. Ministři a vedoucí delegací poukázali na to, že proces "Životní prostředí pro Evropu" a s ním související procesy a nástroje jsou důležitými instrumenty pro budování kapacit. Shodli se na tom, že by tento proces měl vést k silnějšímu zaměření na subregionální inicia-

tivy a spolupráci podle toho, jakou pomoc potřebují různé subregiony a země, což by mělo slibovat účinnější přístup k budoucím iniciativám a aktivitám založeným na výsledcích a orientovaným na podnikání kroků a opatření.

VI. PARTNERSTVÍ

(a) Politika životního prostředí a mezinárodní konkurenceschopnost: můžeme si dovolit lepší životní prostředí?

52. Existovala všeobecná shoda v tom, že zlepšování péče o životní prostředí a posilování mezinárodní konkurenceschopnosti samy o sobě nejsou rozporné politické cíle. Neexistuje závislost jako taková mezi ekonomickým růstem a ochranou životního prostředí.

53. Přísnější politika životního prostředí by neměla být považována za luxus, který je možné odložit do doby, dokud nebudou dosaženy vyšší úrovně ekonomické prosperity. Za daných úzkých vazeb mezi ekonomikou a životním prostředím bylo důležité zajistit efektivní integraci ochrany životního prostředí do odvětvových i národních strategií ekonomického rozvoje. Vlády potřebovaly vybudovat schopnou a dostatečně silnou státní správu pro plánování a implementaci efektivních politik životního prostředí. Země by měly vytvořit institucionální uspořádání pro neustálý dialog mezi všemi partnery, včetně veřejnosti, s cílem vyrovnaného a integrovaného uvažování o ekonomických, sociálních a environmentálních otázkách.

54. Zatímco základní principy integrace politiky byly dobře pochopeny, některé země čelily obtížím, alespoň zpočátku, při efektivní implementaci nových mechanismů vytvořených pro koordinaci a spolupráci různých centrálních vládních úřadů. A podobným způsobem probíhaly rovněž procesy učení se jak efektivně spolupracovat mezi různými místními orgány v regionu.

55. V tomto kontextu by země mohly těžit z výměny zkušeností s vzhledem k tvorbě efektivní politiky životního prostředí a rozdílným národním přístupům k uskutečňování integrace politiky.

56. Existovala široká shoda v tom, že čisté a k životnímu prostředí šetrné technologie v kombinaci s přísnějšími standardy životního prostředí hrají klíčovou roli pro zvyšování účinnosti využívání zdrojů a snižování intenzity znečištění působeného ekonomickými aktivitami, včetně zemědělství a lesnictví. Potřeba technologické aktualizace produktivního základního jmění poskytla zemím, především zemím s nízkými příjmy, ale také rozvinutým zemím značné příležitosti pro zlepšenou péči o životní prostředí.

57. Mnozí diskutující uvedli, že celosvětově přísnější standardy v oblasti životního prostředí ve skutečnosti popohnaly rozvoj rychle rostoucího trhu technologií šetrných k životnímu prostředí. Produkce těchto čistých technologií se stala důležitým zdrojem konkurenčních výhod, což se promítá ve strmém růstu zisků a zaměstnanosti v tomto sektoru.

58. Mezinárodní finanční a technická pomoc na podporu budování domácího institucionálního a technologického zázemí bude nadále hrát důležitou roli při podpoře udržitelného rozvoje v zemích s nízkými příjmy, ale může pouze doplňovat domácí úsilí, které je potřeba podepřít silnou politickou vůlí. Toto byl názor zdůrazňovaný zejména diskutujícími z dárcovských zemí.

(b) Environmentální financování a partnerství na podporu implementace politik a programů životního prostředí *Environmentální financování*

59. Účastníci v rámci diskuse k environmentálnímu financování nastínili širokou škálu nástrojů financování životního prostředí a rovněž potřebu inovací v této oblasti. V této souvislosti zdůraznili důležitost financování pro oblast výzkumu a vývoje a potřebu optimalizovat podmínky pro zapojení soukromého sektoru. Jeden z diskutujících uvedl řadu příkladů iniciativ navržených k vytváření pobídek pro veřejně užitečné společnosti, podniky a investory k poskytování kapitálu a technologií pro environmentální infrastrukturu. Rovněž byla zdůrazněna důležitost zapojení veřejného sektoru, efektivní regulace a důkladného posouzení dopadů investic do environmentální infrastruktury.

60. Jedna země poskytla informace o svých nedávných zkušenostech s hospodařením s environmentálními fondy a jejich roli při maximalizaci čerpání z Fondů soudržnosti EU. Trendy environmentálního financování v zemích východní Evropy, Kavkazu a střední Asie naznačily, že je velmi důležité přesvědčit ministerstva financí, aby stanovily priority výdajů na životní prostředí. Obchodování s přidělenými jednotkami podle Kjótského protokolu bylo zmíněno jakožto příklad úspěšného nového mechanismu environmentálního financování. Jedna země se podělila o své nedávné zkušenosti s decentralizací a zapojením soukromého sektoru do environmentálního financování a také s ekonomickými nástroji, například prosazování principu znečišťovatel platí.

61. Předseda tohoto zasedání uzavřel diskusi na toto téma tím, že poukázal na širokou škálu prezentovaných nástrojů financování a připomenul, že existuje celá řada možností volby pro místní, národní i mezinárodní aktéry, a zdůraznil potřebu inovačních finančních nástrojů k řešení stávajících i budoucích problémů a výzev v oblasti životního prostředí v regionu.

Partnerství na podporu implementace politik a programů životního prostředí

62. Diskutující a členové delegací účastníci se diskuse o partnerství poukázali na početné iniciativy v oblasti partnerství, které byly zahájeny v regionu EHK OSN od Johannesburgského summitu o udržitelném rozvoji.

63. Byla zmíněna mezinárodní iniciativa v horských oblastech, která zkušenosti získané v rámci Alpské úmluvy přenesla do Karpatské úmluvy podepsané na konferenci "Životní prostředí pro Evropu" v Kyjevě, a probíhající přípravy mezinárodních právně závazných nástrojů pro subregiony Balkánu a Kavkazu.

64. Byla zdůrazněna role environmentálního rozměru bezpečnosti. Byly zde zmíněny vzájemné vztahy mezi změnami klimatu a častějšími záplavami a kolísáním hladiny Kaspického moře, což působí ekonomické ztráty a vede k sociálnímu napětí v regionech, jichž se tento problém týká. Mezi další příklady patřilo znečištění vod přesahující hranice států a zhoršování biodiverzity ohrožující bezpečnost na národní i na místních úrovních. Byla podpořena Iniciativa pro životní prostředí a bezpečnost za účelem pomoci uvolnit napětí mezi zeměmi regionu EHK OSN, jichž se týkají určité hraniční vodní toky.

65. Byla zdůrazněna role partnerství mezi zeměmi s podporou mezinárodních organizací a institucí, včetně té ze strany iniciativy Baltic 21. Rovněž byly zmíněny příklady nedávno zahájeného partnerství pro implementaci mnohostranných environmentálních smluv, o změnách klimatu, energetické účinnosti, aplikaci ekosystémového přístupu a ochraně Jaderského moře a rovněž o procesu integrace do EU.

66. Důraz byl položen na význam partnerství na podporu vzorců udržitelné spotřeby a výroby. Příklady národních iniciativ na podporu vzorců udržitelné spotřeby a výroby byly prezentovány spolu s bilaterálními a multilaterálními projekty. Někteří diskutující vyzdvihli potřebu vyvinout regionální programy pro vzorce udržitelné spotřeby a výroby. Jednoznačná vyjádření zazněla v otázkách partnerství pro čistá paliva a motorová vozidla, iniciativy podniků týkající se čistých automobilů a nižšího obsahu síry v palivech, ekologického řízení vozidel, ekoškol, čisté produkce a ekologických státních zakázek. Několik zemí zdůraznilo význam Partnerství pro čistá paliva a motorová vozidla, dosažené výsledky a existující problémy.

67. Byl demonstrován nedávný příklad celonárodního dialogu se všemi partnery při přípravě akčního plánu pro udržitelný rozvoj. Tyto zkušenosti by mohly být přeneseny i do dalších zemí v regionu EHK OSN. Rovněž bylo prezentováno několik příkladů partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP), například v oblastech zásobování pitnou vodou a energetické účinnosti.

68. Diskutující ze soukromého sektoru vyjádřili svou připravenost přispívat k řešení problémů životního prostředí, pokud státní orgány stanoví jasná pravidla pro zapojení soukromého sektoru.

VII. CESTA KUPŘEDU

69. Účastníci potvrdili užitečnost procesu “Životní prostředí pro Evropu” jakožto důležitého rámce pro bilaterální a multilaterální spolupráci v regionu EHK OSN a jakožto multilaterální platformu pro širokou horizontální spolupráci v oblasti životního prostředí. Zavázali se k pokračování procesu, který bude založen na potřebách a zaměří se na činnosti založené na výsledcích a orientované na kroky a opatření.

70. Někteří diskutující poukázali na úspěchy dosažené prostřednictvím procesu do této doby, a zároveň zdůraznili potřebu proces přizpůsobit měnícímu se politickému a ekonomickému prostředí v regionu.

71. Ministři a vedoucí delegací vyjádřili jednomyslnou podporu reformě, která by měla být provedena za účelem posílení efektivnosti procesu “Životní prostředí pro Evropu”. Budoucí cíle a priority procesu “Životní prostředí pro Evropu” je třeba jasněji definovat. Je třeba zajistit aktivní zapojení ministrů životního prostředí do reformy procesu “Životní prostředí pro Evropu”.

72. Ministři a vedoucí delegací poté aklamací přijali Ministerskou deklaraci.

73. Účastníci vyjádřili svůj velký dík za nabídku Kazachstánu být hostitelem příští Ministerské konference v roce 2011 v hlavním městě Astana.